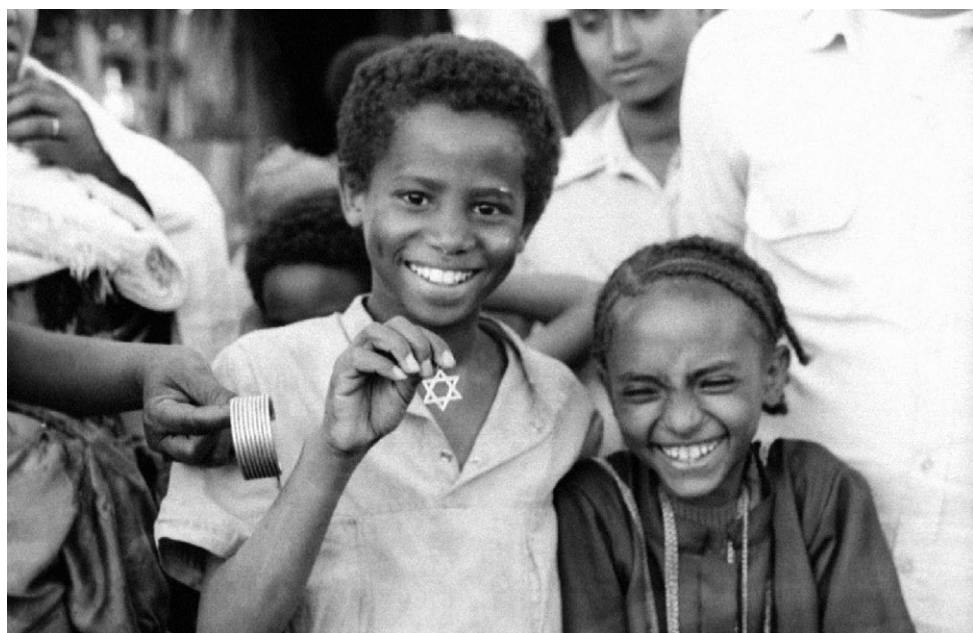

הסיפור שלא סופר על עליית יהודי אתיופיה

כך נפתחו שערי העלייה בידי גיבורים מקהילת
ביתא ישראל ופעילים מצפון אמריקה
(1965-1993)

עליית יהודי אתיופיה הסיפור שלא סופר

סיפוריהם המופלאים של 10 גיבורים נבחרים מקהילת
ביתא ישראל ו-10 פעילי עלייה מרכזיים מצפון אמריקה,
שפרצו ביחד את הדרך לעליית יהודי אתיופיה

גראנום ברגר והקסים מפגינים למען העלייה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

יוצא לאור במסגרת הכנס השנתי של פורום ירוסלם
להרחבת הסיפור הישראלי, נובמבר 2022 כסלו תשפ"ג

הסיפור שלא סופר על עליית יהודי אתיופיה

פיתוח קונספט וניהול: שמואל ילמה

תחקיר וכתיבה: סוזן פולק, וויל ריקאנט, אספה ברו גבאי, מזל ביסהוור, זמנאיי טפרה, אבירן הנוק, עדנה אשכול דסטה

מאמרים: הרב ד"ר שרון שלום, שמואל ילמה

עריכה: יואב לין

עיצוב: שירי עצמון

**יוצא לאור במסגרת הכנס החמישי של פורום ירוסלם
להרחבת הסיפור הישראלי**

חברי הוועדה המייעצת לכנס: סוזן פולק, נפתלי אקלום,
וויל ריקאנט, אשר אליאס, אורית יששכר, משה באבו יעקב,
רחמים אלעזר, יוסי מנגיסטו, שמואל ילמה

שותפים ותומכים: פורום ירוסלם, FEJ, קרן רש"י, ההסתדרות
הציונית העולמית, התאגיד הממלכתי - המרכז למורשת יהדות
אתיופיה, הסוכנות היהודית לארץ ישראל, JNF, Israel at Heart,
USA, פדרציית סן פרנסיסקו, קהילת ROI, הקריה האקדמית
אונגו - המרכז הבינלאומי לחקר יהדות אתיופיה, מעוז, ארץעיר,
בינה - הבית של היהדות הישראלית, סינמטק תל אביב, Black
and White Films, פרויקט ירוסלם - הרצאות וסיורים על יהודי
אתיופיה, המועצה הרוחנית "זרע אהרון כהנת"

כל הזכויות שמורות לפורום ירוסלם. המעוניינים לעשות שימוש
בחומר מוזמנים לפנות לשמואל ילמה, מייסד ומוביל פורום
ירוסלם: 050-7570497, forum.yerusalem@gmail.com

נובמבר 2022, כסלו תשפ"ג

תוכן העניינים

6	הגיבורים יוצאים לאור הקדמה מאת שמואל ילמה
12	אברהם ירדאי כנגד כל הסיכויים
16	אדיסו מסאלה בזכות עצמנו
21	אדמס צ'קולה (מיכאל אשכול) היינו כחולמים
27	בליינש אייך פתחה את הלב ואת הבית
31	ברהנו ירדו שותף לדרך
34	זימנה ברהני תאשרו את התכנית והיהודים יגיעו
40	משה באבו יעקב נלחם למען אחיו
46	פסהה מהרט הבריחה לחיים
51	צהייה יצחק אליאס סלל את הדרך
57	רחמים אלעזר קולה של הקהילה
64	סוזן פולק מההרים אל הארץ המובטחת
72	וויל ריקאנט מאחורי הקלעים של העלייה
77	גראנום ברגר יהודי אתיופיה בראש סדר היום
82	הנרי רוזנברג נתיב העלייה הסודי
85	נייט שפירו לעשות את הדבר הנכון
89	הווארד לנהוף בית לכל יהודי
94	אדית אוורט לעשות את ההבדל
97	שמחה יעקובוביץ' סרט משנה מציאות
101	ברברה ריבאקוב גורדון להשתתף בנס
103	רודי בושביץ חבר בחלונות הגבוהים
106	יוצאים לשטח לרנה שנפר, הנרי גולד, אביס מילר וסנדי לידר
111	תקווה אינה אשליה סיכום מאת הרב ד"ר שרון שלום
123	תודה מכל הלב הוקרה לשותפי הכנס

הגיבורים יוצאים לאור

סיפורם של גיבורים מקהילת ביתא ישראל ופעילים חברתיים מצפון אמריקה, שנאבקו ביחד למען עליית יהודי אתיופיה, יכול לעורר השראה בכל מי שדוגל בציונות, שוויון, ערבות הדדית ואקטיביזם קהילתי ♦ שמואל ילמה

במשך אלפי שנים חלמו יהודי אתיופיה על ציון, התפללו לירוסלם וכמהו לעלות לארץ ישראל. גם כאשר השלטון רדף אותם, המיסיון ניסה להמיר את דתם ושכניהם ראו בהם זרים ופולשים, הם דבקו באמונתם. יהודי אתיופיה חיו בניתוק משאר יהדות העולם, בטוחים שהם היהודים האחרונים שנותרו לשמור על הגחלת. הם קראו לעצמם ביתא ישראל ולא איבדו תקווה שיבוא יום והם ישובו למולדתם. מנהיגיהם הגו את רעיון הציונות עשרות שנים לפני שקמה התנועה הציונית ופעלו לממשו מכוח נבואי, כדוגמת מסע אבא מהרי בשנת 1862.

עם חידוש הקשר עם יהודי העולם והקמת מדינת ישראל, גם הם ציפו להתקבל בזרועות פתוחות בידי אחיהם. הרי האומה חרטה על דגלה במגילת העצמאות: "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקניבון גלויות". התברר שמה שנכון עבור כל יהודי באשר הוא, לא תקף עבור יהודי אתיופיה, וחוק השבות נעל את שעריו בפניהם. הממסד הדתי הטיל ספק ביהדותם, אותה אמונה עליה שמרו בקנאות במשך דורות רבים. ממשלות ישראל גררו רגליים והמציאו תירוצים מדוע עלייתם אינה אפשרית.

החלוצים הראשונים

אמונתם של יהודי אתיופיה חזקה כפלדה, והם לא נואשו ולא נרתעו מנעילת השערים והדחייה מצד אחיהם. החל משנות ה-50 של המאה הקודמת התחילו להסתנן לישראל יהודים מאתיופיה. אומנם הדלתות היו נעולות, אך החלוצים

שמאל עם סוזן, הנרי, ריקי מולו וקס מנטסונט בחג הסגד בניו יורק | צילום: אלבום פרטי

מצאו חלונות יש מאין. חלקם הגיעו ללמוד כאן במטרה לחזור לארצם, אחרים הגיעו כתיירים ובחרו להישאר. הם לא הוכרו כעולים חדשים ולא התקבלו כאזרחים. המדינה הוציאה להם צווי גירוש, והם נאלצו להסתתר ולהילחם על זכותם להישאר במולדתם.

אנשים אלה, בעודם מחפשים את מקומם בחברה הישראלית ועסוקים בהישרדות יומיומית של בניית חיים חדשים בסביבה מודרנית, לא שכחו את אחיהם שנותרו מאחור. הם הקימו ארגונים, יצאו למאבקים ציבוריים ופעלו למען עליית קהילתם.

הם לא היו לבד. הצטרפו אליהם יהודים שנותרו באתיופיה, ישראלים ותיקים ויהודים מצפון אמריקה שנטעו בהם כוח ותקווה, וביחד הם נאבקו למעט המטרה המשותפת. המאבק חובק העולם התנהל בישראל, באתיופיה, בארצות הברית ובכל מדינות העולם. הוא התקיים ברחובות הערים ובמשרדי הממשלה, בדירות קטנות של פעילים חסרי כל ובלשכות המפוארות של מנהיגי העולם. הם הפעילו לחץ על ממשלת ישראל ויצאו למאבקים ציבוריים בארץ וברחבי תבל. הם רתמו

**התברר שמה
שנכון עבור כל
יהודי באשר הוא,
לא תקף עבור
יהודי אתיופיה.
חוק השבות נעל
את שעריו בפניהם**

והניעו לפעולה קהילות יהודיות רבות ומנהיגי עולם, בראשם את נשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש האב. כל זאת על מנת שיהודי אתיופיה יוכרו כיהודים וכדי ששערי העלייה ייפתחו בפניהם, כמו לכל יהודי אחר. סיפורם של האנשים שפתחו את שערי העלייה בפני יהודי אתיופיה כמעט לא סופר וגבורתם כמעט לא נודעה.

קמו ועשו

סיפור העלייה של יהודי אתיופיה, החל מסוף שנות ה-70, דרך מבצעי העלייה בשנות ה-80 וה-90, סופר מנקודת מבט אחרת. התרגשנו מנחישותה של ממשלת ישראל להתגייס למען כל יהודי, לא משנה היכן הוא נמצא, ולחלץ אותו מסכנה. התפעלנו מגבורתם של אנשי המוסד שפעלו בסתר במדינות עוינות למען עליית יהודי אתיופיה. נדהמנו לראות כיצד ישראל מגייסת את מיטב בניה כדי לחלץ את יהודי אתיופיה ולהביאם הביתה.

נכון, זה חלק חשוב מהסיפור, אבל בהחלט לא כולו. לא שמענו על אותם פעילים נחושים, ישראלים ואמריקאים, בראשם יוצאי אתיופיה רבים, שהקדישו את חייהם ולעיתים גם סיכנו אותם כדי להפוך את חלום העלייה למציאות.

גם סיפוריהם של היהודים באתיופיה, שעזבו הכל מאחור ויצאו למסע ארוך ומסוכן להגשמת חלום העלייה לארץ ישראל, לא זכו להוקרה הראויה. הם הוצגו לעיתים כאנשים חלשים ומסכנים שמדינת ישראל נקראה להצילם. האמת היא שאלמלא גבורתם ונחישותם ספק רב אם היו זוכים להגשים את חלומם וספק רב אם מדינת ישראל הייתה מתגייסת אי פעם. הם לא חיכו לאיש, הם קמו, עשו והצליחו, תוך חירוף נפשם ומחיר כבד של אלפים שנספו בדרכם לירוסלם.

**אותם גיבורים
ופעילים מראים
כיצד אנשים
שנאבקים ביחד
יכולים לחולל שינוי,
לנצח את הממסד
ולשנות מדיניות**

השינוי התחיל

קצרה היריעה מלהזכיר את פועלם של כל האנשים שהיו שותפים למאבק הנחוש והמופלא. בחרנו במספר דמויות מרכזיות, שסיפוריהן מייצגים עוד אישים רבים וטובים שפעלו למען עליית יהודי אתיופיה.

חלק מאותם פעילים זכו להוקרה בכנסים הקודמים של פורום ירוסלם, ביניהם פרדה אקלום, ברוך טג'נה, חרות טקלה, אסרסי גטו והמנהיגים הרוחניים - הקסים. השינוי כבר החל, וניתן לראות כיצד הגיבורים הללו נכללים בתוכניות

צילומים: הארכיון המקוון של AAEJ

מגינים למען העלייה

מתגעגעים למשפחות בישראל

יהודי אתיופיה ציפו להתקבל בזרועות פתוחות

חינוכיות, רחובות ומוסדות נקראים על שמם, והם מוצאים את מקומם בשורת הגיבורים של מדינת ישראל, של תולדות הציונות ושל העם היהודי. ספר זה, שיוצא לאור במסגרת הכנס החמישי של פורום ירוסלם, מוקדש לגיבורים יוצאי אתיופיה ופעילים מצפון אמריקה, אשר שמם לא נודע בחברה הישראלית ופועלם נותר במחשכים.

מעשיהם יכולים לשמש השראה לכולנו. הם מהווים דוגמה כיצד אנשים בודדים שנאבקים ביחד למען מטרה משותפת יכולים לחולל שינוי חברתי אמיתי. גבורתם של אותם פעילים אזרחיים צריכה להיות אות ומופת לכל מדינה דמוקרטית שדוגלת בערכי שוויון וערבות הדדית. הסיפור שלהם הוא חלק בלתי נפרד

פעילי עלייה מעיינים בעלון של AAEN | צילום: הארכיון המקוון של AAEN

מהסיפור הישראלי והסיפור הציוני של תקומת העם היהודי במולדתו. היטיב לבטא זאת נשיא המדינה לשעבר ראובן ריבלין בברכתו לכנס הראשון של פורום ירוסלם: "סיפור יהודי אתיופיה הנו בבחינת עירוי ציוני מזוקק לחברה הישראלית והחדיר בה מחדש את התקווה, האמונה והערבות ההדדית". כיום ישראלים ממוצא אתיופי משתלבים בכל תחומי החיים במדינת ישראל. הצלחתם היא ההצלחה של כולנו. הגיע הזמן לספר את הסיפור השלם כיצד נולד המסע המופלא של יהודי אתיופיה בחזרה לארצם הקדושה, כחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל והעם היהודי. ■

שמואל עם אדית במשרדה בניו יורק | צילום: אלבום פרטי

גיבורים מביתא ישראל

סיפוריהם של האנשים שפעלו למען עליית
בני קהילתם, לעיתים תוך סיכון חייהם. הם הסתירו
והבריחו יהודים באתיופיה, הצילו אנשים במחנות
הפליטים בסודן והובילו מאבק ציבורי בישראל
ובעולם לפתיחת שערי העלייה

פעילי העלייה במפגש עם ראש הממשלה יצחק שמיר | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

כנגד כל הסיכויים

מאז שהצליח להתגנב ארצה בספינת דייגים רעועה, אברהם ירדאי לא הפסיק להיאבק למען זכותם של שאר בני הקהילה לחיות בישראל ♦ אספו ברו גבאי

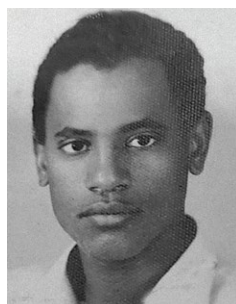
אברהם ירדאי חלם להגיע לישראל כבר מהיותו נער בן 17, כשאיש לא חשב שהדבר אפשרי. לאחר שהצליח כנגד כל הסיכויים להגשים את שאיפתו, הוא המשיך לפעול כדי ששאר בני הקהילה יזכו לעלות לישראל גם הם.

הוא נולד בשנת 1947 בכפר היהודי עדי-וורבה (גל-אמביט) במחוז שירה רבתי. בגיל צעיר התייתם מאביו וונדם-אג'ניהו, ונותר עם אימו טוולץ'. הניסיון הראשון שלו לעלות לישראל היה בשנת 1964. הוא שמע על מפעל בשר ישראלי שפועל באסמרה, והחליט לנסוע לשם במטרה להתחבר עם עובדי המפעל. הניסיון לא צלח, אז אברהם חזר לכפר שלו, התחתן עם אבבה ולשניים נולדה תינוקת.

בשנת 1970, לאחר שלא הצליח לקבל אשרת יציאה לו ולמשפחתו, אברהם החליט להגיע לישראל בגפו באופן בלתי לגאלי בספינת דייגים שהפליגה מאסמרה לאילת. את המפגש עם קרובי משפחתו, שהגיעו לפניו וחיו באשקלון, הוא כנראה לא ישכח לעולם. "אף אחד מהם לא האמין שהצלחתי להגיע לישראל בצורה כזו", הוא נזכר.

אברהם ירדאי. להיות חלק מהחברה הישראלית | צילום: גדעון אגזה

אברהם בשנותיו הראשונות בישראל | צילום: אלבום פרטי

רצונו להביא את אשתו ובתו מאתיופיה לישראל היה בלתי אפשרי באותם ימים. "היחס ליהודי אתיופיה בישראל היה נורא בזמנו. אף אחד לא הכיר בנו כיהודים".

בעודו מפלס את דרכו בחיים בישראל, הוא נרתם למאבק למען קהילתו. הוא הצטרף לקומץ קטן של פעילים בהובלתו של חזי עובדיה במסגרת ההתאחדות שקמה למען יהודי אתיופיה בישראל. אברהם פעל יחד עם שותפיו למאבק להעלות לסדר היום את סיפורה של קהילת ביתא ישראל.

"החלטנו להילחם בכל מי שלא רצה אותנו כאן בישראל - הסוכנות היהודית והרבנות שלא הכירו בנו כיהודים. הפגנו מול משרדי הממשלה כדי שישמעו אותנו ויכירו בנו", מספר אברהם.

מהתרגשות לאכזבה

כ-3 שנים אחרי הגעתו לישראל הצטרפו אליו אשתו ובתו במסגרת איחוד משפחות, והזוג הצעיר קיבל דירה באשדוד. אברהם לא הפסיק את פעילותו למען העלייה גם לאחר הגעת משפחתו: "החלום שלי ושל שאר חבריי הפעילים היה לראות את כל היהודים בישראל".

אברהם ושותפיו למאבק הוזמנו לפגישה עם הרב הראשי לישראל, הרב עובדיה יוסף. הרב הבטיח לעזור, וזמן מה לאחר מכן פרסם פסיקה שמכירה ביהודי אתיופיה כיהודים לכל דבר שיש להביאם לישראל. ההתרגשות הייתה עצומה, אבל כך גם אכזבת הפעילים שראו שגם לאחר הפסיקה החשובה מקבלי ההחלטות אינם נוקפים אצבע לקידום העלייה. הם לא אמרו נואש והמשיכו במאבקם.

במקביל שמרו הפעילים על קשר רצוף עם מנהיגי הקהילה באתיופיה, שהנחו אותם כיצד לפעול. קס אורי בן ברוך היה אחת הדמויות המרכזיות. "הוא פעל שם ואנחנו כאן", כדברי אברהם.

עם בחירתו של מנחם בגין לראשות הממשלה ב-1977, אברהם וחבריו הגיעו לפגישה עימו וזכו ליחס חם מצידו. המפגש כנראה עורר רושם עז בראש הממשלה, וידועה פנייתו לראש המוסד שבה הורה בגין: "הביאו לי את אחיי יהודי אתיופיה".

"החלטנו להילחם בכל מי שלא רצה אותנו כאן בישראל. הפגנו מול משרדי הממשלה כדי שישמעו אותנו ויכירו בנו"

שמענו על המוות שפגע במחנות בסודן. לחצנו בכל הכוח על מקבלי ההחלטות בארץ, ונעזרנו מאוד בשותפינו האמריקאים"

נתיבים חדשים

באותה שנה הגיעו שתי קבוצות ראשונות של עולים מקהילת ביתא ישראל, מתוקף חוק השבות. "שמחנו מאוד לראות את העולים, ורצינו שיגיעו עוד אנשים מהקהילה. חלמנו לראות את בני קהילתנו חיים בישראל יחד עם שאר היהודים שהגיעו מכל קצות תבל. למרבה הצער, העלייה הופסקה ברגע שהמידע דלף והגיע לממשלה באתיופיה. ידענו שכעת יהיה קשה יותר ליהודים לחיות באתיופיה, וגם לצאת ממנה", מתאר אברהם את השתלשלות האירועים.

בשנת 1979 התמנה אברהם ליו"ר התאחדות יהודי אתיופיה בישראל, תפקיד שאותו מילא עד 1990. עם הפסקת העלייה דרך אדיס אבבה, אברהם וחבריו חיפשו נתיבים אחרים לעלייה - אחד מהם היה דרך סודן. "אף אחד לא האמין שמשפחות שלמות יעשו מסע ארוך מאתיופיה לסודן כדי להגיע לישראל, אבל הם עשו את זה. אנחנו פעלנו לקידום העלייה מהמחנות בסודן. פרדה אקלום פעל במחנות עצמם וסייע לכל היהודים".

החיים במחנות היו קשים, ופעילי העלייה הבינו עד כמה המשימה שלהם דחופה. "ידענו שהיהודים נתונים בסכנה גדולה. שמענו על המחלות והמוות שפגעו בהם במחנות בסודן. נלחמנו בכל הכוח כדי ללחוץ על מקבלי ההחלטות בארץ, ונעזרנו בשותפינו האמריקאים שסייעו לנו מאוד".

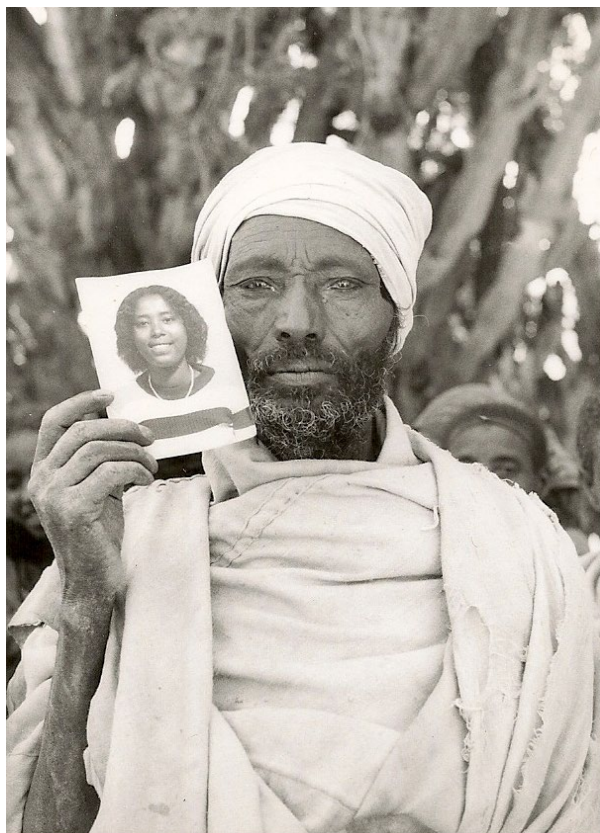
עם הגעת ראשוני העולים דרך סודן אברהם נרתם לסייע בקליטתם בחיים החדשים בישראל. בתפקידו כיו"ר ההתאחדות הוא ייצג את האינטרסים של בני הקהילה מול מוסדות ובעלי תפקידים שונים.

**"צעירי הקהילה
מצליחים היום
בכל התחומים,
ביניהם רופאים,
טייסים, חוקרים.
בדיוק לשם כך
נאבקנו באותן
שנים"**

נס גדול

ב-1991 הוחלט על איחוד בין הארגונים והעמותות שפעלו למען הקהילה. אדיסו מסאלה נבחר ליו"ר הארגון המאוחד ואברהם התמנה לגזבר. במשך השנים מילא אברהם תפקידים רבים ומשמעותיים למען הקהילה. הוא היה שליח של הסוכנות היהודית באתיופיה, ונודע גם כקריין ועורך חדשות ברשות השידור בשפות האמהרית והתיגרית.

כיום הוא בן 75, מתגורר באשדוד, ויש לו 6 ילדים, נכדים ואפילו נינה. כולם חיים בישראל. על הדור הצעיר הוא אומר: "הצעירים מבני הקהילה חייבים

עולה חדש בישראל ב-1985 קורא לעליית משפחתו | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

לשאוף להיות חלק מהחברה הישראלית ולא להתעסק כל הזמן בניסיון להצטדק. העבר שלנו חשוב, אך יש להתמקד בהווה. אנחנו חלק בלתי נפרד מעם ישראל, וחובתנו להתמקד בחיזוק הזהות היהודית שאותה שמרו אבותינו בגולה". כשאברהם מתבקש לסכם את המאבק של ביתא ישראל מאז ועד היום, הוא אומר בגאווה: "לראות את הקהילה פה בארץ ישראל לאחר אלפי שנים של גלות באתיופיה זהו נס גדול. זכינו להישג עצום - צעירים וצעירות מהקהילה מצליחים היום בכל התחומים, ביניהם רופאים, טייסים, קצינים, חוקרים, אמנים, רבנים. בדיוק על כך נאבקנו באותן שנים, כאשר ביקשנו להביא את כל אחינו לישראל". ■

בזכות עצמנו

אחרי שהיה חבר במחתרת באתיופיה ופעיל עלייה בסודן, **אדיסו מסאלה** הגיע לישראל והפך לאחד ממובילי המאבק לעלייה והשתלבות. "אסור לנו לאשר את ההנחה שאנחנו שווים פחות", הוא אומר ♦ **מזל ביסהוור**

אדיסו מסאלה. "אידאולוגיה זה אידאולוגיה" | צילום: אלבום פרטי

אדיסו מסאלה נולד באוזבה, בן הזקונים המפונק להוריו המבוגרים. הוא התחיל את לימודיו בכפרו, והמשיך אותם באמבובר ולאחר מכן בגונדר. הוא נזכר איך נאלץ להסתיר את יהדותו בבית הספר התיכון: "היהודים ספגו קללות ומכות, אז הסתרתי את הזהות שלי, עד שאחד החברים חשף אותי. כך הפכתי לחבר של קבוצת היהודים".

המעורבות הפוליטית שלו החלה בהפגנות רחוב נגד שחיתות השלטון ובהמשך הצטרף לתנועת המורדים המרקסיסטית EPRP. "למדתי שם המון, וזה מה שאיפשר לי להיות ממובילי המאבק של יהודי אתיופיה בישראל", הוא אומר. לאחר שהדרג (החונטה הצבאית ששלטה באתיופיה) החל לפעול כנגד המחתרת ולרדוף את חברה, מסאלה ברח לסודן, כמו רבים מחבריו לנשק. הוא כלל לא חשב על עלייה לישראל, עד שפגש במקרה בגדריף את פרדה אקלום, שביקש ממנו להצטרף אליו בחרטום ולעזור לו בארגון העלייה. הוא עבד לצד פרדה במשך כ-10 חודשים וב-1980 עלה לישראל.

שיעור מיליטנטי

"בשנים הראשונות שלי פה הייתי מאוד מיליטנטי", הוא מספר. "בעיתונות קראו לי המסית הראשי. עד היום אידאולוגיה זה אידאולוגיה בשבילי, אבל במשך השנים הבנתי שאפשר לנהל מאבקים גם בדרכים אחרות".

הסממן החיצוני ללוחמנות שלו, לדבריו, היה התספורת שלו. "כשעליתי לישראל בקושי אפשר היה לראות את הפנים שלי מרוב שיער. לא ידעתי את השפה, לא הכרתי את המנטליות הישראלית, באתי איך שבאתי. הפעם הראשונה שהסתפרתי הייתה כשנבחרתי לכנסת. כולם שאלו אותי: מה, ככה תלך לכנסת? השבתי: כן, אני נכנס בהם ככה! אני מצטער שהקשבתי, הייתי צריך להשאיר את השיער".

המאבק הראשון שהוא ניהל בישראל היה כנגד שינוי שמו. כנהוג באתיופיה, הוא נקרא בשם הפרטי ובשם אביו - אדיסו היילו. כשקיבל את תעודת הזהות הראשונה שלו, הופתע לראות את השם שהיה רשום בה - דוד מסאלה. "תגיד תודה, אתה כמו דוד המלך", אמרה לו הפקידה.

על שם המשפחה הסכים להתפשר, אבל לא על שמו הפרטי. "אני לא דוד המלך,

**"כשעליתי
בקושי אפשר
היה לראות את
הפנים שלי מרוב
שיער. הסתפרתי
בפעם הראשונה
רק כשנבחרתי
לכנסת"**

אני אדיסו", השיב. רק אחרי שקרע את תעודת הזהות מול פניהם ההמומות של פקידי משרד הפנים הוחזר לו שמו המקורי. "ניסיתי להגיד לצעירים אחרים להילחם על שמם, אבל הם ביקשו ממני לעזוב אותם במנוחה, כי 'פה זה לא אתיופיה'", הוא אומר.

לא לגיור

כמה שבועות לאחר מכן נלקחו על ידי מרכז הקליטה למה שזכה לכינוי "טיול". הם הוכנסו לחדר מוזנח ושלושה חרדים לבושים חלוקים לבנים, בדומה לרופאים, נתנו להם "חיסון" באיבר המין. רק שבוע לאחר מכן, כשקיבל את תעודת הגיור שלו, הבין אדיסו שהוא עבר הקזת דם.

"הסתובבתי יום ולילה במרכזי קליטה ואמרתי לכולם: אף אחד לא יוריד את המכנסיים שלו בשביל להתגייר! נפגשנו עם הרבנות הראשית 8 פעמים, אבל לא הצלחנו לשכנע אותם. ב-1985 החלטנו לצאת להפגנה גדולה מול הרבנות הראשית. 32 יום ולילה עמדנו שם. מה שניצח זה השקט שלנו. עם ישראל היה איתנו".

לא כל יוצאי אתיופיה תמכו במהלכים שאדיסו הוביל. היו בין העולים הוותיקים רבים שחששו שפעולותיו יפגעו בהמשך העלייה. מרכזי הקליטה אסרו עליו את הכניסה, מחשש שיתסיס את העולים. אבל בני הקהילה חיזקו אותו ונהגו לצאת אליו. באחד המקרים העולים הכניסו את אדיסו פנימה ונעלו את מנהל מרכז הקליטה בחוץ. לשאלה מה לדעתו הוביל בסופו של דבר לשינוי בעמדת הרבנות והמדינה הוא משיב: "בני הקהילה היו עקביים בדרישה שלהם לא להתגייר והתחייבו לשבות ולהפגין עד שיחול שינוי. לא התפשרנו על פתרונות חלופיים שהוצעו, למשל לטבול בים. זו הייתה התנגדות עקרונית לגיור".

אדיסו רואה באותו מאבק כנגד הגיור לחומרא מפתח להשתלבות בני הקהילה בישראל. "התפיסה של רבים בחברה הישראלית הייתה מתנשאת, כאילו הם עשו לנו טובה והעלו אותנו. ראוי להעריך את הדברים הטובים שקרו ואת האנשים הטובים שעזרו, אבל אסור לנו לאשר את ההנחה שאנחנו שווים פחות".

אדיסו. "הייתי צריך להשאיר את השיער" | צילום: אלבום פרטי

"הסתובבתי יום ולילה במרכזי קליטה ואמרתי לכולם: אף אחד לא יוריד את המכנסיים שלו בשביל להתגייר"

אדיסו נואם בחג הסגד | צילום: אלבום פרטי

על מזוודות

”אחרי שנסגרה הדרך מסודן, הקהילה באתיופיה חיה על מזוודות”, אומר אדיסו. ”החקלאים לא עיבדו את האדמות, במחשבה שתיכף מגיעים לישראל. אפילו הנוצרים מסביב חיכו שהיהודים ינטשו את רכושם”.

הסוכנות היהודית, לדבריו, תכננה להעלות את יהודי אתיופיה בטפטופים במשך 20 שנה או יותר. למה כל כך הרבה זמן? ”כי זאת קריירה. המון ארגונים התקיימו מהסיפור האתיופי וגייסו כסף למטרה זו”, הוא מסביר.

”מבצע שלמה לא היה יוצא לדרך אם המורדים לא היו מתקרבים לאדיס אבבה והופכים לאיום ממשי”, מדגיש אדיסו. ”פנינו לראש הממשלה יצחק שמיר והתרענו שהיהודים הם הראשונים שייפגעו במלחמת האזרחים. יצאנו להפגנות כדי שהמדינה תפעל לעלייתם”.

ב-1983 ברוך טגנ'ה פנה לאדיסו יחד עם שמחה יעקובוביץ' על מנת שסייע להם לגייס את העולים להפגנה בעד העלייה. לדברי אדיסו, הסוכנות היהודית ניסתה למנוע מהעולים לצאת להפגנה. באחד המקרים במרכז הקליטה בנתניה, סיפרו לו עולים שאיימו עליהם שאם יפגינו משפחותיהם יישארו באתיופיה. אדיסו נשא נאום ושכנע את העולים להצטרף למאבק. בסיום דבריו התברר שדלתות מרכז הקליטה ננעלו, כדי שהעולים לא ייצאו. אדיסו לא היסס ושבר את הדלת.

במטוסים לישראל

לפני מבצע שלמה אדיסו ביקר באדיס מספר פעמים ופגש את הממתינים. הוא התרגש מהחזרה לאתיופיה ומהמפגש עם הקהילה והזדעזע מהמצוקה הקשה, כולל של בני משפחתו שנותרו שם.

את הרגע שבו שמע על מבצע שלמה לא ישכח אדיסו לעולם. יו"ר מחלקת עלייה וקליטה בסוכנות היהודית אורי גורדון (ז"ל) הזמין אותו למשרד בדחיפות ואמר לו שהוא ייסע משם ישירות לבסיס חיל האוויר בפלמחים ומשם לאדיס אבבה, כדי לסייע במבצע.

"הרגשתי בחלום! מרוב התרגשות ושמחה אף אחד לא אכל ולא שתה כל ימי המבצע", הוא נזכר. "כשהגעתי למתחם שגרירות ישראל באדיס ראיתי אלפי אנשים לבושים בלבן, עומדים בשקט מוחלט".

אדיסו היה סקפטי בדבר האפשרות לסיים את המבצע בפרק זמן קצר, אבל חלוקת העבודה הברורה והמסירות של כל המעורבים הפכה את הבלתי אפשרי למציאות. התפקיד של אדיסו היה לקרוא בשמות האנשים שעלו לאוטובוסים שהובילו אותם לשדה התעופה.

"אני זוכר שראיתי במקרה את הדוד שלי, בן 90 פלוס, תוך כדי העבודה בשטח. רצתי אליו, חיבקתי אותו ודחפתי אותו לאוטובוס".

על המספרים שהודבקו לעולים על המצח הוא אומר: "הייתה לי ביקורת, אבל הייתי מוכן למחול על כך, כיוון

שבסופו של דבר זה עבד וסיימנו את המבצע בתוך 36 שעות". אדיסו עלה למטוס האחרון שיצא בדרך חזרה לישראל, ורק אז הרגיש את התשישות.

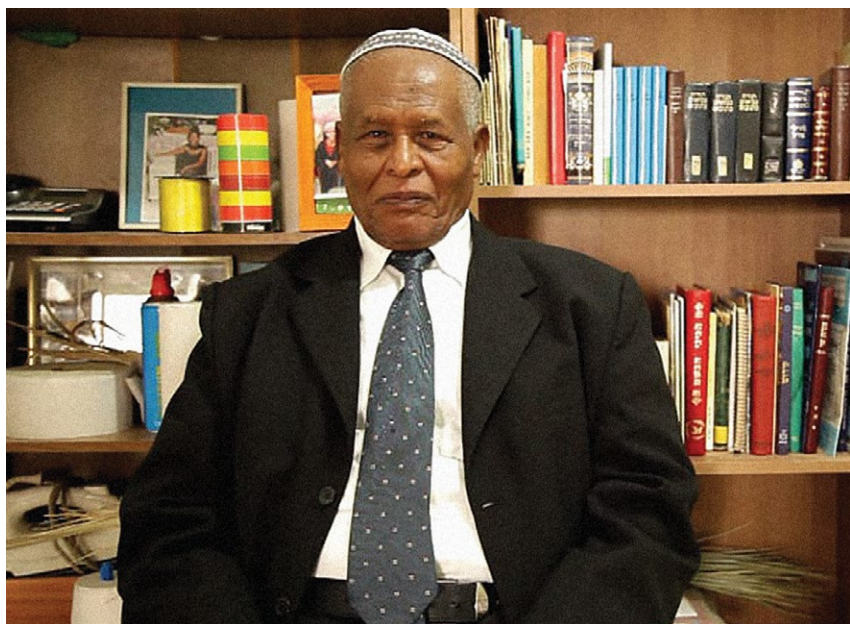
בשנת 1996 נבחר אדיסו מסאלה לכנסת מטעם מפלגת העבודה. אשתו ושלוש בנותיו מתגוררות בישראל, והוא עצמו חי על הקו ישראל-אתיופיה במסגרת עבודתו.

לשאלה בזכות מי זכו יהודי אתיופיה להגשים את כמיהתם לירוסלם, אדיסו משיב: "בזכות התפילה של הקסים והמנהיגים הרוחניים, ובזכות ההורים שלנו שחלמו להגיע לארץ ישראל. ה-AAEJ אפשרו הגעה המונית של יהודים מהכפרים לאדיס, וזה סייע לפעילים להפעיל לחץ פה בישראל. המדינה התערבה באיחור רב ועשתה מבצעים מפוארים ודרמטיים, אבל עלינו לישראל קודם כל בזכות

עצמנו". ■

היינו כחולמים

הוא נאבק נגד המיסיון, עודד את היהודים לעלות, היה פעיל במחנות בסודן ולבסוף הגשים את שאיפתו והגיע לישראל. סיפורו של **אדמס צ'קולה - מיכאל אשכול** ♦
עדנה אשכול דסטה

מיכאל בביתו בקריית גת | צילום: אלבום משפחתי

אדמס צ'קולה - מיכאל אשכול נולד ב-1924 בכפר הוג-גבריאלי, לא רחוק מגונדר, אחד מ-7 ילדים להוריו - האב צ'קולה אלמו והאם סואגניו. בלב המשפחה קשת היום פיעמה תמיד תשוקה להגשים את החלום הציוני ולהיות חלק מהעם היהודי בארצו. כאשר נפתח בית ספר בכפר, אימו החליטה שהגיע זמנו ללמוד. הילד הרשים

ביכולותיו ולמד במהירות את שפת הגעז ומזמורי תהילים. בהמשך למד במנזר נוצרי, אבל נאלץ לעזוב אותו לאחר שסירב להשתחוות לפסל של ישו. מיכאל עבר לכפר קרא-יאסוס ופתח שם בית ספר בכנסייה המקומית. הוא עודד את תלמידיו היהודים לשמור על אמונתם, נשפט בגין הסתה נגד הנצרות וגורש לכפר הולדתו.

בזמן שעבד כספרן באדיס אבבה, פגש שליח שהגיע מירושלים - דמקה ווסה, שהיה קונסול אתיופיה בישראל. "כשנפרדנו הבנתי שהפגישה הזאת שינתה את מסלול חיי, וכעת אני הופך מיהודי פרטי בכפר מרוחק לפעיל עלייה", משחזר מיכאל.

למרות שנענש על כך בעבר, מיכאל לא יכול היה לעצום עין לנוכח הסבל שנגרם לאחיו היהודים והמשיך לפעול כנגד המיסיון. הוא נישא ליהודייה צעירה שהציל מהתעללות בידי המיסיון. לבני הזוג נולדו שני ילדים, אך הם נפרדו משום שאשתו ראתה בשאיפתו להגיע לירושלים חלום בלתי אפשרי.

ארגון עלייה

מיכאל התחיל לפקוד את בתי היהודים באדיס אבבה ולספר להם על ישראל. "הסברתי להם שחובתנו לקחת חלק בחלום הזה בעצמנו, כי הבית האמיתי של כל היהודים הוא בישראל".

**מיכאל עבר
בין הכפרים
וסיפר ליהודים
על מולדתם.
האלימות שספג
ממתנגדיו לא
הרתיעה אותו**

הוא חזר לגונדר מתוך כוונה למצוא אישה יהודייה, שתהיה שותפה לחלומו לעלות לישראל. כך הכיר את מאזה אלמיו, שהייתה תלמידה בבית הספר היהודי באמבובר, בתו של קס אלמאיו יעקב יאסו.

כאשר אביה של אשתו נפטר פגש מיכאל בימי השבעה את קס ברהן אורי בן ברוך. "שיתפתי אותו ברצוני לעלות לישראל ונוצרו בינינו יחסי אמון", נזכר מיכאל. "ידעתי שמעתה נעבוד ביחד למען המטרה המשותפת". השניים הקימו את הארגון שנקרא "עלייה" והחלו להפיץ את דברם.

מיכאל עבר בין הכפרים כדי לספר ליהודים על הארץ הרחוקה שבה יוכלו לחיות על פי אמונתם. האיומים והאלימות שספג ממתנגדיו לא הרתיעו אותו. "היה ברור שההתארגנות שלנו עשויה להתקבל בעין רעה על ידי השלטונות, אבל היינו חייבים לפעול להכשרת הלבבות לקראת העלייה".

מיכאל (ראשון מימין) בבית הכנסת בוולקה | צילום: אלבום משפחתי

מעצר ושחרור

מיכאל ומשפחתו עברו לאסמרה במטרה להרחיב את הפעילות גם לאזור זה. "נציג שגרירות ישראל באסמרה שלום אליהו הבטיח לעמוד לצידנו ולסייע ככל יכולתו. הכהן הגדול קס יצחק יאסו הסכים להתלוות אלי לכפר עדי-וורבה, ששם יהיה מרכז הפעילות בתיגראי".

הימים הראשונים הוקדשו לסיורים בכפרי האזור. מיכאל מפרט: "הסברתי לאנשים שיש לנו כמה מטרות חשובות: לייסד ארגון שיטפל בענייני היהודים, לבנות בית כנסת מרכזי, להקים בית ספר ולהתכונן לעלייה לישראל. שמחתי לראות שדבריי התקבלו בהסכמה".

שמועות על פעילותו של מיכאל הגיעו עד אדיס אבבה, והשלטונות ראו בו כמי שממריד את היהודים. שר מטעם היילה סלאסי דאג שיעצרו אותו ויביאו אותו למשפט. "למזלי, המושל החליט לשחרר אותי, והסביר שאני רק מלמד את הילדים קרוא וכתוב", אומר מיכאל.

10 שנים שהתה המשפחה בעדי-וורבה. "ילדי האזור למדו תפילות, א-ב בעברית, ראו תמונות של ירושלים ושמעו סיפורים על הציונות ועל העלייה ארצה", מתגאה מיכאל. "הזרעים שנשתלו בהם מגיל רך היוו לימים קרקע פורייה לקליטתם בישראל".

מיכאל עם אדמה ברהנו באדיס אבבה |
צילום: באדיבות גדעון אייך

תמונה משפחתית בבית הכנסת בעדי וורבה
ב-1975 | צילום: ארכיון חזי עובדיה

מפגשים בישראל

יום אחד הגיע למיכאל שליח עם הודעה בהולה: עליו להגיע בדחיפות לישראל, כי השלטונות באתיופיה מחפשים אחריו. במעטה של חשאייות הוא הפליג מאסמרה לאילת.

בישראל הוא נחשף לתנאים הקשים בהם חיו היהודים המעטים שהגיעו מאתיופיה לישראל ולתחושת הדכדוך שלהם. "את השבת הראשונה שלי בארץ ביליתי בבית הכנסת, מודה לאלוהים על הנס שהצלחתי להגשים - להתפלל בעברית בארץ ישראל".

בבאר שבע נפגש עם בנימין אדהנני, יליד הכפר עדי-וורבה במחוז תגראי. למחרת נסעו השניים יחד לאשקלון לביתו של צהייה יצחק אליאס ואשתו אספץ מסלה. "הם החלו לשטוח לפני את מצוקתם - הסתבר לי שבישראל איש לא מכיר ביהדותם ושמתייחסים אליהם כעובדים זרים. סיפרתי להם על מצב היהודים באתיופיה, על פעולותיי ועל האנשים הרבים שמחכים לעלייה".

בהמשך נפגש מיכאל עם רס"ר חזי עובדיה, ואז הכתה בו ההכרה: "הבנתי פתאום שאני חלק ממערכת גדולה שפועלת למען מטרה אחת - להעלות את יהודי אתיופיה".

בפגישתו עם הרב הראשי יצחק ניסים ביקש הרב ממיכאל להיות השליח שלו באתיופיה. "השבתי לו שהבטחתי לבני קהילתי שאחזור בקרוב מישראל עם בשורות טובות, וזאת ודאי תהיה הבשורה הטובה מכולן". לפני שמיכאל עזב את ישראל רס"ר חזי עובדיה נפרד ממנו במילים נרגשות וציין שהוא רואה בו נציג שלו באתיופיה.

מסע מסוכן

"כשדרכתי על אדמת אילת הרגשתי כמו האסטרונאוטים האמריקאים שצעדו על הירח. כשחזרתי לאתיופיה הרגשתי שאני יורד מהירח אל המציאות הקשה", אומר מיכאל.

בסוף 1971 הגיע חזי עובדיה לאתיופיה וביקר גם בכפר עדי-וורבה. הוא סייר עם מיכאל בכפרי האזור ובסיום עודד אותו: "גם אם תצטרך להמתין לעלייה לישראל, היום הגדול בוא יבוא".

גבריאל סבג, שהיה בקשר עם חזי עובדיה, נשלח מישראל לאתיופיה לזרז את העלייה. הוא היה זה שסיפר למיכאל ולאנשי האזור על פסיקתו של הרב עובדיה יוסף, שהכירה ביהדות של קהילת ביתא ישראל. בהמשך התבקש מיכאל לרכז בחשאי קבוצה של צעירים המיועדים לעלייה ולהעבירם לשדה התעופה באדיס אבבה. הוא אסף 51 צעירים יהודים, אך הדבר נודע לשלטונות וכולם נעצרו. הם שוחררו רק בזכות התערבות של גבריאל.

**שמעות על
פעילותו הגיעו
עד אדיס אבבה,
והשלטונות עצרו
אותו בטענה
שהוא ממריד
את היהודים**

בשנת 1975 התבקש מיכאל לארגן קבוצה נוספת, שתצא לישראל בטיסה מאדיס אבבה. הפעם המסע עבר בשלום, וכעבור זמן לא רב הם הגיעו ארצה. "הבנו שיש כאן סיכוי גדול ושחלומנו קורם עור וגידים", אומר מיכאל. מיכאל וקס אורי בן ברוך פנו למושל גונדר כדי שיאשר ליהודים לעלות ארצה. תחילה הגיב בכעס, אבל אחרי ששמע ממיכאל על ההיסטוריה של יהודי אתיופיה, השתכנע והבטיח לסייע. מיכאל מסר לו את רשימת האנשים שממתנינים לעלות, וביוני 1977 המריאו לישראל 121 איש.

"נתיב העלייה הזה נסגר מסיבות מדיניות, אבל אנחנו היינו מלאי ביטחון שאם אחרי 2,500 שנה נפתחו לראשונה שערי העלייה, הם יישארו פתוחים עד עולם", אומר מיכאל.

שליח בסודן

מכיוון שדרך האוויר נסגרה, החלה תנועת עלייה חשאית במסע רגלי ארוך ומסוכן לסודן. גם מיכאל היה בין היוצאים. "סופסוף קיבלתי את ההודעה המיוחלת, שעליי להכין את משפחתי ולברוח לגבול סודן. יצאנו בחשאי, עברנו את נהר טיקזה ואחרי כמה ימים הגענו לעיר עדי-ארקאי. התחלתי לעבור בין הכפרים היהודים שבסביבה ולספר להם שאנו כבר בדרך לירושלים ושגם עליהם לצאת בהקדם לארץ הקודש".

אחרי מספר חודשים של הסתובבות בין הכפרים, הגיע הזמן להמשיך לכיוון סודן. בני המשפחה התמודדו עם מחסור במים ומזון, שודדים שתקפו אותם, חיילים שניסו ללכוד אותם ופרס שהוכרז על ראשיהם, אך הגיעו בשלום לסודן. "הדרך חישלה אותנו והכינה אותנו לעתיד לבוא", אומר מיכאל.

בני המשפחה עברו בין מחנות פליטים שונים בסודן, עד הגיעם לג'דידה. שם פגש מיכאל את זימנה ברהני, שביקש ממנו לרכז את פעילות העלייה במחנה. "למרות הסיכון והקשיים שעיימם משפחתי התמודדה לא יכולתי לסרב", אומר מיכאל.

כעבור זמן מה במחנה נודע לשלטונות על פעולותיו, והם ביקשו לעצור אותו. מיכאל נמלט למחנה סמוך, והוחלט שיש לפנות אותו ואת משפחתו בהקדם. באוקטובר 1980 הם יצאו לחרטום ועלו לטיסה לישראל.

האדם הראשון שביקר אותם במשכנם החדש בבאר שבע היה חזי עובדיה. לאחר כמה ימים הוזמן מיכאל לאשדוד אל ביתו של הכהן הגדול אורי בן ברוך. "בכל מקום שהגעתי אליו סיפרתי את סיפורי ואת סיפורה של העדה כולה. כולם הבינו שנעשה כאן נס גדול", מספר מיכאל. "גם היום, כשאני מביט בשמי ישראל, אני נזכר במזמור שיר המעלות בספר תהילים וממלמל אותו חרש לעצמי: 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים'". ■

**"היינו מלאי
ביטחון שאם
אחרי 2,500
שנה נפתחו
שערי העלייה,
הם יישארו
פתוחים עד עולם"**

פתחה את הלב ואת הבית

נסיונותיה של **בליינש אייך** לצאת לישראל כבר בשנות ה-70 לא צלחו, אבל דווקא הישארותה באתיופיה הצילה יהודים רבים במסע העלייה שלהם ♦ **זמנאיי טפרה בשיתוף אבירן הנוק**

נסיונותיה הראשונים של בליינש אייך לעלות לישראל בשנות ה-70 נכשלו. מטבע הדברים הבחורה הצעירה חשה אכזבה עמוקה. היא לא ידעה בזמנו ששנים לאחר מכן יהיה לה תפקיד מפתח בסיוע ליהודים אחרים שיצאו למסע לישראל, בזכות נכונותה לפתוח את ליבה ואת ביתה ולדאוג להם למקום לינה ולארוחה חמה.

בליינש נולדה בכפר אוזבה במחוז גונדר בשנת 1960. עד כיתה ו' למדה באמבובר, ולאחר מכן המשיכה את לימודיה בגונדר. בשנת 1973 הגיעו לכפר שליחים סודיים מטעם יונה בוגלה, שהנחו את הצעירים היהודים להגיע לאדיס אבבה, כי נמצאה דרך לעלות לישראל. בליינש היססה משום שהייתה עדיין צעירה ורצתה לסיים את לימודיה, אך דוד שלה שכנע אותה לקפוץ על ההזדמנות. היא סיפרה להוריה על כוונתה לעלות לישראל, והם מייד מכרו פרה ושור על מנת שיהיה לה סכום כסף למסע. הם עשו את דרכם לגונדר כדי להיפרד

בליינש בישראל. להציג את התמונה השלמה | צילום: אלבום פרטי

**"עליית יהודי
אתיופיה היא
סיפור על רבים
מהקהילה שסיכנו
את חייהם, ואני
לא מבינה איך
יתכן שסיפורם
לא סופר"**

ולברכה לפני יציאתה.
 יחד עם עוד 3 תלמידים יצאה בליינש
 לאדיס אבבה, שם כבר המתינו 24 צעירים
 יהודים. התכנית הייתה לעלות לישראל
 דרך קניה וג'יבוטי. למרבה הצער, אותם
 צעירים נתפסו על ידי הממשלה במויאלי
 ורבים מהם נכלאו. רק כעבור 11 חודשים
 הם שוחררו בעקבות לחץ שהמוסד הפעיל.
 פעילי העלייה, ביניהם יונה בוגלה,
 אספה גטה, אסנקו סנדקה ואחרים נרדפו
 בידי השלטונות, ודלתות העלייה בדרך
 זו נסגרו.

בית מחסה

בליינש החליטה להישאר באדיס אבבה,
 מחשש שאם תשוב לגונדר יחשדו שהיא
 שייכת לארגון המורדים ויוציאו אותה להורג. היא נסעה
 לדוד שלה גביו אדמקה, ולאחר מכן מצאה מחסה אצל
 פעיל העלייה מולטה דסה, שהיה בקשר עם יונה בוגלה,
 אצלו נשארה עד נישואיה. השלטונות רדפו את פעילי
 העלייה, כך שהם שמרו על חשאי ושמותיהם עברו
 מפה לאוזן רק בין היהודים.

החל משנת 1985 היא פעלה רבות באופן עצמאי בסיוע
 ליהודים שהגיעו מהכפרים לאדיס אבבה. היא פתחה את ביתה בפני העולים,
 סיפקה מזון וסייעה להם במציאת מקום מגורים. היא לקחה הלוואות וחתמה על
 ערבות עבור יהודים שמצאו דרך לעלות ארצה והיו צריכים עזרה בהוצאת דרכון.
 "כאשר יהודים הגיעו לאדיס היו אומרים להם: לכו לבליינש, היא תסייע לכם.
 אפילו מיכה פלדמן שליח הסוכנות היהודית הפנה אלי אנשים", היא מספרת.
 היא נזכרת כיצד באחד הימים מרוב עומס וחוסר מקום בבית, היא אירחה בחצר
 שלה 24 יהודים. "הבית שלי היה פתוח תמיד בפני כל מי שהיה זקוק לעזרה.
 גם כשהייתי צריכה להוציא כסף מכיסי שמחתי לסייע לכל יהודי שנפלה בחלקו
 הזדמנות לעלות לארץ ישראל".

בלבוש מסורתי. לחשוף את הצעירים
 למורשת ביתא ישראל | צילום: אלבום פרטי

**כשיסיפרה להוריה
 על כוונתה לעלות
 לישראל, הם מייד
 מכרו פרה ושור
 על מנת שיהיה לה
 סכום כסף למסע**

רגעים מרגשים

אחד המקרים המרגשים שהיא זוכרת אירעו כאשר קרוב משפחה בשם מהרט אקלה פנה אליה לקבלת מחסה לאחר שהוא ברח מגונדר כי השלטונות רדפו אחריו. כמובן שהיא הסתירה אותו ודאגה לכל צרכיו.

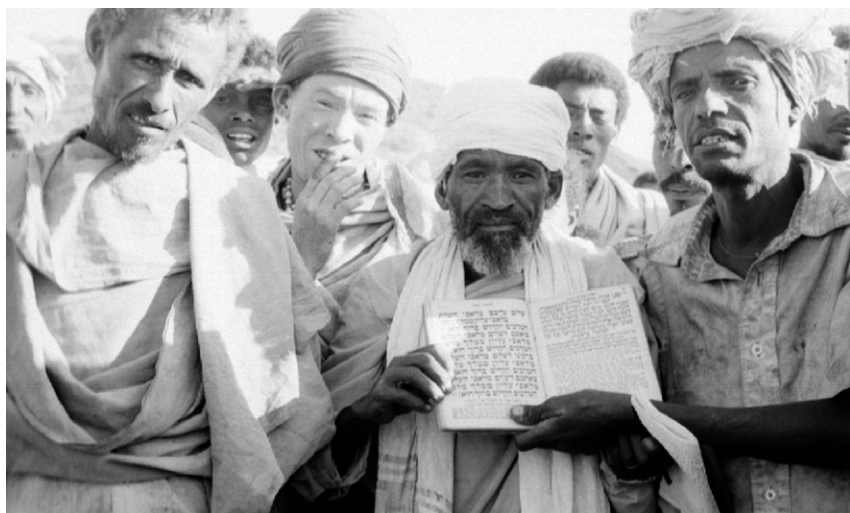
כאשר עלתה לישראל לאחר מבצע שלמה הוא הגיע לבקרה בביתה וכהכרת תודה על הסיוע הרב שנתנה לו באתיופיה הרעיף עליה מתנות, כך שלא יחסר לה דבר. "התרגשתי מאוד לפגוש אותו בארץ, כי היינו קרובים והרגשתי שהוא כמו בן בשבילי", מספרת בליינש.

מקרה נוסף שזכור לה במיוחד התרחש במוצאי יום כיפור, כשמספר נערים יהודים פנו אליה לאחר שלא היה להם היכן לשבור את הצום. ללא היסוס הזמינה אותם פנימה והגישה להם ארוחה מכל טוב.

אחד מאותם נערים היה הרב יפת מנגיסטו. לימים, באחד האירועים בקריית מלאכי שבו הזמן לשאת דברים, הוא פגש במקרה את בליינש וכשעלה לבמה הודה לה בחום על מעשיה.

בליינש (במרכז). "יש לנו המון סיבות להתגאות בשורשים שלנו" | צילום: אלבום פרטי

יהודים במחוז גונדר. המון סיבות להתגאות בשורשים | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

התמונה השלמה

סביב מבצע שלמה בין השנים 1990-1991 פעלה בליינש באופן עצמאי וסייעה לכל מי שהיה ביכולתה כשסיפקה מקום מחסה ודיור בביתה ליהודים שהגיעו מהכפרים. "השתדלתי להתייחס בחום ודאגה כמו אמא לכל מי שהגיע לביתי".

"בתום המבצע עלתה בי תחושת בדידות למראה הבית הריק מאנשים", היא נזכרת. "האנשים עזבו בחיפזון והשאירו הכל מאחוריהם. לא אשכח את מראה הסנדלים הנטושים בחצר שלי".

לאחר מבצע שלמה הרגישה שהגיע גם זמנה לעלות לישראל. כשהגיעה לארץ עיקר פעילותה היה בעבודה עם הג'וינט בקליטת עלייה כמגשרת קהילתית ומתרגמת. "עליית יהודי אתיופיה היא סיפור מיוחד על רבים מבני הקהילה שפעלו תוך סיכון חייהם", היא אומרת.

"אני לא מבינה איך יתכן שסיפורם לא סופר ולא הוצגה התמונה השלמה. חשוב מאוד לחשוף את הצעירים למורשת של ביתא ישראל, כדי שיקבלו כלים וערכים לחיים. באתיופיה עזרנו אחד לשני, עודדנו וחיזקנו, וזה מה שאנחנו צריכים להמשיך לעשות כאן בארץ. לצעירים שלנו יש המון סיבות להתגאות בשורשים שלהם". ■

היא פתחה את
ביתה בפני העולים,
סיפקה מזון, סייעה
במציאת מקום
מגורים וחתמה על
ערכות ליציאתם
מאתיופיה

שותף לדרך

אמונתו הנוצרית לא מנעה מברהנו ירדו לסכן את חייו לצד פעילי העלייה היהודים. "זכיתי להיות חלק מהאירוע ההיסטורי של עליית ביתא ישראל", הוא אומר ♦ אספו ברו גבאי

כאשר ברהנו ירדו ראה את מצוקתם של חבריו היהודים במסעם לישראל הוא נרתם ללא פחד לעזור להם. עבודתו וחיינו בגונדר הציבו אותו במקום שאפשר לו להושיט יד. אמונתו הנוצרית לא גרמה לו להפנות להם עורף.

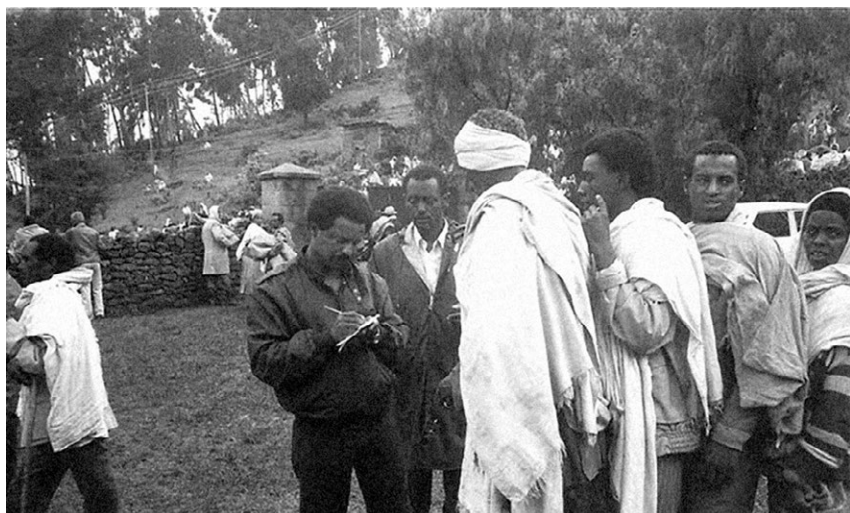
ברהנו נולד בגונדר ב-1950, לאביו ירדו זלקה ואימו שאשיטו אדנה. בהיותו תלמיד התיידד עם ילדים מקהילת ביתא ישראל שהגיעו לעיר כדי ללמוד בבית הספר. "שמחתי להכיר חברים מהכפר, ואפילו הלכתי לבקר בבתים שלהם. ראיתי את הקשיים שהם נתקלו בהם, נרדפים על ידי הסביבה, ולמרות הכל שומרים על אמונתם", הוא מספר. לאחר שאביו נפטר, הוא הפסיק את לימודיו בגיל 14 ויצא לעבוד כדי לפרנס את משפחתו. "זו הייתה תקופה קשה", הוא נזכר.

ברהנו שמר על קשר עם חבריו מבית הספר. הוא התחיל לעבוד כנהג מונית והסיע תיירים בגונדר. הודות לאנגלית שהייתה שגורה בפיו הפך גם למדריך תיירים. "הייתי מסיע אותם לכל האטרקציות בעיר. אהבתי את המגע הזה עם אנשים שבאו מחוץ לארץ".

ברהנו ירדו. פעילות מחתרתית וחיים רגילים | צילום: אלבום משפחתי

"עזרתי בשחרור בני קהילה שנתפסו. לא פעם קיבלתי מראש מידע והצלתי אותם לפני המעצר"

ברהנו רושם את היהודים שהגיעו למתחם AAEE | צילום: הארכיון המקוון של AAEE

פעיל עלייה

עם התעוררות העלייה של ביתא ישראל דרך סודן ברהנו התגייס למשימה. הוא הקים ועמד בראש רשת של פעילים נוצרים ויהודים, ששמה לה למטרה לעזור לצעירים בני הקהילה היהודית במסעם לישראל. רשת זו מוכרת בשם קומיטי (ועדה). היא פעלה מטעם האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAEE) וברהנו היה ממייסדיה ומנהליה.

"הייתי מקושר והכרתי הרבה אנשים בעלי כוח והשפעה", הוא מציין. "כשפגשתי את לדינה שנפר, שעבדה קשה להוצאת יהודים, החלטתי לעמוד לצידה. עזרתי בשחרור בני קהילה שנתפסו ונכלאו בידי השלטון. לא פעם קיבלתי מראש מידע על מעצרים והצלחתי להציל אותם לפני המעצר".

"פעלתי יחד עם נציגים מ-AAEE, הסוכנות היהודית והקהילה. כל אחד תרם את חלקו"

יחד עם לדינה פעל להשגת מסמכים מזויפים שיאפשרו יציאה מאתיופיה, בהתחלה דרך סודן ואחר כך דרך אדיס אבבה. פעילותו המחתרתית התנהלה תוך כדי שהוא מנהל חיי משפחה רגילים לחלוטין. "ידעתי שאני מסכן את חיי וחיי משפחתי", הוא אומר. בזמן שהעביר מסרים לכפרים היהודים בסביבה, זכה ברהנו להכיר רבים ממנהיגי הקהילה, שראו בו שותף לדרך.

הנהג שלנו

ברהנו באדיס אבבה
ב-1990 | צילום: הארכיון
המקוון של AAEJ

בפעילות של אורט באתיופיה ברהנו מילא תפקיד חשוב הן כנהג והן כמתווך בין הישראלים לבין משרדי הממשלה. הוא זוכר במיוחד כיצד נהג לחלק מצות בכפרים היהודיים לקראת פסח. "שמחתי לעשות את זה בשביל החברים היהודים שלי", הוא אומר.

בשנת 1982 ברהנו היה מעורב בתאונת דרכים ונפצע קשה. "למזלי, הייתי עובד של אורט ולכן הטיסו אותי לישראל לקבלת טיפול רפואי". אחרי תהליך שיקום מקיף בבית החולים הדסה בירושלים הוא חזר לאתיופיה אל חיק משפחתו ולעבודתו.

עם סגירת נתיב העלייה דרך סודן ברהנו עבר עם משפחתו ב-1990 לאדיס אבבה, כדי לעזור ליהודים שהגיעו לעיר הבירה בדרכם לישראל. "החלק שלי היה לספק מסמכים ותעודות ולהעביר כסף למשפחות לצורך קיומן", הוא מפרט. "המצב לא היה פשוט, כי משפחות רבות לא הכירו את החיים בעיר". במקביל לעבודתו עם חברי האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה, ברהנו שימש איש קשר חיוני גם עבור עובדי הסוכנות היהודית, ביניהם מיכה פלדמן וזימנה ברהני.

אירוע היסטורי

בנחישות רבה ברהנו עזר לרבים מבני הקהילה והיה שותף גם בהצלחת מבצע שלמה. "זכיתי להיות חלק מאירוע היסטורי של עליית היהודים, יחד עם פעילים מ-AAEJ, הסוכנות היהודית ומהקהילה", הוא אומר. "כל אחד תרם את חלקו".

כיום ברהנו בן 72, מתגורר באדיס אבבה עם משפחתו. יש לו ארבעה ילדים וארבעה נכדים. שתי בנותיו חיות בארצות הברית. הודות לתרומתו המיוחדת לעליית יהודי אתיופיה, ילדיו זכו להתחנך בישראל בפנימיית ימין אורד. לא רבים מכירים את סיפורו יוצא הדופן של ברהנו. כמו רבים מהפעילים גם הוא אדם צנוע, שלא נוהג

**"כשאני רואה
היום את האנשים
שעזרתי להם, אני
גאה להיות חלק
מההצלחה שלהם"**

להתגאות במעשי הגבורה שלו.

"כשאני רואה היום את האנשים שעזרתי להם, אני שמח מאוד על הדרך שהם עשו ומרגיש גאה להיות חלק מההצלחה שלהם", הוא אומר. ■

"תאשרו את התכנית והיהודים יגיעו"

זימנה ברהני הקדיש את חייו לעליית ביתא ישראל והשתלבות הקהילה בארץ. הוא פעל באתיופיה, בסודן וב ישראל בתפקידים מרכזיים בארגוני המחאה, בסוכנות היהודית ובמוסד ♦ **אספו ברו גבאי**

זימנה באתיופיה ב-1992 | צילום: הרב מנחם ולדמן

זימנה ברהני היה מחלוצי המאבק לעליית ביתא ישראל. הוא גויס על ידי המוסד והשתתף בהקמת התשתית הארגונית במחנות הפליטים בסודן לקראת עליית יהודי אתיופיה.

זימנה נולד בשנת 1940 באזזו שבקירבת העיר גונדר, בן חמישי מתוך עשרה אחים ואחיות. הוא ינק אהבת ישראל מסבו ומהוריו - אביו בְּרֶהְנו לוי ואימו אֲבֶטֶץ'

זימנה וחברים. העלייה מאתיופיה הייתה משימת חייו | צילום: אלבום משפחתי

אֵינָנו. לאחר שהמשפחה העתיקה את מגוריה לכפר סרמלה, זימנה החל ללמוד בבית ספר היהודי באמבובר. בשנת 1955 נבחר לאחד מ-12 נערים ונערות שנשלחו לכפר בתיה. את התכנית הגה ד"ר יעקב פייטלוביץ: להכשיר צעירים להוראת השפה העברית ולגייסם כמורים בכפרים באתיופיה.

"זימנה שב לאתיופיה נחוש למלא את המשימה שהוטלה עליו: להכין את בני הקהילה לעלייה לארץ ישראל", מספר מתי אליאס, חברו הטוב. הוא שימש כמורה בכפרים באזור אוזבה עד הפסקת התכנית על ידי הסוכנות היהודית בשנת 1960. "זימנה לא שכח את הכמיהה הציונית להגיע לישראל וביקש להגשים את צוואתו של סבו להעלות את בני קהילתו לירושלים", מספר מיכה פלדמן, שהיה שליח הסוכנות היהודית באתיופיה.

תייר במולדתו

בשנת 1965 זימנה החליט להגיע לישראל כתייר. עם הגעתו לארץ הוא נחשף למאבקי כוחות סביב עליית בני קהילתו, כולל ההתנגדות העזה של הסוכנות

מתי אליאס,
חבר קרוב: "הוא
הקדיש כל רגע
למען העלייה
מאתיופיה, ושילם
על כך מחיר אישי
ומשפחתי"

היהודית והרבנות.

הוא החליט לשוב לאתיופיה כנציג חברת סולל בונה, שעסקה בפיתוח תשתיות. לאחר מלחמת ששת הימים הגיע זימנה ברהני לישראל באופן בלתי לגאלי על מנת להגשים את החזון הציוני שעליו גדל.

מתי אליאס נזכר בנחישותו של זימנה לסייע להוריו להגיע לישראל ומספר: "הוא טס לאתיופיה והביא אותם ארצה במסווה של צליינים".

זימנה התנדב לצה"ל ונפצע בהיתקלות עם מחבלים. אחרי שחרורו מהצבא התחתן והקים משפחה בלוד.

בשנת 1971 הוא הצטרף לקבוצת פעילי עלייה, ביניהם צהייה אליאס, באבו יעקב, רחמים אלעזר, אברהם ירדאי ואחרים. החברים הגיעו ברובם אחרי מסע תלאות קשה, וכאן בישראל היו בסכנת גירוש.

"זימנה נרתם למאבק והתחיל להניע את הפעולות

בארץ", מספר מתי. "כשהגיעו עוד צעירים דרך תיגראי הבנו עד כמה המצב שם קשה".

הארגונים השונים שפעלו אז התאגדו תחת ארגון התאחדות יהודי אתיופיה בישראל, בראשות רס"ר חזי עובדיה. הארגון הפך לגוף רשמי שייצג את בני הקהילה בפני משרדים ממשלתיים והפעיל לחץ ציבורי על הממשלה להכיר ביהודי אתיופיה ולהעלותם לישראל. זימנה היה פעיל מרכזי, שדאג לקדם פגישות עם בעלי

מיכה פלדמן,
הסוכנות היהודית:
"איש לא האמין
שמשפחות יעשו
מסע לסודן כדי
להגיע לישראל,
אבל זימנה צדק"

תפקידים מרכזיים.

בעקבות סכסוך פנימי זימנה פרש מההתאחדות בשנת 1974 יחד עם זכריה יונה והרב אדנה. הם הקימו יחדיו את ארגון יהודי אתיופיה, שזימנה עמד בראשו. ב-1977 שני הארגונים התאחדו שוב וזימנה התמנה ליו"ר ההתאחדות. בתפקידו זה פעל רבות כדי לקדם את המאבק ולהעלות את המודעות לגורל בני הקהילה באתיופיה. במקביל הועסק זימנה כעובד קליטה לעולים חדשים מאתיופיה.

משימת חייו

"כאשר הגעתי ארצה בגיל 10 לאתר קרוואנים באופקים חליתי ושכבתי במיטה מספר ימים. אני זוכר כאילו זה היה אתמול איך זימנה המדריך היה אומר לי בכל בוקר - אייזוהו, נגה קווס תצ'וּטאלהי (תהיה חזק, מחר תשחק בכדור)", נזכר שמואל ילמה, מייסד ומנהל פורום ירוסלם. "היום זכיתי לסגור מעגל ולהוביל

זימנה (משמאל). נחוש למלא את המשימה | צילום: אלבום משפחתי

הוצאת ספר לזכרו יחד עם חבריו הגיבורים והפעילים".
 "הוא היה המורה שלימד אותי כל מה שאני יודע על העבודה עם קהילת ביתא ישראל", אומר מיכה פלדמן. "הוא היה מחובר להוויית החיים של בני קהילתו וידע לתווך את התרבות הזו".
 ברהני שיתף פעולה עם כל מי שיכול היה לעזור, כולל האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה. "העלייה מאתיופיה הייתה משימת חייו", מדגיש מתי אליאס. "הוא הקדיש כל רגע למען מטרה זו בצורה טוטאלית, ושילם על כך מחיר אישי ומשפחתי".
 בין היתר פעל להביא צעירים דרך קניה, ואף כמעט ונלכד שם. רק בעזרת אחיו השוטר הצליח להימלט לאירופה ולשוב לישראל.
 מיכה פלדמן נזכר בפגישה בה ברהני הציע לממשלה לקדם את העלייה דרך סודן. קצינים בכירים שהשתתפו בפגישה הגיבו: "אפילו חיילי גולני לא יכולים לעשות מסע כזה". זימנה השיב ללא היסוס: "תאשרו את התכנית והיהודים יגיעו לסודן".
 "אף אחד לא האמין שמשפחות שלמות יעשו מסע לסודן כדי להגיע לישראל, אבל זימנה צדק", מוסיף פלדמן.

מפגש עם יהודים שנותרו באתיופיה אחרי מבצע שלמה | צילום: הרב מנחם ולדמן

מוסדניק בסודן

בשנת 1980 זימנה גויס למוסד ונשלח להחליף את פרדה אקלום במחנות הפליטים בסודן. במשך כשנה וחצי הוא נטמע בין הפליטים, במטרה לעזור בהשלמת המסע לארץ ישראל.

"אנחנו לא היינו מעורבים במסעם של בני הקהילה מאתיופיה לסודן - הם יזמו זאת בעצמם", מדגיש פלדמן. "הוא וכל מי שעשה את המסע הקשה הם הציונים האמיתיים".

בחיינו בין הפליטים נחשף למראות קשים. רבים מבני הקהילה מצאו את מותם ממחלות ומחסור במזון ומים נקיים. זימנה ניסה לעזור בכל דרך אפשרית. אחרי השלמת מבצע משה, בו לקח חלק פעיל, זימנה התמסר לקליטת העולים. "הוא פעל מתוך תחושת שליחות", מציין פלדמן.

מתי אליאס מרחיב: "הוא לא רק היה המושיע שסלל את הדרך להגעת בני הקהילה לישראל, אלא דאג לקבל ולקלוט אותם כאן בחייהם החדשים. כמו אבא שדואג לילדיו".

זימנה נטל חלק במבצעי עלייה נוספים דרך האוויר והים, ובהמשך היה שותף חשוב בעלייה וקליטת העולים במבצע שלמה.

פרישה לגלות

ב-1992 הוא מונה לקונסול הסוכנות היהודית באתיופיה. במסגרת תפקידו היה אחראי לאיתור ועליית יהודי קוארה. בהמשך לקח חלק בעליית שארית יהודי אתיופיה, וכך מצא את עצמו בלב המחלוקת המשטעת את יוצאי אתיופיה וספג ביקורת קשה מצד מתנגדי העלייה.

"אחרי כל מה שעשה למען הקהילה, הוא הרגיש שאינו יכול להמשיך לחיות כאן בישראל", מספר מתי אליאס. זימנה החליט להעתיק את מגוריו לאתיופיה. הוא חלה, מצבו החמיר אבל הוא סירב לשוב לישראל.

בעודו נאבק במחלה קשה המשיך לפעול לשימור המורשת של ביתא ישראל והתגייס להצלת בית הכנסת העתיק באמבובר ולפדיית ספר אורית מידי הנוצרים המקומיים. זימנה מעולם לא ביקש כבוד ולא התפאר במעשי הגבורה שלו להצלת היהודים בסודן ובאתיופיה. בפברואר 2015, בהיותו בן 75, הוא הלך לעולמו ונטמן בבית העלמין בלוד.

כחודש לפני פטירתו נערך לכבודו ערב הוקרה חגיגי. זימנה ביקש שבאותו אירוע יישבו בשורה הראשונה כמה שיותר קצינים וקצינות מבני הקהילה. בעיניהם של אותם צעירים הוא ראה את ההישג שלמענו עמל כל חייו. ■

בעודו נאבק
במחלה קשה
המשיך לפעול
לשימור המורשת
של ביתא ישראל
והתגייס להצלת
בית הכנסת
באמבובר

זימנה באונייה בת גלים | צילום: הרב מנחם ולדמן

נלחם למען אחיו

משה באבו יעקב הגיע לישראל לבדו כנער צעיר בסכנת גירוש. מאבקי ההישרדות היומיומיים לא מנעו ממנו מלהיות אחד הפעילים הבולטים לעליית יהודי אתיופיה

♦ **אספו ברו גבאי**

מה מניע נער יהודי צעיר להשאיר מאחור באתיופיה את משפחתו, חבריו ואת החיים שהכיר ולעלות לארץ שעליה חלם? ואיך הוא מעז לצאת למאבק על זכותם של בני קהילתו להגשים גם הם את החלום העתיק להגיע לירוסלם, למרות שהוא עצמו מנהל מלחמה יומיומית להשתלבות במדינת ישראל ונתון בסכנת גירוש תמידית?

זהו סיפורו של משה באבו יעקב, איש אשכולות ופעיל מוכר בקהילה. מאז עלייתו בשנת 1972 הוא נאבק למען

משה באבו יעקב. "נלחמנו למען אחינו בלי לפחד" | צילום: אלבום פרטי

הכרה ביהודי אתיופיה ובזכותם לעלות לישראל.

באבו נולד בשנת 1953 בכפר סגוא' באזור צ'חרה, סמוך לעיר מקסני'ת. אביו אלקה יעקב מהרי היה דמות מוכרת בקהילה, מומחה ברפואה מסורתית. אימו רבקה אנברם נולדה ב-1916 באזור סמן מצפון לעיר גונדר. היא נחשבה למומחית במלאכת חימר מסורתית, בדומה לרבות מנשות ביתא ישראל.

הוריו נישאו שנית, ולכל אחד מהם היו ילדים מנישואים קודמים, כך שלבאבו יש ארבע אחיות

**"אחרי כל המאמצים
שעשינו להגיע
לישראל, אמרו לנו:
'לכו מכאן, אתם לא
רצויים'. באותו רגע
הבנו שאנחנו צריכים
להיאבק על הזכות
לחיות כאן"**

ושבעה אחים. "גדלתי במשפחה גדולה עם אמא שהעניקה לכולנו הרבה חום ואהבה", הוא אומר.

אביו ראה חשיבות מיוחדת ברכישת השכלה, ובגיל צעיר שלח אותו ללמוד קרוא וכתוב אצל מורה פרטי. עם הקמת בית הספר בעיר מקסנ'ית החל ללמוד בו, עד לסיום כיתה ו'. בגיל 15 עבר לחטיבת ביניים בגונדר, שם שכר בית עם אחותו, שלמדה בתיכון, בהשגחת אחותו הגדולה שהייתה כבר נשואה.

חלום רחוק

באבו נזכר כיצד פגש בבית הספר באחד הימים מספר תיירים ישראלים. "המפגש עורר בנו כמיהה גדולה לעלות לירושלים. באותה תקופה היה קשה מאוד לצאת מגבולות אתיופיה, ואפילו המעבר ממחוז אחד לאחר היה כרוך בבירוקרטיה מתישה".

בדרך רצופת מכשולים באבו וחבריו הצליחו להשיג אשרת מעבר כדי להתנייד באתיופיה ולנסות להגיע לירושלים. חבריו החליטו לנסות את מזלם דרך אסמרה, אבל באבו בחר להגיע לאדיס אבבה.

"לא היה קל לשכנע את ההורים שלי להסכים שאצא למסע כזה בגיל כל כך צעיר", הוא נזכר. "הסברתי להם שאני נחוש להגיע לירושלים, לא חשוב עד כמה יהיה קשה. איימתי שאם הם לא יתמכו בהחלטה אתגייס לצבא האתיופי". בגיל 16 הגיע באבו לבדו לאדיס אבבה. פקידי משרד הפנים האתיופי לא ידעו כיצד לעכל את הנער הצעיר עם הבקשה המוזרה: לקבל אשרת יציאה לישראל. הם סירבו לכל תחינותיו, אז הוא החליט להצטרף לחבריו באסמרה. אבל תקוותם לעלות לספינה לישראל לא התממשה.

בלב דואב חזר באבו לכפר. "לא שיתפתי אף אחד בקשיים הרבים שנתקלתי בהם, והייתי נחוש לנסות שוב להגיע לישראל". וכך היה. באבו נסע שוב לאדיס, אבל הפעם הציג את עצמו כאדם בוגר. בעזרת ידיד המשפחה איש עסקים איטלקי הצליח לקבל אשרת תייר לישראל ל-3 חודשים ולשלם את הערבות הנדרשת כתנאי ליציאה מהמדינה ואת מחיר כרטיס הטיסה.

נחיתה קשה

בשנת 1971, בהיותו בן 17 בלבד, נחת באבו לבדו בנמל התעופה בן גוריון. "זו הייתה התרגשות עצומה בשבילי כנער צעיר, שכל כך נאבק כדי להגיע לכאן", הוא נזכר. אף אחד לא חיכה לו בזרועות פתוחות, והוא נאלץ לפלס את דרכו בכוחות עצמו. הוא הצליח למצוא עבודות זמניות כדי לקיים את עצמו והתחיל ללמוד

איך לתקשר עם ישראלים ולנווט את עצמו בחברה הישראלית. "אחרי כל המאמצים שעשיתי כדי להגיע לארץ, היה ברור לי ששום דבר לא ימנע ממני לחיות בה ככל יהודי", הוא אומר.

עם הזמן הכיר בני קהילה נוספים בישראל, שכל אחד מהם עשה מסע אישי מאתגר וייחודי משל עצמו. רצונו ללמוד בבית ספר מקצועי באשקלון נתקל בסירוב, משום שלא הייתה לו תעודת זהות ישראלית. פקידי משרד הפנים הפנו אותו לרבנות לקבלת אישור על יהדותו.

בנחישות רבה הוא הצליח לשכנע את הנהלת בית ספר לקבל אותו ללימודי חשמל ואלקטרוניקה, והחל את לימודיו. למרות שלא הבין מילה בעברית הוא סיים את הלימודים בהצלחה.

ראשית המאבק

שנה אחרי הגעתו לישראל, ארבעה מחבריו שהגיעו לפניו קיבלו צו גירוש. המכה הייתה קשה וכואבת. "אחרי כל המאמצים שעשינו כדי להגיע לישראל, אמרו לנו: 'לכו מכאן, אתם לא רצויים'. חשבנו שאחרי כל כך הרבה שנים שחלמנו על ארץ ישראל, כשנגיע אליה נקבל יחס חם ואוהב. באותו רגע הבנו שאנחנו צריכים להיאבק על הזכות לחיות פה".

בנקודה קריטית זו באבו וחבריו התאגדו ויצאו למאבק ארוך נגד הרבנות ומשרד הפנים. הם קראו לעצמם התאחדות יהודי אתיופיה בישראל והחלו לפעול להכרה

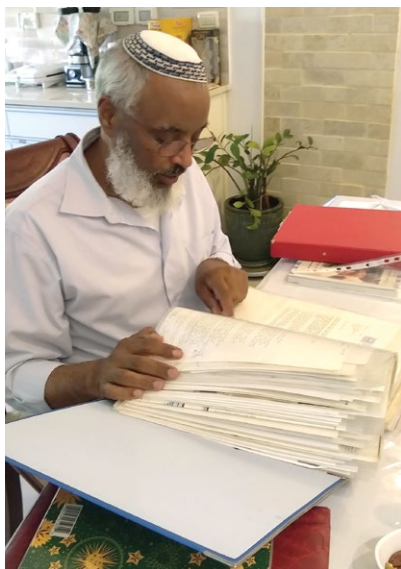
לאחר שבאבו
הצליח להביא
את הוריו
ארצה, הכתה
בו ההכרה: "אם
אני יכול להביא
את ההורים
שלי בכוחות
עצמי, ברור שגם
הממשלה יכולה"

ביהדותם ולהעלות בני הקהילה.

"היינו קבוצה קטנה של צעירים חדורי מוטיבציה בלי שום תמיכה ומימון. נפגשנו ותכננו איך להגיע לאישים חשובים ובעלי השפעה, שיכולים לעזור לנו להשיג את המטרה. היינו המנוע שהניע את הפעולות להעלאת המשפחות והקהילה שלנו".

לא מקשיבים

פריצת הדרך הראשונה הושגה בשנת 1973, עם פרסום פסק ההלכה של הרב עובדיה יוסף, שהכיר ביהדותם של ביתא ישראל. שנתיים לאחר מכן הצטרף לפסיקה הרב שלמה גורן. אבל גם לאחר ההכרה הרבנית והחלטת שר הפנים שלמה הלל להחיל עליהם את חוק השבות, ממשלת ישראל לא מיהרה לקדם את עליית יהודי אתיופיה.

באבו מעיין במסמכים מימי המאבק לעלייה |
צילום: אלבום פרטי

בשנת 1977, לאחר המהפך הפוליטי, ביקש ראש הממשלה מנחם בגין מראש המוסד יצחק חופי להעלות ארצה את בני הקהילה, אבל דווקא אז עלה לשלטון באתיופיה מנגיסטו היילה-מריאם, והיחסים בין ישראל לאתיופיה עלו על שרטון.

"ידענו שהולך להיות רע ליהודים באתיופיה. הזהרנו את האנשים בממשלה, אך איש לא הקשיב לנו", אומר באבו בצער. "השלטון החדש התנכל ליהודים, וצעירים רבים הוצאו להורג לאחר שנחשדו בניסיון לברוח מאתיופיה. בין הנרצחים היו אחי ובן דודי. הם נהרגו ביציאה מהעיר לכיוון הכפרים. בשיא חוצפתם דרשו נציגי השלטון מהוריהם לשלם עבור הכדורים שהרגו את בנם".

חיים חדשים

במקביל למאבק שניהל עם חבריו, באבו המשיך לבנות את חייו בישראל, התגייס לצה"ל והפך למפקד כיתה בקורס טירונות. "כאשר כל חייל חזר למשפחתו, לי לא היה למי לחזור. זו הייתה חוויה קשה. הגעגוע להורים ולאחים שנותרו באתיופיה הכאיב לי מדי יום. בכל זאת ניסיתי לנחם את עצמי בכך שאני כאן ומשרת בצבא הישראלי. בחרתי להתמקד במטרה ולא בצדדים השליליים".

לאחר שהשתחרר מהצבא התקבל לעבודה בתעשייה האווירית. ב-1982 הוא פגש את ממיט, בחורה צעירה שעלתה לישראל דרך סודן. סיפור עלייתה ונחישותה להגיע לירושלים הרשים אותו מאוד. הם שמרו על קשר, שהפך לסיפור אהבה גדול. בני הזוג שמחו מאוד ביום חתונתם, אך התעצבו מהיעדרותם של הוריהם ואחיהם.

בעקבות ההורים

באבו וקבוצת פעילים יוצאי אתיופיה יצרו קשר עם גורמים יהודים באמריקה, בשאיפה לקדם את עליית יהודי אתיופיה. הם הסבירו בארץ ובחו"ל מהי הסכנה שיהודי אתיופיה נתונים בה מצד השלטונות ולעיתים גם משכניהם הנוצרים.

עצרת למען איחוד משפחות ב-1987 | צילום: אלבום פרטי

כשהיהודים החלו להגיע לישראל דרך סודן, באבו וחבריו התגייסו לעזור לעולים להיקלט בישראל. עזרתם הייתה קרן אור בתוך הכאוס של ימי קליטה לא פשוטים. רבים מהעולים הגיעו עם מטען רגשי לא מעובד אחרי תלאות המסע, השהות במחנות הפליטים ואובדן יקיריהם.

הוריו המבוגרים של באבו נותרו באתיופיה יחד עם אחייניו. תוך סיכון עצמי, הוא החליט לנסוע לאתיופיה לחלץ אותם. "פחדתי שיקרה משהו להורים שלי. לא חשבתי על הסכנה הגדולה בחזרה לאתיופיה באותה תקופה. רציתי להביא אותם בכל מחיר".

המשימה להביא את הוריו לא הייתה פשוטה כלל, אך באבו עשה הכל על מנת להגשימה. הוא גייס כל איש שיכול היה לעזור לו, שיחד בעלי תפקידים ולבסוף הצליח להביא את הוריו ארצה. הצלחתו עזרה לו להבין: "אם אני יכול להביא את ההורים שלי בכוחות עצמי, ברור שגם הממשלה יכולה".

"הפעלנו לחץ ציבורי במשמרות מחאה, פגישות עם שרים ונציגי הממשל האמריקאי. נלחמנו בלי לפחד, עם שותפים נאמנים שהאמינו בצדקת המאבק"

בעזרת האמריקאים

המהלך הבא של פעילי העלייה היה לעודד את בני הקהילה להתרכז באדיס אבבה. רבים נענו לקריאה והגיעו לעיר הבירה. הפעילים פנו לממשלת ישראל בדרישה לקדם את העלייה במהירות, אך אף אחד מהשרים לא התייחס אליהם ברצינות. "מי שעזר לנו הם פעילי האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAEJ)",

אומר באבו בהכרת תודה. "הם סייעו לכל בני הקהילה שהגיעו לאדיס אבבה ונאלצו לחיות שם בתנאים קשים מאוד. הם הקימו אוהלים ודאגו לצרכיהם הבסיסיים. אנחנו נלחמנו והפעלנו לחץ ציבורי במשמרות מחאה מול הכנסת, פגישות עם חברי כנסת, שרים ואפילו שלחנו נציג לפגוש אנשי ממשל בארצות הברית. נלחמנו למען אחינו בלי לפחד, עם שותפים נאמנים שהאמינו בצדקת המאבק".

בשנת 1985 התקיימה הפגנה גדולה בהשתתפות כ-800 איש נגד הדרישה של הרבנות לעבור גיור לחומרה. באבו היה בין מובילי המחאה. "זו הייתה דרישה בלתי נתפסת בשבילנו. כל חיינו בגלות שמרנו על הזהות היהודית בקנאות מחמירה. שמרנו על האמונה הדתית כפי שכתוב בתורה. זו הייתה פגיעה בלב ובאמונה העמוקה של כולנו. לא רצינו שהבאים אחרינו יעברו את מה שאנחנו עברנו. גייסנו כל מי שאפשר להילחם נגד החלטת הרבנות. אני גאה במהלכים שעשינו כדי למנוע דרישה זו".

ב-1991, לאחר חידוש הקשרים הדיפלומטיים בין ישראל לאתיופיה, זכו הפעילים בבשורה משמחת - מבצע שלמה יוצא לדרך להעלאת יהודי אתיופיה. לבאבו ולפעילים נוספים היה תפקיד חשוב: "ביקשו שנטוס עם הצבא לסייע בהעלאת האחים שלנו. התרגשתי מאוד להיות חלק מהטיסות הלך וחזור באחד ממבצעי העלייה האדירים בתולדות המדינה. חוויתי גאווה אישית להיות חלק מאירוע היסטורי חשוב".

הכל אפשרי

כיום באבו בן ה-69 מתגורר ברחובות עם משפחתו. יש לו ארבע בנות צבריות ונכדה. הוא פרש מעבודתו בתעשייה האווירית לאחר שנים ארוכות. את סיפור חייו המרתק פרסם בספר "את אחיי אנוכי מבקש", שיצא לאור בשנת 2018. "מאז הייתי נער ביקשתי את אחיי שבארץ ישראל. בהיותי בישראל ביקשתי להביא לירושלים את אחיי שבאתיופיה. כיום, כאשר רובנו כבר חיים בישראל, אני מבקש את אחיי לראות אותנו כשוויים בין שווים".

באבו לא רק מבקש, אלא פועל רבות לשיפור המצב החברתי בישראל. לאורך חייו היה שותף למיזמים קהילתיים בערים שונות. כך למשל, הוא לקח חלק במציאת פתרונות ביחסים הכל כך טעונים שבין המשטרה לבני הקהילה, תוך ניצול נסיונו העשיר בניהול מאבקים ושיתופי פעולה עם גורמים מן הארץ ומחוצה לה. כוחותיו ואמונתו של באבו יעקב מוכיחים שאם פועלים בנחישות

- הכל אפשרי. ■

הבריחה לחיים

כך הפך איש משפחה עם עבודה ממשלתית מסודרת למנוע שמאחורי הברחת יהודים לסודן. אפילו מאסר, עינויים ואיומים על משפחתו לא עצרו את **פסה מהרט** מהמשך פעילות ההצלה ♦ **אספו ברו גבאי**

שום דבר בביוגרפיה האישית של פסה מהרט לא יכול היה לחזות שהוא עתיד להפוך לאחד מגיבורי העלייה של יהודי אתיופיה, אדם שהבריח יהודים מעבר לגבול סודן תוך סיכון חייו וחיי משפחתו.

הוא היה איש משפחה מסור ופקיד ממשלתי מקצועי, כאשר ראה את מצוקתם של אחיו היהודים במסעם לסודן. הגורל הציב אותו במקום הנכון בזמן הנכון, ובאותו רגע החליט שהוא אינו יכול לעמוד מנגד וחובתו לעזור,

פסה. "הרגשתי שאני מוכרח לעזור לאחיי"
| צילום: אלבום פרטי

למרות הסכנות הכרוכות בכך. כך נוצרים גיבורים.

פסה נולד בחבל תיגראי בשנת 1947, בן אמצעי להוריו יסקיאס מהרט ואימו תוודש זלקה, לצד 3 אחיות ואח. אביו היה אמהרי יליד גונדר ואימו תיגרית, כך שבבית דיברו את שתי השפות. כשפסה היה בן 9 המשפחה עברה לגונדר.

מחשש להשפעה זרה, הוריו מעולם לא שלחו אותו ואת אחיו ללמוד בבית ספר נוצרי. רק בגיל 30, אחרי שהתחתן, למד קרוא וכתוב.

**"פחדתי מאוד,
כי ידעתי שאני
מסכן את עצמי
ואת המשפחה
שלי. אבל הרגשתי
שאני מוכרח
לעזור לאחיי"**

מיקום אסטרטגי

אחרי נישואיו פסהה עבר עם אשתו לכפר צ'ילגה, לא רחוק מהגבול הסודני. הוא החל לעבוד במשרדי הקבלה (המינהלה האזורית), ותפקידו כלל בין היתר הנפקת אישורי מעבר לתושבים המבקשים לנוע בחופשיות מאזור לאזור. מיקומו האסטרטגי של הכפר ועבודתו של פסהה עתידים היו לחולל מפנה בקורותיהם של כלל יהודי אתיופיה.

החל משנת 1979 הוא היה עד לזרם הולך וגובר של יהודים שביקשו לצאת למסע לישראל דרך סודן. למרות הסכנה הכרוכה בדבר, החליט שחובתו לנסות לעזור להם. זו הייתה יוזמה פרטית, ללא שום ארגון שעמד לצידו.

"החלטתי לפעול כי ראיתי שהאנשים זקוקים לעזרה באותה תקופה קשה", הוא מספר. "היהודים היו חשופים לסכנה שהשלטונות יתפסו אותם או שמבריחי גבול ירמו אותם. השתמשתי בחותמות שהיו לי בעבודה כדי לאפשר לאנשים לברוח מאתיופיה, והבית שלי הפך עם הזמן לתחנה חשובה עבור רבים מבני הקהילה בדרכם לסודן".

פסהה ניהל חיים כפולים: באופן גלוי מילא את תפקידו הרשמי בעבודה וניהל חיי משפחה רגילים לחלוטין. בסתר הוא הפך למחתרת של איש אחד וסייע ליהודים לברוח מאתיופיה.

לשאלה האם לא חשש לחייו, הוא משיב: "פחדתי מאוד, כי ידעתי שאני מסכן את עצמי ואת המשפחה שלי. אבל הרגשתי שאני מוכרח לעזור לאחיי".

עיניים במאסר

אחרי פעילות אינטנסיבית שנמשכה 5 שנים הפחד של פסהה התממש. בוקר אחד התדפק על דלת ביתו מפקד תחנת המשטרה וביקש לעצור אותו באשמת הברחת יהודים דרך סודן.

"הייתי בהלם", הוא נזכר. "התברר שאחד האנשים שלא נשמע לאזהרותיי יצא ונתפס. הוא נשבר בחקירה המשטרתית וגילה הכל. הוא סיפר להם שאני עוזר לו לברוח, שהברחתי יהודים רבים מהמדינה ושיש יהודים נוספים שמסתתרים במחסן שלי".

למרבה המזל, פסהה תדרך מראש את האנשים שהסתיר, שאם המשטרה תגיע יאמרו שהם באו לטבול במעיין מרפא שהיה באזור. השוטרים השתכנעו והוא ניצל ממעצר. מפקד המשטרה היה מיוודד עם פסהה, וקשרים אלה עזרו גם כן להצלתו.

בפעם השנייה שהוא נתפס, הפעם בעקבות הלשנות של גורמים שונים, אפילו ידידו מפקד המשטרה כבר לא יכול היה להצילו. פסהה נעצר ונשלח לכלא. "סבלתי מאוד במאסר: עינויים, אלימות, רעב ומחסור בתנאי מחיה בסיסיים", הוא מספר. "מבחינתם הייתי יהודי שחתר תחת השלטון". לאחר כחודש וחצי במאסר הוא שוחרר, אבל כל רכושו נלקח ממנו. למרות מה שעבר והסיכון המוגבר הוא חזר להבריח יהודים. "לא יכולתי להפסיק, כי הם היו זקוקים לי. ראיתי אותם תועים בדרכים, משפחות יהודיות עם ילדים קטנים וזקנים, בדרכן לממש את החלום להגיע לירוסלם". פסהה הסתיר את האנשים וסייע להם למצוא מורי דרך שיובילו אותם לסודן. "היה חשוב לאתר את המדריכים הנכונים, כאלה שלא יבגדו בהם וירמו אותם", הוא מסביר.

את הוריו הזקנים הוא החליט לשלוח לישראל, כדי שלא ייפגעו במקרה שהוא ייעצר שוב.

בעיר הגדולה

השמועה על האדם שמסייע במעבר לסודן התפשטה בין היהודים, ורבים הגיעו אליו וביקשו את עזרתו. "הייתי כל כך עסוק בלעזור לכולם, עד ששכחתי לדאוג למשפחה שלי. דווקא כשהחלטתי לשלוח את אשתי והילדים, הגיעו אלינו ידיעות שהדרך מסודן לישראל נסגרה. הצטערתי מאוד שלא עשיתי זאת מוקדם יותר.

פחדתי שיתפסו אותי ויענישו גם את המשפחה שלי".

פסהה שיגר מכתבים לכפרי היהודים ברחבי אתיופיה וביקש מהם להישאר בבתיהם, כי הדרך מסודן סגורה. הוא המליץ להם לחכות עד שתתחיל העלייה דרך אדיס אבבה. למרות הפסקת פעילות ההברחה, השלטון התחיל להטריד אותו ואת משפחתו. הוא החליט לעזוב הכל ולברוח לאדיס אבבה.

באותה תקופה פסהה הכיר את סוזן פולק ואת לדינה שנפר מהאגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAEJ), שהפצירו בו להישאר בכפרו. "לא יכולתי לעשות מה שהן ביקשו ממני, כי חששתי מאוד לחיי ולחיי משפחתי", הוא מסביר. הוא עזב את ביתו בצ'ילגה ונסע לעיר הבירה, בתקווה לעלות משם לישראל.

בהגיעו לאדיס אבבה נפגש עם סוזן וחבריה ומייד התגייס לסייע לבני הקהילה, שנהרו בהמוניהם לבירה. הוא עסק בליווי בני הקהילה לדירות ולמאהלים

"סבלתי מאוד במאסר: עינויים, אלימות, רעב ומחסור בתנאים בסיסיים. מבחינתם הייתי יהודי שחתר תחת השלטון"

פסהה מהרט (מימין). סיכן את עצמו ואת משפחתו | צילום: אלבום פרטי

שהפעילה האגודה והשיג מסמכים מזויפים שיאפשרו להם לעלות לישראל. במסגרת פעולות ההצלה הרחיק עד בהר-דר וגונדר כדי לחלץ בני קהילה שנתקעו שם. בין היתר רכש תעודות לידה מזויפות בגונדר, במטרה להוציא דרכונים ואשרות יציאה.

”ידעתי שאני צריך לעשות הכל כדי להמשיך לעזור לכל אותם אנשים תמימים, שהגיעו מהכפר ולא ידעו איך להסתדר בעיר”, הוא אומר. “הם היו חשופים למעשי שוד של כנופיות, שלקחו מהם את המעט שהיה להם”.

פסהה הזדהה עם מצוקתם הגדולה של אלה שהתקבצו באדיס אבבה והחליט לחפש דרכים חדשות להגיע לישראל. כמה מילדיו הבוגרים יצאו לקניה בחיפוש אחר נתיב בריחה, אך יוזמה זו לא צלחה.

שמחה ועצב

בשנת 1989 הצליח פסהה להעלות את ילדיו ואשתו לישראל בשמות בדויים ומסמכים מזויפים. “שמחתי שהם עלו, אך הייתי עצוב להישאר לבד”, הוא מודה. “אבל לא הייתה ברירה, כי עזרתי הייתה נחוצה באתיופיה”.

אחד מביקוריו בגונדר נחרט בזכרונו, כאשר נחשף לתנאים קשים במיוחד בהם חיו בני הקהילה שנתקעו בעיר. הוא מתאר: “ראיתי ילדים קטנים וקשישים

ישנים בתחנות אוטובוס. מה יכולתי לעשות? רק לנסות להקל על הסבל שלהם". עזרתו של פסהה נמשכה עד שהשלטון בגונדר החל לחפש אחריו כדי לכלוא אותו. "הם האשימו אותי בסחר בבני אדם, וזה פגע בי מאוד. איזו מחשבה איומה". פסהה לא הצליח להימלט בזמן. הוא שוב נעצר, ורק הודות לקשריה של סוזן שוחרר מהכלא. עקב החשש שיעצר מחדש או אפילו יירצח, הוחלט שהגיע הזמן שלו לעלות לישראל. שנה אחרי עליית בני משפחתו, בשנת 1990, הוא התאחד איתם בארץ.

"להגיע לארץ ישראל היה החלום שלי. אך לצד השמחה הייתי עצוב מאוד. כאן בישראל נודע לי שאימי היקרה נפטרה בסודן. אף אחד לא סיפר לי לפני כן. הצטערתי מאוד ששלחתי אותה דרך סודן. אם הייתי מחכה כמה שנים, היא הייתה מצליחה לעלות בבטחה דרך אדיס אבבה. זה כאב שאני נושא איתי עד היום".

כשנה אחרי עלייתו פסהה החליט לחזור לאתיופיה במטרה לייבא קמח טף. מאז הפך לאיש עסקים מצליח, שמייבא את אחד המצרכים החשובים לקהילה. כיום הוא בן 75, מתגורר באשקלון באותה דירה שרכש עם הגעתו לארץ. יש לו 12 ילדים, שכולם נולדו באתיופיה. נכדיו הצברים מתחנכים על אהבת ארץ ישראל ועם ישראל.

חשוב לו להדגיש את הכרת התודה שלו לאנשים הרבים שעזרו לו להצליח במשימה הציונית שלקח על עצמו, לסייע בעליית יהודי אתיופיה. את מעשי הגבורה שהיה שותף להם הוא בוחר לשמור לעצמו ולא מרבה לשתף את סביבתו הקרובה.

"אני שמח לראות את ההצלחה הגדולה של בני הקהילה בישראל ומאושר לראות את משפחתי חיה כאן", הוא אומר. "כמובן שיש עוד מה לשפר. כמו שבאתיופיה שאפנו לחיים טובים יותר, גם כאן לא צריך להפסיק לשאוף. אדם ללא אמונה ורצון להטיב לא יכול להגשים את חלומו". ■

"שמחתי שאשתי והילדים עלו לישראל, אך הייתי עצוב להישאר לבד. לא הייתה ברירה, כי עזרתי הייתה נחוצה באתיופיה"

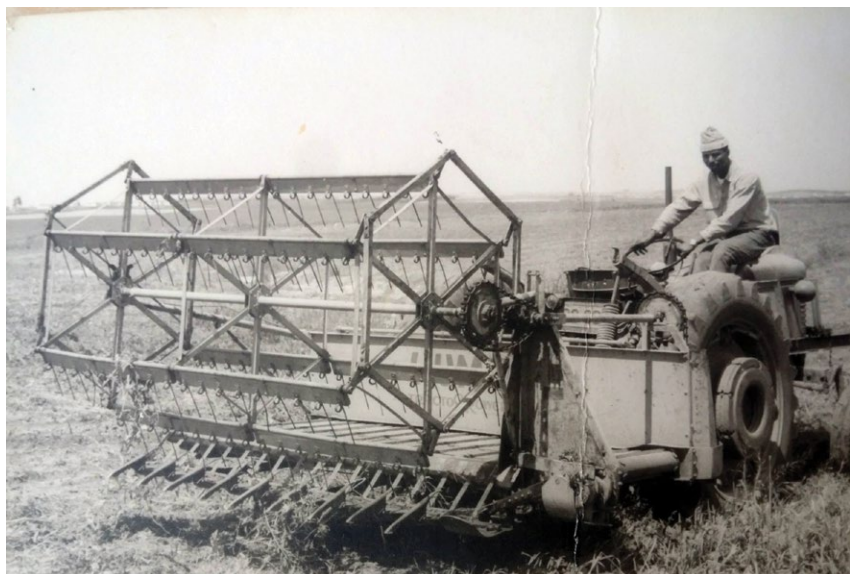
סלל את הדרך

צהייה יצחק אליאס עבר מסע אישי ארוך ומפותל מאתיופיה לישראל. כאן עבד בסלילת כבישים, ובמקביל נאבק לפריצת נתיב העלייה לכלל בני הקהילה ♦ **אספו ברו גבאי**

צהייה עם השר זבולון המר | צילום: ארכיון חזי עובדיה

צהייה יצחק אליאס היה אחד מנושאי הדגל הבולטים במאבק לעליית ביתא ישראל לארץ ולהכרה ביהדותם. הוא היה מראשוני הצעירים שהצליחו להגיע לירושלים. הדרך הארוכה והמפותלת שעבר מאתיופיה לישראל מלמדת על אישיותו המיוחדת ועל הנחישות הגדולה שהניעה אותו בפועלו למען הקהילה. צהייה נולד ב-1939 במחוז גונדר. אביו אליאס מקונן יליד גונדר ואימו ואסגש גרמאי ילידת תיגראי. בהיותו בן שנתיים הוריו עברו לתיגראי לכפר יהודי ליד שירה. בנעוריו החליט לחזור למחוז גונדר והחל ללמוד בבית הספר היהודי באמבובר. שם החל להירקם החלום שלו ושל חבריו לספסל הלימודים לעלות לארץ ישראל. בזכות כשרונו לשפות שלט צהייה לא רק באמהרית ותיגריט, אלא גם בעברית ובאנגלית. הוא החל לעבוד כמתורגמן במפעל הבשר הישראלי אנקודה באסמרה.

איש הטרקטורים שסלל את הדרך | צילום: ארכיון חזי עובדיה

במשך 5 שנות עבודתו במפעל רצונו לעלות לישראל רק התעצם.

בעקבות החלום

בסוף שנת 1963 צהייה החליט ללכת בעקבות החלום. בלי לספר לאף אחד מבני משפחתו הוא יצא למסע מאתיופיה לסודן, משם למצרים, ליוון ובסוף 1964 נחת סוף סוף בישראל. חבר שהכיר במפעל הבשר ושמר עימו על קשר דאג לו למגורים בדירה בנתניה. את תחושת הניכור והבדידות באותם ימים תיאר צהייה ביומנו האישי: "לגבי הישראלים, אף אחד בכלל לא מתעניין בי, מפני שלא מכירים אותי". הוא התקבל להכשרה חקלאית בכפר סילבר, ולאחר מכן עבד בתחנת טרקטורים בקיבוץ ניר ישראל. ב-1967 החליט לחזור לביקור מולדת באתיופיה. הוא נפגש בהתרגשות רבה עם משפחתו ונישא לאספס מסאלה, צעירה ממשפחה שהכיר. מייד לאחר החתונה חזר לישראל יחד עם אשתו והחל לעבוד כנהג טרקטור בפניו פסולת, עבודות עפר וסלילת כבישים. בתו הבכורה רינה הייתה הצברית הראשונה בת הקהילה, ובהמשך היא גם הפכה לקצינה הראשונה בצה"ל.

צהייה כתב בצער
ביומנו האישי:
"לגבי הישראלים,
אף אחד בכלל
לא מתעניין
בי, מפני שלא
מכירים אותי"

התקופה הייתה מאתגרת בעבור משפחת אליאס. "צהייה לא היה מוכן להשלים עם מה שכתוב בתעודות הזהות שלו: אתיופי תושב ארעי. הוא רצה שיהיה כתוב 'יהודי', מעידה אספס אשתו. צהייה עצמו כתב ביומנו: "הסיבה שהביאה אותי לישראל היא שנולדתי יהודי".

זו הייתה נקודת הפתיחה למאבקו למען הכרה ביהדות של קהילת ביתא ישראל. במכתבים ששלח לחברים באתיופיה עודד אותם להגשים את החלום הציוני והמליץ להם להגיע לישראל דרך אסמרה.

נגד הגירוש

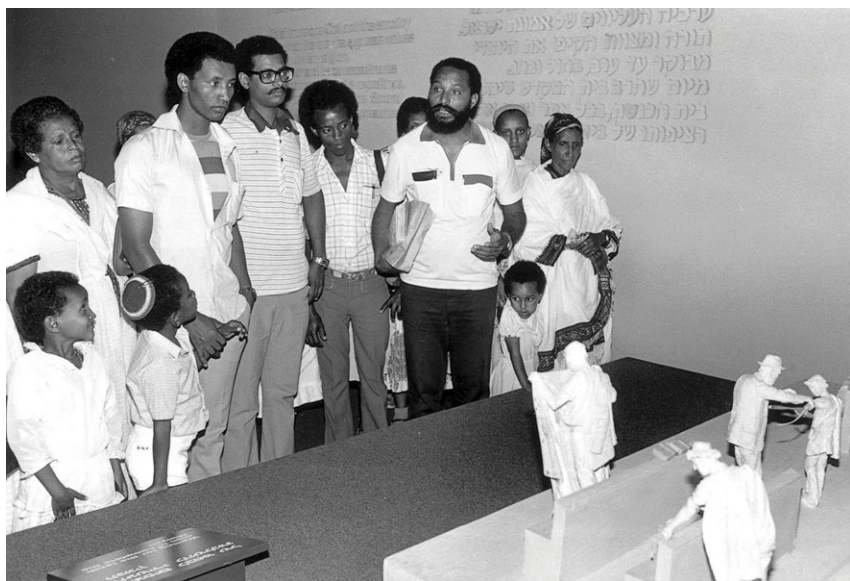
הודות ליוזמה החלוצית שלו בשנת 1965 הצליחו להגיע לישראל כמה מחבריו ובני משפחתו. התגובה

ביתו של צהייה
באשקלון הפך
למקום התכנסות
מרכזי לפעילים,
ביניהם ברוך
טג'נה, פרדה
אקלום ועוד רבים

הישראלית הייתה פוגעת מאוד - הוצאת צווי גירוש. אשר אליאס, בנו של צהייה, מספר: "אבא שלי וחבריו עבדו קשה כדי למנוע את הגירוש המידי של אותם צעירים, שעשו מסע תלאות לישראל. חזי עובדיה תמך בהם והחליט להסתיר אותם ולמנוע את גירושם". צהייה נרתם למאבקים שניהלו בני הקהילה אל מול הממשלה, הרבנות והסוכנות

מסע ארוך להגשמת החלום הציוני | צילום: ארכיון חזי עובדיה

אחרי העלייה צהייה המשך לפעול לקליטת העולים | צילום: ארכיון חזי עובדיה

היהודית. יחד עם חבריו כתב מכתבים לנשיא המדינה, לראש הממשלה ולכל גורם שיכול היה לעזור בביטול רוע הגזירה.

בשנת 1970, עם לידת בנו של צהייה, המאבק קיבל תפנית, וההכרה ביהדות הפכה לסוגייה מרכזית. זאת לאחר שהרבנות באשקלון לא הסכימה לעשות ברית לרך הנולד - משום שהוא הוגדר תושב ארעי ולא יהודי. בעזרת חברים, שדאגו להביא מוהל אחר, הצליחה המשפחה לקיים את המצווה.

"היום השמח הפך לאירוע עצוב", נזכרת אספס. "כאב לנו, אך זה לא שבר אותנו ולא פגע ברצון שלנו לחיות כאן בארץ ישראל". צהייה תיאר את תחושותיו: "פגעו בי עד העצם".

צהייה וחבריו הגיעו לפגישה עם הרב הראשי לישראל, הרב עובדיה יוסף, שאמר להם: "העם הפלאשי בשבילי יהודים לכל דבר, אבל אני לא יכול לשלול את חוקי המדינה. אני מבטיח לברר את הנושא ולנסות לעזור".

על מנת להכיר ביהדות של הצעירים שהיו בארץ הרבנות הציעה שיעברו הטפת דם וטבילה במקווה. צהייה וחבריו פנו למנהיגים הרוחניים באתיופיה וקיבלו את הנחייתם: "לעשות כל מה שיגידו לכם, כי אתם הדרך שלנו להגיע לישראל". אשר אליאס מציין שהקסים כתבו להם: "כי מציון תצא תורה ודבר השם

מירושלים. כל מה שאומרים לכם תעשו". צהייה וחבריו הסכימו לעבור הטפת דם וטבילה, בתקווה לסלול כך את הדרך לישראל עבור הקהילה כולה. לאחר שזכו בהכרה ביהדותם, חזרו להיאבק על הזכות לעלייה. תחילה התמקדו באיחוד משפחות, ואחר כך בהבאת כלל בני הקהילה. ביתו של צהייה באשקלון הפך למקום התכנסות מרכזי לפעילים. בין משתתפי המפגשים שנערכו בבית ניתן לציין דמויות חשובות כמו חזי עובדיה, מתי אליאס, ברוך טגנ'ה, פרדה אקלום ועוד רבים וטובים.

למען המשפחה

לצד פעילות אינטנסיבית למען קהילתו, צהייה הקפיד לדאוג למשפחתו. כפי שמדגיש אשר בנו: "למרות כל מאבקי למען הקהילה, אבא לא הזניח את המשפחה". המשפחה הייתה בעבור צהייה מקור כוח אדיר לעשייה למען בני קהילתו. הוא הכיר באופן אישי את הקושי הגדול בחיים לבד, לכן נאבק למען עליית שאר היהודים מאתיופיה.

בשנת 1988, כאשר ילדיו כבר היו בוגרים ועצמאים, צהייה בחר לעזוב את אשקלון לקריית ארבע - צעד שהיה בעיניו ציוני ומשמעותי. בשנת 1991 הוא נקרא להתייצב ולקחת חלק מרכזי במבצע שלמה, ונרתם למשימה בלי כל היסוס. ללא הכנה מוקדמת הוא טס לאתיופיה יחד עם פעילים נוספים.

בביקור באתיופיה. אישיות מיוחדת ונחישות רבה | צילום: ארכיון חזי עובדיה

צהייה לא שכח לרגע מאיפה הוא הגיע | צילום: ארכיון חזי עובדיה

לאחר מכן המשיך לפעול לעלייה וקליטה של יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית. כבחור צעיר שעשה מסע ארוך כדי להגשים את חלומו הציוני, הוא לא שכח לרגע את הרצון שלו לראות את בני הקהילה חיים כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית.

צהייה זכה לראות נכדים מילדיו הצברים, שאותם חינך לאהבת אדם ולאהבת המדינה. עד מותו ב-1996 הוא המשיך להקדיש את חייו לסלילת הדרך למען אחיו אל ארץ אבות קדומה ובתוך החברה הישראלית. כפי שהיה במקצועו, נהג טרקטור שסלל את כבישי הארץ, כך סלל את דרכה של הקהילה לישראל.

כיום ילדיו ואשתו מספרים את סיפורו במטרה לתת לו את המקום הראוי בתודעה החברתית. "מפליא לראות איך אדם פרטי, בלי עזרה מאף אחד, עשה מסע אישי מאתיופיה לישראל. זה מראה על נחישות להגשמת חלום", אומר בהערכה אשר בנו. ■

**לאחר שהוכרה
יהדותם, חזרו
הפעילים להיאבק
על הזכות לעלייה.
תחילה התמקדו
באיחוד משפחות
ואחר כך בכלל
בני הקהילה**

קולה של הקהילה

העיתונאי **רחמים אלעזר** לא רק דיווח על האירועים הגורליים שחרצו את עתידם של יהודי אתיופיה, אלא היה מראשי המאבק לעלייתם. מהכפר הקטן באתיופיה הוא הגיע עד הבית הלבן בארה"ב ♦ **אספו ברו גבאי**

רחמים אלעזר בפגישה עם הנשיא בוש ב-1989 | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

רחמים אלעזר הוא דמות ידועה בקהילה. רבים מכירים אותו כעיתונאי ואיש רדיו שעורך ומגיש חדשות באמהרית. לא כולם מודעים לתפקידו המרכזי בעיצוב גורלם של יהודי אתיופיה. בדומה לרבים מפעילי המאבק למען העלייה, רחמים לא מרבה לספר על פעילותו.

הוא נולד ב-1955 בכפר סקלט באזור גונדר. אביו מוצ'נך אלעזר ואמו וודה קראו לבנם הקטן מהרטו. המשפחה החקלאית הצנועה הייתה מחוברת מאוד

לשורשים היהודים. בילדותו היה רועה צאן, כמו יתר אחיו. "היינו 11 ילדים במשפחה, ואני הייתי הכי בעייתי, כמעט כל יום רבתי עם חברים", הוא נזכר. "הוריי החליטו לשלוח אותי למשפחה באמבובר, כדי להימנע מסכסוכים בכפר".

בגיל 9 רחמים הגיע לאמבובר והתחיל ללמוד בבית הספר היהודי. "לא היו מספיק ספרים, אז כל זוג למד עם ספר אחד. גם שולחנות וכסאות לא היו. המורה היה מקבוצת כפר בתיה, שלמד בישראל וחזר לאתיופיה". למרות החששות של אביו, רחמים החליט להמשיך את לימודיו בגונדר, והגיע לעיר עם קבוצת חברים. החיים בעיר הגדולה לא היו פשוטים, בעיקר לנער שצריך להסתיר את יהדותו מפני ידידיו הנוצרים. על מנת לחגוג את החגים היהודים הם המציאו תירוצים להיעדרותם. "הרגתי את סבתא שלי אולי 5 פעמים", הוא נזכר בחיוך באחד הסיפורים שסיפר למוריו.

התייר שנשאר

בשלהי שנות ה-60 נתקל רחמים בשלושה עיתונאים ישראלים, ביניהם ארנולד שרמן ושלום רוזנפלד. הפגישה הגורלית הזו שינתה את חייו. "שמעתי אותם מדברים עברית ומייד הבנתי שהם מישראל. התקרבותי אליהם והתרחקתי, עד שלבסוף העזתי להגיד להם שלום בעברית. הם הופתעו מאוד ושאלו מי אני. השבתי שאני פלאשי, יהודי".

הישראלים הזמינו אותו לבית המלון שלהם. זו הייתה הפעם הראשונה שהוא יוצר קשר עם יהודים לבנים מישראל, והנער הצנום והביישן היה אפוף התרגשות. למחרת הגיע שוב לבית המלון, אך השוער לא נתן לו להיכנס. רחמים לא ויתר, ופשוט המתין בסבלנות ליציאתם. הוא הצטרף לסיורם בעיר, נרגש לשהות במחיצת אנשים מארץ הקודש. בזמן ארוחת הצהריים רכן רחמים לאחד הישראלים ולחש לו בתמימות: "קח אותי איתך לירושלים". האיש הסביר לו שהדבר בלתי אפשרי. "לא הייתי מוכן לקבל סירוב. רציתי להגיע לירושלים כאן ועכשיו", נזכר רחמים בתחושת הכמיהה החזקה. במשך שנה שלמה התכתב רחמים עם מכריו הישראלים ששבו לבתיהם, עד שבשנת 1972 הצליח בעזרתם להגשים את החלום. הוא הגיע לישראל כתייר, אבל לא הייתה לו שום כוונה לעזוב את הארץ.

"הייתי כל הזמן על מזוודות, מוכן לכל נסיעה שארגנו לי השותפים האמריקאים שלנו. ידעתי שעלי לעשות זאת למען המשפחה והקהילה"

איש הרדיו הפך לקולה של הקהילה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

הוא נשלח ללימודים בפנימיית אלוני יצחק ובסיום לימודיו גויס לעתודה אקדמית של צה"ל ללימודי אפריקה והמזרח התיכון באוניברסיטת תל אביב. בהמשך למד תקשורת. הצבא שחרר אותו מהשירות בגלל תת משקל. "הייתי רזה מאוד, כאילו הרגע שוחררתי משבי ארוך", הוא מספר.

היהודי הנודד

בני קהילת ביתא ישראל עדיין לא הוכרו כיהודים באותה תקופה. רחמים התגעגע למשפחתו, דאג לקהילתו והחליט להיאבק למען הכרה ביהדותם ובזכותם לעלות לישראל. בשנת 1974 הצטרף למאבק במסגרת התאחדות יהודי אתיופיה. "כל אחד מחברי הארגון מילא תפקיד חשוב ותרם רבות למאבקה של הקהילה לעלות לישראל", אומר רחמים. "הייתה לי אנגלית טובה ולכן הפכתי לדובר בפני יהדות העולם. בעזרת החברים מהאגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAJ) נסעתי לארצות שונות כדי לספר על הקהילה ועל הסיורב של מדינת ישראל להכיר בנו כיהודים ולהעלות אותנו ארצה".

"המוסד, הסוכנות ומשרד החוץ התנגדו לפעילות, והיו אפילו איומים גלויים כלפיי. ניט שפירו מה-AAJ עודד אותי להמשיך במסע ההסברה"

רחמים עם הווארד לנהוף ונייט שפירו | צילום: הארכיון המקוון של AAEL

כך הפך רחמים לקולה של הקהילה הנשכחת. בעוד חבריו בישראל הפגינו ונפגשו עם בעלי תפקידים מקומיים, הוא נדד בין קהילות יהודיות בתפוצות וביקש לגייס את עזרתם.

"ויתרתי על החיים האישיים ונרתמתי למשימה של הבאת יהודי אתיופיה לארץ ישראל. הייתי כל הזמן על מזוודות, מוכן לכל נסיעה שארגנו לי השותפים האמריקאים שלנו. אני זוכר איך יום אחד בקליבלנד בארה"ב דיברתי על אותו נושא 7 פעמים בפני קהל שונה, עד שאיבדתי את הקול. זה היה קשה, אבל ידעתי שעלי לעשות זאת למען המשפחה והקהילה".

לא כולם אהבו את הביקורת שהשמיע בעולם, ורחמים נאלץ להתמודד עם כעסים מצד גופים שונים. "המוסד, הסוכנות היהודית ומשרד החוץ התנגדו לפעילות שלי, והיו אפילו איומים גלויים כלפיי. נלחצתי מאוד. לא היה לי אז את הביטחון שיש לי כיום. נייט שפירו, שהיה בזמנו יו"ר האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה, עודד אותי להמשיך במסע ההסברה למרות כל הלחצים".

איחוד משפחתי

רחמים לא הפסיק לספר את סיפורה של קהילתו בפני כל מי שהיה מוכן לשמוע. הוא עבר ממדינה למדינה, הגיע לכל 5 היבשות ועורר מודעות לגורל קהילתו

באתיופיה ובישראל.

באנגלית רהוטה ובעברית קולחת העלה על סדר היום הציבורי את המטרות העיקריות שהציבו פעילי ההתאחדות: הכרה ביהדותם של ביתא ישראל, מניעת הגירוש מישראל וזכות עלייה לכל בני הקהילה. בין הנסיעות הרבות הצליח להקים משפחה ולהביא לעולם שלושה ילדים צברים. "את חיי המשפחה הזנחתי בגלל הנסיעות שלי. אלמלא אשתי, שדאגה לגדל את הילדים שלנו, אני לא יודע מה היה קורה להם". בשנת 1977, כחלק מהסכם בין ישראל לאתיופיה, 122 עולים ראשונים הגיעו ארצה מתוקף חוק השבות. ביניהם היו הוריו וחלק מבני משפחתו של רחמים. אחרי 5 שנות פרידה הוא זכה להתאחד עם הוריו בישראל. "שמחתי מאוד לפגוש את המשפחה שלי, אבל זה לא הפסיק את המאבק שלנו. רצינו שכולם יגיעו ארצה. המשכתי במסעות ההסברה, כדי להפעיל לחץ על ממשלת ישראל".

רחמים בצעירותו.
"קחו אותי לירושלים"

רחמים בימינו. "פשוט עשיתי מה שצריך לעשות" | צילומים: אלבום פרטי

הנשיא ואני

בשנת 1989 רחמים הוזמן לפגוש את נשיא ארצות הברית ג'ורג' בוש האב. קשה לדמיין אלו מחשבות מתרוצצות בראשו של מי שגדל כרועה צאן בכפר קטן, וכעת נקרא להסביר לאיש החזק ביותר בעולם מדוע עליו להתגייס לעזרת קהילתו.

הפגישה הקצרה הייתה אמורה להימשך דקות בודדות. אבל הנשיא האמריקני התרשם מאוד, גילה עניין רב והפגישה התארכה ליותר מ-20 דקות. הם שוחחו על מבצע משה, בו היה מעורב בוש בתפקידו כסגן נשיא. רחמים הודה לנשיא בחום וביקש את עזרתו בחילוץ היהודים שנותרו מאחור ובאיחוד המשפחות שחלקן עלו לישראל וחלקן נותרו באתיופיה.

כשנתיים אחרי אותה פגישה היסטורית עם הנשיא, רחמים וחבריו נקראו לקחת חלק במבצע שלמה, אחד ממבצעי העלייה הגדולים בתולדות המדינה. אלפי עולים הגיעו ברכבת אווירית מאדיס אבבה לישראל. "זה היה אירוע מיוחד, שבו הרגשתי הגשמה ומימוש של כל מה שביקשתי

להשיג עבור בני הקהילה שלי", מתאר רחמים.
עם שובו לישראל, הוא מיהר להיכנס לאולפני קול ישראל כדי למלא את תפקידו כמגיש שידורי החדשות באמהרית. הפעם הוא לא רק דיווח על החדשות, אלא ממש חולל אותן.

הנבואה שהתגשמה

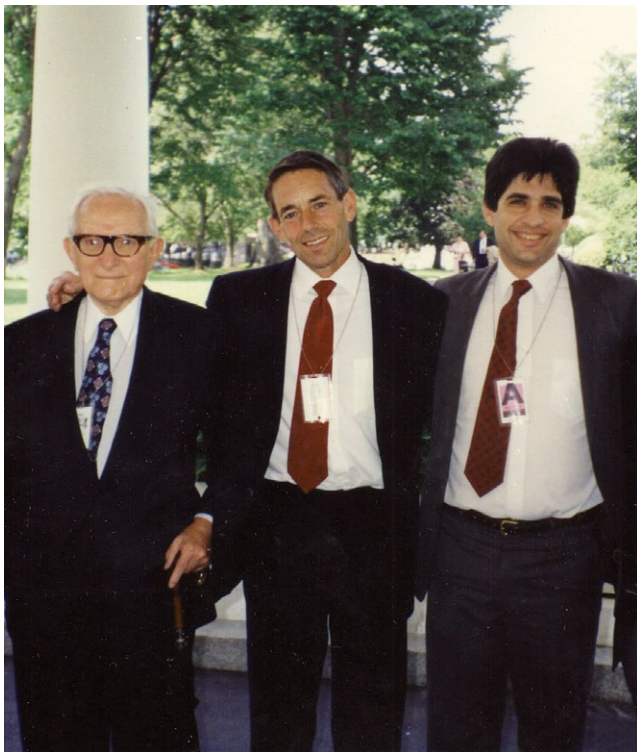
"אצלנו בקהילה אומרים שגורלו של אדם מתחיל ביום שבו נולד, לאן יילך ולאן יגיע. אני זוכר שסבתא שלי תמיד אמרה עלי לאבי: 'קולו של הילד הזה יישמע ברבים'. רק היום אני מבין את כוונתה. יד הגורל הפגישה אותי עם שלושה עיתונאים ישראלים באתיופיה, ובסופו של דבר גם אני הפכתי לעיתונאי בישראל. זו הייתה בשבילי מעין נבואה", מציין רחמים בהתרגשות.
כיום הוא בן 67, מתגורר ברמת גן, אב ל-3 ילדים. הוא לא נח לרגע, תמיד עסוק בעשייה. בימים אלה הוא מתעד סיפורי חיים של משפחות מהקהילה. לאורך שנות חייו היה שותף בעשייה רבה הן בתקשורת והן במיזמים ייחודיים הנוגעים לבני קהילתו. הוא מציין בגאווה מיוחדת את מעורבותו בהקמת השידור בשפה האמהרית בשנת 1985, רישום והנצחה של הנספים בסודן ובדרך לישראל באנדרטה בירושלים, פרסום הספר "חלום בין סורגים" על אסירי ציון יוצאי אתיופיה.
הוא מעולם לא ביקש פרסים או כיבודים על פעילותו במשך כמעט 50 שנה. "אני מאמין שאם אתה רוצה להשיג משהו, עליך לפעול לא מתוך אינטרס אישי או רצון לקבל פרסים ותודות. פשוט עשיתי את מה שצריך לעשות. הייעוד שלי הוא לשרת את בני קהילתי". ■

קולו נשמע בארץ ובעולם | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

פעילים מצפון אמריקה

סיפוריהם של האנשים שלא הפנו גב לבני עמם בשעתם הקשה. הם גייסו כספים, עוררו מודעות, הפעילו לחצים, נפגשו עם ראשי מדינות וגם נסעו בעצמם לאתיופיה, לסודן, לקניה ולמדינות נוספות כדי לקדם מהשטח את יציאת ביתא ישראל

וויל ריקאנט, נייט שפירו וגראנום ברגר ב-1991 |
צילום: הארכיון המקוון של AAEU

מההרים אל הארץ המובטחת

המעבר ההמוני של אלפי יהודים מגונדר לאדיס אבבה
בדרכם לישראל במבצע שלמה התאפשר בזכות נציגה
צעירה של ה-AAEJ בשם **סוזן פולק**. "יהודי אתיופיה הם
הגיבורים של הסיפור הזה", היא אומרת

סוזן עם רחלה טג'ה ב-1990 | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

יהודים מגיעים למתחם ה-AAEJ באדיס אבבה | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

"הכפריים ההרריים באתיופיה הזכירו לי איך גדלתי באזור נידח במיין. הרגשתי קירבה והצעתי לעזור"

בינואר 1981 סוזן פולק ובעלה הראשון השתתפו בהרצאה על יהודי אתיופיה באודיטוריום בירושלים. ירד שלג באותו ערב והיו רק ארבעה אנשים בקהל. על הבמה ניצבו שניים: הווארד לנהוף, אז נשיא האגודה האמריקאית ליהודי אתיופיה (AAEJ), ורחמים אלעזר, עיתונאי רדיו ישראלי ממוצא אתיופי. רחמים והווארד ישנו את חייה של סוזן. היא הייתה בת 29.

למרות הקהל הזעיר, הווארד ורחמים נשאו הרצאה עוצמתית עם מצגת שקופיות על החיים באתיופיה תחת מלחמה, בצורת, רעב ועוני ובמחנות הפליטים בסודן. "לא האמנו שיהודים נלכדו במחנות פליטים ב-1981", אמרה סוזן. "החוות והכפריים ההרריים שלהם באתיופיה הזכירו לי איך גדלתי באזור נידח במיין. הרגשתי קירבה והצעתי לעזור".

סוזן עברה לטורונטו שבקנדה כדי להתנדב באגודה הקנדית למען יהודי אתיופיה (CAEJ). היא פגשה שם את שמחה יעקובוביץ', והוא עודד אותה להתחיל להעביר הרצאות על יהודי אתיופיה בבתי כנסת ובמרכזים קהילתיים. היא פגשה שם גם את ברוך טג'נה, והשניים התחילו להעביר ביחד הרצאות ולגייס כסף למען יהודי אתיופיה. הם הפכו לחברים קרובים, עד מותו של ברוך ב-2010.

לפחות ניסינו

בשנת 1983 AAЕJ ו-CAEJ ביקשו מסוזן לנסוע לאתיופיה כדי להעביר משלוח של תרופות וציוד רפואי למרפאה בכפר היהודי אמבובר. עם מלחמת אזרחים שמתחוללת באתיופיה תחת משטר צבאי מרקסיסטי, כל משלוח לא מלווה הוחרם על ידי הצבא. סוזן השיבה: "אני לא דוברת את השפה, מעולם לא הייתי באפריקה, אין לי ניסיון ואני לא מתאימה למשימה". נציגי הארגונים ענו: "את צודקת, אבל אין לנו אף אחד אחר. תנסי להעביר את התרופות, ואם תיכשלי לפחות נדע שניסינו".

סוזן לא נכשלה. כשהגיעה עם האספקה לאמבובר פגשה קסים וזקנים מכפרים יהודיים רבים. חלקם, כמו קס ימנו תמאיט, יהפכו בשנים הבאות לשותפים חשובים בפעילותה. קס מהרט, קס הדן, קס ברקו וקס מנשה, כמו גם אלקה יעקב מהרי, כולם היו מנהיגים בולטים שאת מסריהם סוזן העבירה לממשלות ישראל וארה"ב ול-AAEJ. היא הייתה משוכנעת שאיש לא מבין טוב מהם את הצרכים האמיתיים של הקהילה היהודית באתיופיה.

**בישראל לא הבינו
עד כמה מסוכן
ליהודים בגונדר,
אבל סוזן הייתה
נחושה להוביל
את המעבר
לאדיס אבבה**

בין השנים 1983 ל-1988 סוזן ערכה מסעות רבים לאתיופיה, סיפקה תרופות וכסף כדי לעזור ליהודים לצאת לסודן (1983-1985) וזייעה מסמכים כדי לאפשר להם לעזוב דרך אדיס אבבה באשרות אישיות למלגות מזויפות, טיפול רפואי ועלייה לרגל. היא גם העבירה כסף לכפרים לרכישת זרעים כדי לשתול מחדש יבולים שהושמדו על ידי צבאות המורדים והממשל או נפגעו בבצורת.

הבריחה מגונדר

החיים בגונדר נעשו מסוכנים. רבים מתו בקרבות או ממחלות, והקהילה היהודית הצטמצמה. "אנחנו מאבדים אנשים", כתבה סוזן בדו"ח ל-AAEJ ב-1988, "ולפני שאנחנו מאבדים אותם, הם סובלים".

לפי הראיון היחיד שהעניקה סוזן לעיתונות, לג'רוזלם פוסט ב-1992, החל משנת 1989 יהודי גונדר כבר לא ביקשו שום סיוע. "תוציא אותנו", הם אמרו. לא היה אדם חיצוני שהכיר את מצוקתם של יהודי אתיופיה טוב יותר מסוזן. היא צעדה רגלית לכפרים המרוחקים ודיברה עם התושבים. ב-1989 היא התמנתה למנהלת ה-AAEJ באדיס אבבה. גונדר הייתה אז זירת קרב פעילה, והחיים במחוז היו בלתי נסבלים. בביקוריה באזור הנהג שלה נאלץ לבדוק מדי בוקר אלו כבישים בטוחים לנסיעה.

סוזן עם קסים בישראל ב-1992 | צילום: הארכיון המקוון של AAEE

סוזן האמינה שעזיבת האזור על ידי היהודים בלתי נמנעת, מאחר שהם האוכלוסייה הפגיעה ביותר. כפרי היהודים הפכו יעד לשודדים ורבים מהם ננטשו. חלק מהכפרים היהודיים נשרפו על ידי שכניהם הנוצרים, שרצו לגזול את אדמתם. עקב הקרבות בהרים נתיב המילוט לסודן, שאלפים צעדו בו בשנים הקודמות, היה כעת מסוכן מדי. סודן החלה לגרש פליטים ממחנות הגבול הצפופים. זה הותיר את אדיס אבבה כמקום מפלט אחרון ליהודים.

הממשלה אסרה מעבר בין מחוזות ללא אישור מיוחד, אך 3,000 יהודים כבר הגיעו לאדיס אבבה בכוחות עצמם, לאחר שמכרו את כל רכושם כדי לשלם שוחד עבור היתרי נסיעה. עוד 2,000 התאספו בגונדר, בירת המחוז, וחיכו להזדמנות לעזוב.

תכנית הפינוי

כשהמשלחת מגונדר הגישה לסוזן את בקשת הפינוי ב-1989, היא החליטה לקדם את היוזמה. "זה פשוט נראה כמו הדבר הנכון לעשות, וזה לא נראה בלתי אפשרי", היא אומרת. גם הצוות האתיופי של AAEE הגיב בהתלהבות.

הצעה דומה שהיא הגישה שנה קודם לכן נדחתה על ידי ה-AAEE. הפעם, כשהיא הציגה את היוזמה בפני נייט שפירו נשיא ה-AAEE, הוא נתן לה את האישור ללא היסוס. "תעשי מה שאת צריכה לעשות", אמר.

בראשית 1990 ישראל פתחה מחדש את השגרירות שלה באדיס אבבה, 14 שנים אחרי ניתוק היחסים הדיפלומטיים בין המדינות. סוזן קיוותה לדרבן את ירושלים

לזרז את עליית יהודי אתיופיה על ידי הצבת 20,000 יהודים על מפתן השגרירות. אבל ישראל חששה לפגוע ביחסיה המתחדשים עם אתיופיה, ולא רצתה להיות מעורבת בהעברה המונית של אוכלוסייה, בניגוד לחוק האתיופיה. גורמים במשרד החוץ והסוכנות היהודית ביקשו להגביל את זרימת היהודים לאדיס אבבה, בהתאם להיתרים שהתקבלו מממשלת אתיופיה ליציאתם.

בנוסף, רבים בישראל חששו מהעברת אלפי חקלאים מכפרי אבותיהם לשכונות העוני מוכות הפשע של הבירה, ללא מתקנים רפואיים ותמיכה חברתית, למשך זמן בלתי ידוע.

סוזן סברה שבישראל לא מכירים את התנאים בגונדר ולא מבינים את הסכנה המיידית. היא הייתה נחושה לבצע את ההעברה. שלושה אנשי צוות אתיופים נשלחו להרים כדי להודיע בכפרים היהודים שמתארגנות הסעות להביאם לבירה. הידיעה התפשטה במהירות מפה לאוזן ל-250 הכפרים שבהם ישבו יהודים.

הלוגיסטיקה למבצע טופלה על ידי ועדה של 22 מיהודי אתיופיה שעבדו עם סוזן. "הם קיבלו את ההחלטות ועשו את העבודה", היא אומרת. "מדי פעם נאלצתי להטיל וטו על משהו שלא היה רצוי מבחינה פוליטית, אבל הם שכרו את המשאיות כדי להוריד את האנשים מגונדר והם אלה שמצאו להם דיור באדיס אבבה, למרות שזה לא היה חוקי.

דחפתי חזק את תכנית התחבורה, אבל הם אלה שתכננו אותה".

**המשאיות
והאוטובוסים נעו
בעיקר בלילה.
כשהכביש הראשי
נחסם על ידי
המורדים, הנהגים
פנו לדרכים
צדדיות**

יהודים באדיס

ההובלה החלה בתחילת 1990. משאיות ואוטובוסים אספו יהודים בעיר גונדר והביאו אותם דרומה. הם נעו בעיקר בלילה. כאשר הכביש הראשי נחסם על ידי המורדים, פנו הנהגים לדרכי כורכר. בגלל הקושי ברכישת בנזין והצורך התכוף בהחלפת רכבים, נאלצו הפליטים לעיתים להמתין ימים לאורך הדרך. המסע נמשך כשבועיים. בשני מקרים שכרה סוזן מטוס כדי להטיס קבוצות לאדיס אבבה. פעם אחת שכרה סירה כדי להעביר קבוצה על פני אגם גדול ולחסוך כמה ימים של נסיעה בכביש.

מתחם ה-AAEJ באדיס אבבה הפך למרכז לרישום פליטים. יהודי גונדר הובאו בשעת בין ערביים, כאשר היו מעט אנשים ברחובות. הם היו תחת הנחיות קפדניות לא להדליק אש או להתכנס בחוץ.

שלטונות אתיופיה היו מודעים היטב למתרחש, ושר הפנים זימן בשלב מסוים

סוזן בדיון בכנסת ב-2013 | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

את סוזן ללשכתו ואיים שיאסוף את כל היהודים באדיס אבבה וישלח אותם בחזרה לגונדר. אבל היילה מריאם מנגיסטו ומשרד החוץ האתיופני, שלא רצו להסתכן בהכנסת האמריקאים, עצרו אותו.

רוברט פראז'ר מהשגרירות האמריקנית, שעמו סוזן התייעצה לעיתים, העמיד לרשות יהודי אתיופיה שהגיעו לאדיס אבבה סיוע חירום של מזון, שמיכות ועצי הסקה. ערב אחד הגיעה למתחם של AAJ קבוצה של פליטים תשושים, בגדיהם קרועים ורגליהם החשופות מכוסות אבק. הילדים היו חלשים מכדי לבכות, אבל עיניהם סיפרו סיפור נורא. סוזן שוחחה עם אישה שהייתה כה כחושה, עד שניתן היה לראות כל חוליה מבעד לשמלתה הדקה. תשובותיה עוררו תחושה שניצוץ החיים שלה נותר מאחור, אי שם בסודן.

הפליטים, הידועים כקבוצת טיקאלדינגל, הגיעו לעיר האתיופית בשם זה חודש קודם לכן, לאחר מסע בן תשעה ימים מסודן שממנה גורשו. מתוך 1,000 שהחלו את דרכם, פחות מ-700 שרדו. בפעם הראשונה ב-6 השנים שבהן סוזן התמודדה עם המצב באתיופיה, היא נשברה ובכתה בגלוי.

למרות כל הקשיים, העברת היהודים לאדיס אבבה התנהלה כסדרה. למרות שלא הייתה אדם דתי, סוזן חשה שיד אלוהית מנחה את המהלך. "הייתה לי הרגשה שדברים קורים כפי שהם אמורים להתרחש", היא אומרת.

סוזן מקפידה להדגיש שהרעיון להביא את היהודים מגונדר לאדיס לא היה שלה, אלא הועלה לראשונה על ידי חמישה מזכני העדה, שני קסים ושלושה שמגלוץ'.

סוזן עם אנשי הכפרים בגונדר | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

"הם הגיעו אלי ואמרו לי שהמקום היחיד בכל אתיופיה שאפשר להנחית מטוס 747 הוא בשדה התעופה באדיס אבבה. הם הציעו לאסוף את כל הקהילה שנותרה, כדי שישראל תוכל להעלותם ברכבת אווירית. אנשים חושבים שזה היה הרעיון שלי, אבל הם הגיבורים הנועזים של הסיפור הזה, לא אני".

גבורה ואמונה

מבצע שלמה יצא לפועל ב-24 במאי 1991. בתוך 36 שעות כמעט כל ביתא ישראל יצאו מאתיופיה, כ-14,500 איש. הסיפור נכנס לספרי ההיסטוריה, אבל בלי שום אזכור של סוזן פולק, הקסים, הזקנים או הילדים שנפטרו מתת-תזונה במסע הקשה של 750 קילומטרים לאדיס.

"הרכבת האווירית הייתה הסיום של סדרת פעולות קשות ומסוכנות", מציינת סוזן. "מביש שההיסטוריה מתעלמת מהאומץ, האינטליגנציה והאמונה שנדרשו ליהודי אתיופיה כדי לנסוע לסודן או לרדת מגונדר לאדיס, בלי לדעת מה תהיה התוצאה. עלינו להעלות על נס את הגבורה של יהודי אתיופיה הרבה יותר מאשר זו של סוכני המוסד או הטייסים".

להעלות על נס את הגבורה של יהודי אתיופיה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

לאחר מבצע שלמה, סוזן המשיכה להתגורר בישראל במשך שלוש שנים כדי לתמוך בתכניות קליטה ליהודי אתיופיה, ביניהן תכנית הלוואות הדיור של AAJ. לאחר ש-AAJ החליטה לסיים את פעילותה, היא סייעה בהקמת האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה (IAEJ), בשיתוף עם מיכה אודנהיימר ומנהיגים יוצאי אתיופיה. בשנת 1998 התברר שהקהילה בישראל זקוקה לתמיכה נוספת, וסוזן, נייט שפירו, וויל ריקאנט, ג'רלד פרים ובוגרי AAJ אחרים הקימו את מה שעכשיו ידוע כארגון "חברים של יהודי אתיופיה" (FEJ), המסייע לתכניות וארגונים של קהילת ביתא ישראל, המנוהלים על ידי ישראלים ממוצא אתיופי. סוזן מתגוררת כיום בסילבר ספרינג, מרילנד עם בעלה השני ומבקרת בישראל ובהקלה ביתא ישראל לעתים קרובות ככל האפשר. ■

מאחורי הקלעים של העלייה

וויל ריקאנט, מנכ"ל ה-AAEJ, הרחיב את פעילות הארגון והיה שותף מרכזי באירועים הדרמטיים שהובילו למבצע שלמה. אחרי השלמת העלייה המשיך לתמוך בהשתלבות יהודי אתיופיה בישראל

בחדר הסגלגל עם הנשיא בוש ורחמים אלעזר | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

בצעירותו היה וויל ריקאנט אחד החברים הראשונים במאבק הסטודנטים להצלת יהדות ברית המועצות. הוא הפגין למען ישראל במהלך מלחמות ששת הימים ויום הכיפורים, והפך לתומך בולט באינטרסים יהודיים וישראליים. החיבור עם יהדות אתיופיה באמצע שנות ה-80 היה טבעי לגמרי עבורו, והפך לאחת המשימות המרכזיות של חייו.

וויל בביקור באתיופיה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

וויליאם מארק ריקאנט נולד וגדל בניו יורק והושפע מאוד מסיפורי ההשרדות של הוריו ניצולי השואה יוסף ורות. הוא למד בישיבה אורתודוקסית מודרנית ונשלח למחנה ציוני דובר עברית. את התואר הראשון והשני במדעי המדינה הוא עשה באוניברסיטת לואיזיאנה והשלים דוקטורט באוניברסיטת ג'ורג' ושינגטון, בה שימש מרצה במחלקה ליחסים בינלאומיים. הוא נשוי לננסי ולבני הזוג יש שתי בנות.

הרחבת הפעילות

ב-1986, זמן קצר לאחר מבצע משה, קבע ריקאנט להיפגש עם נשיא ה-AAJ (האגודה האמריקאית ליהודי אתיופיה), נייט שפירו. בעקבות פגישה זו ותוך כדי מפגש עם חברי קונגרס מטעם קהילת יהודי אתיופיה, וויל החליט שיהדות אתיופיה תהיה המשימה הבאה שלו. בין השנים 1986 ו-1993 שימש מנכ"ל ה-AAJ, ובתקופה זו הרחיב את גיוס התרומות, הוביל קמפיינים גלובליים ופיקח על כל הפעילויות של הארגון.

**כמנכ"ל ה-AAJ
וויל הרחיב את
גיוס התרומות,
הוביל קמפיינים
גלובליים ופיקח
על פעילות הארגון**

וויל ניווט במיומנות בין הארגונים היהודיים תוך כדי עבודה עם הקהילה

הבינלאומית. הוא הרחיב את רשימת התפוצה של AAJ ליותר מ-30,000, והגדיל את יכולת גיוס התרומות ב-200%. הוא פרסם ניוזלטר רבעוני וכן מאמרים בעיתונות היהודית והחילונית.

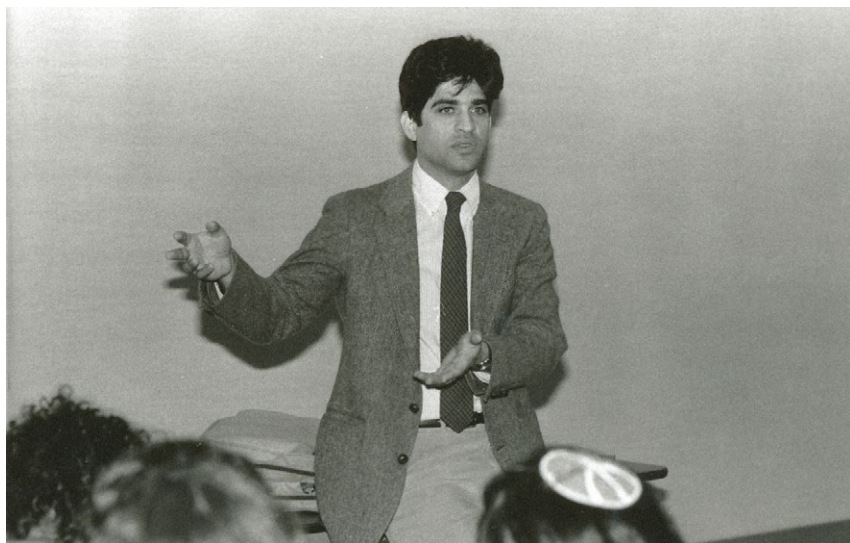
הוא קיים פגישות ברחבי ארה"ב, אתיופיה וישראל וסייע בהקמת ארגון הגג של הארגונים האתיויים. הוא פיקח על רשת הרבנים האמריקאים ליהדות אתיופיה, שסיפקה חומרים מעודכנים למאות קהילות ברחבי צפון אמריקה וארגנה לישראלים יוצאי אתיופיה הרצאות ברחבי ארה"ב ומפגשים עם חברי קונגרס.

בחדר הסגלגל

מכתב ששלח
וויל לנשיא בוש
פתח את הדרך
לקיומה של פגישה
בחדר הסגלגל
בהשתתפות
רחמים אלעזר

ב-1989 השתתף וויל בפגישה פרטית עם הנשיא ג'ורג' בוש יחד עם היועץ לביטחון לאומי הגנרל ברנט סקאקורופט ונציגי הישראלים יוצאי אתיופיה רחמים אלעזר. היה זה מכתב ששלח וויל לנשיא בוש שהבטיח את קיומה של הפגישה בחדר הסגלגל.

בחודשי התכנון לקראת מבצע שלמה וויל עבד בשיתוף פעולה הדוק עם אורי לוברני ממשדד החוץ הישראלי ומיכאל שניידר מהג'וינט, וכן עם דיפלומטים

וויל משתף את סיפורם של יהודי אתיופיה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

אמריקאים וישראלים נוספים. הוא עבד עם כל רמות הממשל, ממשרד החוץ האמריקאי והמועצה לביטחון לאומי ועד לקונגרס והבית הלבן.

ב-1988, יחד עם אשתו ננסי, הפיק סרט עבור AAJE בשם "חלום של אלף שנים", שהדגיש את הכאב והייאוש מהפרידה המשפחתית שנכפתה על יהודי אתיופיה שעלו לישראל וחלק ממשפחתם נותר מאחור. מאות עותקים שהופצו עוררו מודעות וסייעו בגיוס מימון.

עלייה וקליטה

באחד מביקוריו באתיופיה החליט וויל להרחיב את תכנית התחבורה של AAJE כדי לסייע בהעברת אלפי

יהודים מאזור גונדר לאדיס אבבה, לקראת עלייתם לישראל.

הוא עבד בצמוד לנציגים מקהילת ביתא ישראל, ביניהם ברוך טג'נה, טספאי אדרג'יו ורחמים אלעזר והפך לאחד הדוברים הבולטים מטעם התנועה. מאוחר יותר זכה וויל להכרה מיוחדת על פועלו ממשרד החוץ הישראלי ושגרירות ארה"ב.

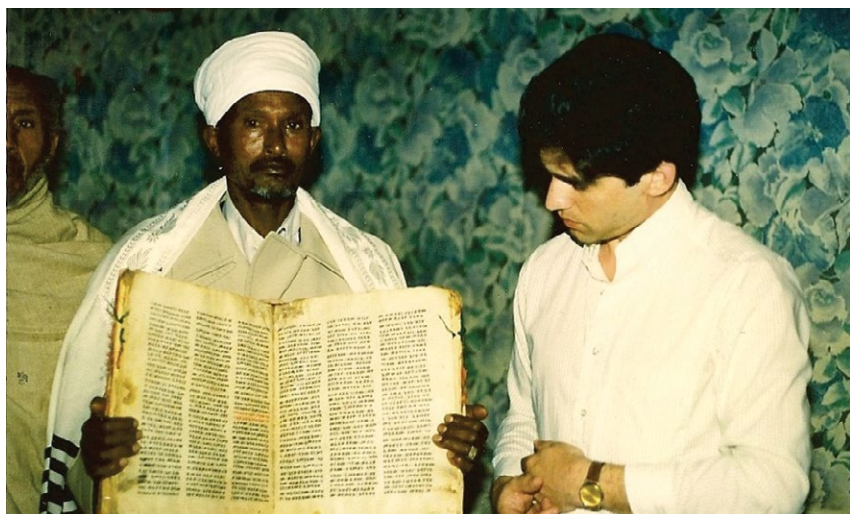
לאחר מבצע שלמה סייע בהקמת האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה, שלימים הפכה לאגודת יהודי אתיופיה. כאשר AAJE סיימה את פעילותה בסוף 1993, וויל קיבל תפקיד בוועדת ההפצה היהודית האמריקאית, שם שימש כסגן נשיא הג'וינט, תוך תמיכה בקהילות יהודיות המתגוררות ביותר מ-30 מדינות.

באמצע שנות ה-90 הוא השתתף בפיתוח התוכניות הראשונות של הג'וינט עבור יהודי אתיופיה בישראל, כולל התכנית ארוכת השנים PACT, אשר סיפקה חינוך לגיל הרך ותמיכה במשפחה כולה.

וויל באירוע הסברה לנציגי הממשל האמריקאי
| צילום: הארכיון המקוון של AAJE

**בחדשי התכנון
לקראת מבצע
שלמה וויל
עבד בשיתוף
פעולה הדוק
עם דיפלומטים
אמריקאים
וישראלים**

וויל מעיין באורית עם קס | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

וויל מעניק פסלון מסורתי לחבר הקונגרס גארי אקרמן | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

וויל המשיך לכהן כסגן הנשיא של ידידי יהדות אתיופיה, עמותה הפועלת בארה"ב לגיוס כספים ולהעצמת עמותות ישראליות הפועלות בתחום. מהבית הלבן ועד למאות בתי כנסת וקהילות ברחבי צפון אמריקה, הוא שיתף את הסיפור של ביתא ישראל ופעל במשך שנים כידידם של יהודי אתיופיה. ■

יהודי אתיופיה בראש סדר היום

גראנום ברגר הקים את האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAEJ) הרבה לפני שמישהו בישראל או בעולם היהודי חשב על עליית הקהילה. במשך 40 שנה הוא ורעייתו אמה פעלו למטרה זו

גראנום עם ברוך טג'ה | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

גראנום ברגר פגש לראשונה קבוצה של תלמידים יהודים אתיופיים בשנת 1955 בפנימיית כפר בתיה, בעת ביקורו בישראל. כעובד סוציאלי במקצועו, הוא ניסה ללמוד עוד על יהודי אתיופיה, אך גילה שיש מעט מאוד מידע בנמצא. גראנום ואמה ברגר עבדו למען יהודי אתיופיה במשך 40 שנה. מאחר שלא מצא ארגונים אמריקאים או ישראלים שמוכנים לעזור ליהודי אתיופיה לעלות

לארץ, הקים גראנום בשנת 1969 את האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAEJ) ונבחר לנשיא הארגון.

מטרתו הייתה להפיץ מידע על יהודי אתיופיה בקרב הקהילה היהודית העולמית ולהפעיל לחץ על מנהיגים יהודים וישראלים לפעול לעליית יהודי אתיופיה. AAEJ הוכיחה כי קבוצה קטנה של פעילים מסורים יכולה לאלץ מנהיגי עולם לפעול ולהציל חיי יהודים.

גראנום וה-AAEJ הצליחו לגייס למאבקם סנאטורים אמריקאים, חברי קונגרס, אנשי CIA ואפילו את נשיא ארה"ב. הוא התיידד עם יונה בוגלה, פרדה אקלום, ברוך טג'נה, רחמים אלעזר, רחמים יצחק, זימנה ברהני, יעקב אליאס ועוד רבים אחרים.

ביקור באתיופיה

גראנום נולד ב-1908 בגלוברסוויל, עיירה קטנה בניו יורק, להורים יהודים מהגרים מרוסיה ופולניה. אביו היה רוכל, ולאחר מכן עבד בעסקי העור. המשפחה שגשגה ושמרה על בית יהודי מסורתי. כאשר פגש את אמה פיינשטיין, היא הפכה לאשתו ושותפתו לחיים במשך יותר מ-70 שנה.

ב-1930 סיים גראנום את לימודיו באוניברסיטת מיזורי עם תואר בלימודי קהילה יהודית. הוא המשיך ללימודי עבודה סוציאלית יהודית בניו יורק והחל לעבוד כמנהל המרכז הקהילתי היהודי של סטטן איילנד.

הוא בילה שש שנים בתפקיד זה, ואת 11 השנים הבאות בבית ההתיישבות בברונקס. בשנת 1949 הצטרף לפדרציה של הארגונים היהודיים הפילנתרופיים בניו יורק והיה שותף בארגון זה עד פרישתו ב-1973. המסירות של ברגר

זיכתה אותו בכבוד רב בקרב עמיתיו, אבל סגנונו הישיר הפריע לעיתים לאחרים לשקול בפתיחות את רעיונותיו.

גראנום ואמה היו מטיילים נלהבים, להוטים ללמוד על תרבויות אחרות, במיוחד קהילות יהודיות ברחבי העולם. בשנת 1965 בני הזוג נסעו לאתיופיה. הם התרשמו מנאמנותם הבלתי מעורערת של יהודי אתיופיה לאמונתם, אך נחרדו מהעוני הקשה שבו חיו. באותו רגע גראנום החליט לפעול לקליטתם בישראל.

מאז אותו ביקור ראשוני באתיופיה, הפך גראנום יותר ויותר מעורב בנושא יהדות אתיופיה. הוא ורעייתו פעלו לגיוס מימון לתוכניות חינוכיות וטיפול רפואי. הוא יצר קשר עם מנהיגים בעולם היהודי כדי לרתום אותם להצלת יהודי אתיופיה.

**כשגראנום איים
למתוח ביקורת
פומבית על
אדישותה לכאורה
של ממשלת
ישראל, היחסים
המתוחים הוחרפו**

גראנום בישיבת הנהלה של AAJ ב-1982 עם אליאס ברוך לצידו | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

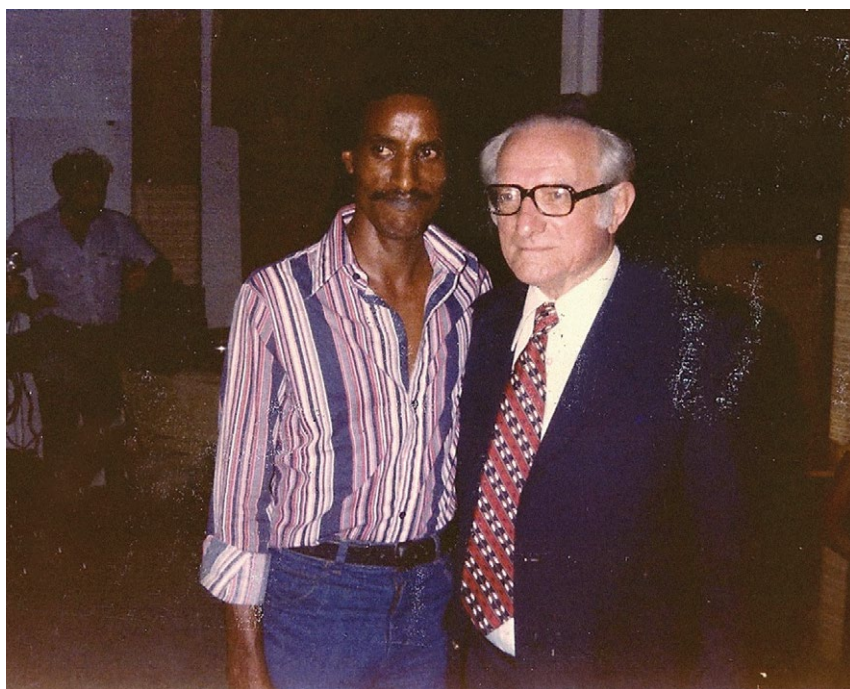
משימת הצלה

המטרה העיקרית של ה-AAJ הייתה להפוך את הצלת יהדות אתיופיה למשימה המרכזית של ממשלת ישראל ושל ההנהגה היהודית. לשם כך, השקיע גראנום מאמצים רבים בפגישות עם נציגים ישראלים ויהודים.

באותה עת הרבנות הראשית בישראל טרם הכירה ביהדות ביתא ישראל, לפיכך הם לא היו זכאים לאזרחות לפי חוק השבות. אי הבהירות לגבי מעמדם כיהודים, בשילוב חוסר רצון להעלותם מצד פקידי הממשל בישראל, תסכלו את גראנום.

במקביל לפעילות מול ממשלת ישראל, ה-AAJ יצא במסע הסברה לציבור הרחב בצפון אמריקה בנוגע למצוקת ביתא ישראל, במטרה לגייס תרומות למענם ולהגביר את הלחץ על הממסד היהודי ועל ישראל. גראנום נתן הרצאות, כתב מאמרים והתראיין בכלי התקשורת. ה-AAJ המשיך לעבוד עם ארגוני סיוע יהודיים, אף שרובם העדיפו להתמקד בשיפור התנאים באתיופיה, בעוד שגראנום האמין שעלייה לישראל היא הפתרון.

גראנום היה משוכנע שהלחץ הבלתי פוסק הוא מה שיאלץ את ממשלת ישראל לחלץ את יהודי אתיופיה

גראנום עם פרדה אקלום | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

ספקנותו לגבי הכוונות של ישראל ומצוקתם של יהודי אתיופיה גרמו לגראנום להפעיל טקטיקות אגרסיביות

התנאים הפוליטיים והכלכליים באתיופיה הידרדרו, אך ממשלת ישראל טענה כי למרות רצונה הנוכחי להציל את ביתא ישראל, אין להם עוד השפעה דיפלומטית באתיופיה. ישראל הזהירה כי הפניית תשומת לב לנושא תסכן את ההסכמים החשאיים שמקודמים. ככל שהזמן חלף, הספקנות של גראנום לגבי כוונתה של ישראל ומצוקתם האמיתית של יהודי אתיופיה, גרמו לו להפעיל טקטיקות אגרסיביות יותר ויותר כדי להניע את ממשלת ישראל לפעולה. גראנום איים למתוח ביקורת פומבית על אדישותה לכאורה של ישראל. גישה לא פופולרית זו החריפה את היחסים המתוחים בין AAJ לארגונים יהודיים אחרים ולממשלת ישראל. AAJ סייעה ליהודי אתיופיה שהגיעו לסודן ועזרה לקבוצות קטנות לעזוב את סודן, על מנת להוכיח שהדבר אפשרי.

לחץ מתמשך

בשנים שקדמו לעליות הגדולות (החל ב-1984), המשיך גראנום לפעול להצלת יהדות אתיופיה. ב-1984 הוא ביקש מנייט שפירו, איש עסקים יהודי משיקגו, לקבל עליו את תפקיד נשיא AAJE.

הארגון ספג ביקורת על התערבות במאמצי החילוץ הישראליים, אבל גראנום נותר משוכנע שהלחץ הבלתי פוסק של AAJE הוא שהעלה את הנושא על סדר היום של הממסד היהודי ובסופו של דבר אילץ את ממשלת ישראל לחלץ את יהודי אתיופיה. אפילו מבקריו הנחרצים של גראנום הכירו במסירותו לרווחת יהדות אתיופיה.

גראנום שמח על השלמת העלייה, וחודשים אחדים לאחר מבצע שלמה המליץ ל-AAJE לשקול לסיים את פעילותו. בשנת 1993, לאחר שכל קהילת ביתא ישראל המקורית הגיעה לישראל, הארגון סגר את שעריו באופן רשמי.

לגראנום ולאמה היו תחומי עניין רבים להעסיק אותם לאחר פירוק ה-AAJE. גראנום תמיד היה סופר פורה, והוא המשיך לכתוב את ההיסטוריה של AAJE. ב-1999 גראנום הלך לעולמו בהיותו בן 90. אמה נפטרה בשנת 2004 בגיל 93. בני הזוג השאירו אחריהם שני בנים, חמישה נכדים וארבעה נינים. ■

גראנום ואמה ברגר עם מתנדבת AAJE ב-1977 | צילום: הארכיון המקוון של AAJE

נתיב העלייה הסודי

הנרי רוזנברג לא הסתפק במתן תרומות ויצירת קשרים פוליטיים - הוא הקים בסיס בקניה ונסע בעצמו לחלץ יהודים מסודן במשאיות ולהטיסם לישראל

מילדרד והנרי רוזנברג מקבלים אות הוקרה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

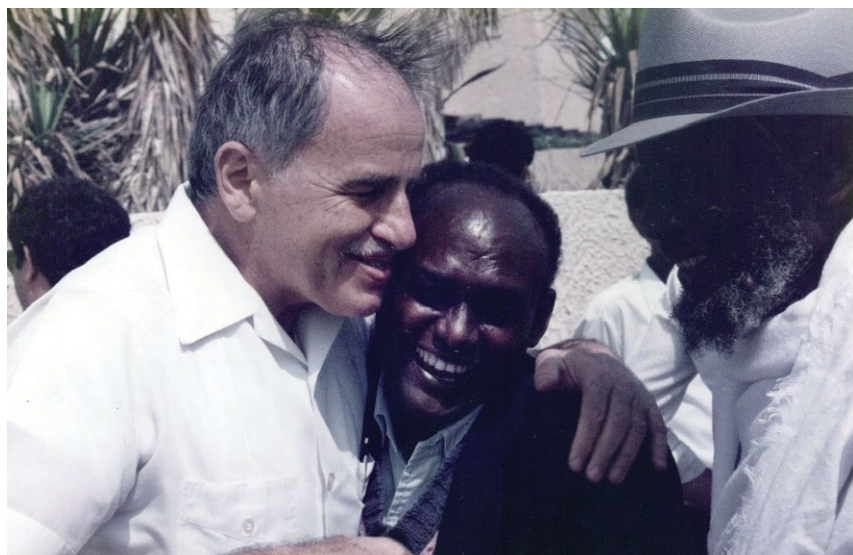
הנרי רוזנברג עבד שנים רבות באתיופיה, בסודן ובקניה כדי לסייע בהצלת ביתא ישראל. הוא ואשתו מילדרד (שהייתה אחות בהגנה ב-1948) שמעו לראשונה על יהודי אתיופיה ב-1975. הם התעניינו מאוד בקהילה זו ונסעו לאתיופיה כדי להתרשם מהמצב בעצמם.

בטיול הראשון ב-1975, הנרי פגש את פרדה אקלום בחבל תיגריי ושניהם הפכו מייד לחברים. הם עבדו יחד בקניה ובסודן כדי להוציא יהודים אתיופים רבים לישראל

בסוף שנות ה-70 ותחילת שנות ה-80, שנים לפני מבצע משה.

הנרי היה אדם צנוע שמעולם לא ביקש קרדיט על מחויבותו הגדולה לעם היהודי. הוא נולד בצרפת בשנת 1929. ערב מלחמת העולם השנייה אביו סידר

הוא מעולם לא ביקש קרדיט על מחויבותו לעם היהודי, אבל כל מי שהכיר אותו ידע על מסירותו

חיבוק חם לחברים ושותפים | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

להנרי ולאחותו מחסה אצל משפחה קתולית, ולאחר מכן שלח אותם לאמריקה. אימו הייתה בטרומה נפשית מאירועי השואה ומעולם לא התאוששה.

הנרי למד בסיטי קולג' של ניו יורק והפך לעורך דין ומפתח נדל"ן מצליח. הוא השתמש בעושרו האישי כדי לעזור לאנשים רבים לאורך השנים, ומעולם לא ביקש לעצמו פרסום או הכרה. את נדיבותו תמיד ניסה להסתיר,

ומעולם לא הודה שעזר לאיש, אלא התעקש שהם אלה שעזרו לו. כל מי שהכיר אותו - מישראל ממוצא אתיופי שסיים בעזרתו את לימודי הרפואה ועד המלצר שהוא עזר לו להקים מסעדה משלו - ידע על מסירותו לעם היהודי. מסירותו ונדיבותו אפשרו לו למצוא דרכים לעזור ליהודי אתיופיה.

**בנסיעה של מאות
קילומטרים בשטח
קשה, לעיתים
קרובות בלילה,
חילצו פרדה והנרי
יהודים מסודן**

משאיות בלילה

בשנים 1982 ו-1983 הנרי סייע להוציא מאות יהודים אתיופיים מסודן דרך קניה, במסגרת פעילותו באגודה האמריקאית ליהודי אתיופיה (AAJ). פרדה אקלום, הנרי ומילרד הקימו בסיס בניירובי, שממנו יצאו נהגי משאיות מקומיים לסודן והביאו משם יהודים. לעיתים הנרי ליווה אותם בעצמו. בנסיעה של מאות

הנרי עם נייט שפירו ופרדה אקלום. משמאל: מילדרד והנרי נושאים דברים
| צילום: הארכיון המקוון של AAJ

קילומטרים על פני שטח קשה, לעיתים קרובות בלילה, הוציאו פרדה והנרי 135 יהודים בשנת 1983. מקניה הם הטיסו אותם לישראל.

פעולות אלו עוררו מבוכה בקרב ממשלת ישראל, שטענה בתוקף שלא ניתן לחלץ את היהודים בדרך זו. הנרי הבטיח להפסיק את פעולותיו אם ישראל תארגן סוף סוף רכבת אווירית מאתיופיה. מבצע משה יצא לדרך בנובמבר 1984 והופסק לאחר מספר שבועות.

הנרי כיהן במועצת המנהלים של AAJ מ-1975 עד 1993. הוא המשיך לנסוע לאתיופיה במהלך שנות ה-80 המוקדמות והעיד בפני ועדת הקונגרס לזכויות אדם על התנאים שבהם חיו יהודי אתיופיה ועל ההתעללות של הממשלה המרקסיסטית. הנרי עבד בשיתוף פעולה הדוק עם פעילים אחרים, ביניהם סוזן פולק, לדנה שנפר, וויל ריקאנט, וכן רחמים אלעזר, פרדה אקלום, ברוך טג'נה, גדליה אוריה וג'יבורים רבים אחרים מיהודי אתיופיה.

הנרי התעניין בפוליטיקה ודאג לתמוך במועמדים ידידותיים לישראל. הוא השתמש בקשריו הפוליטיים כדי לשכנע את הקונגרס האמריקני ואת הבית הלבן לעזור ליהודי אתיופיה. ארה"ב סייעה במו"מ ושימשה כמתווך הן במבצע משה והן במבצע שלמה. סנאטורים וחברי קונגרס רבים התערבו בנושא הודות להנרי. במשך יותר מ-40 שנה הוא סייע לקהילת ביתא ישראל בכל ליבו. בשנת 2018

הוא נפטר והותיר אחריו שלושה ילדים מאשתו הראשונה ושני נכדים. ■

לעשות את הדבר הנכון

יהודי אתיופיה היו מרכז חייו של **נייט (נתן) שפירו**, נשיא ה-AAEJ מ-1983 עד 1993. הוא היה זמין 24/7 לכל מנהיג מביתא ישראל שהייתה לו תכנית לעזור לקהילה

לדחוף את ישראל לכיוון הנכון | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

כשמנהיגי ביתא ישראל באתיופיה חששו בסוף שנות ה-80' לגורלה של הקהילה בגונדר בסערת המלחמה המתגברת, הגיוס הכפוי, הרעב והדיכוי הממשלתי, הם ביקשו עזרה במעבר לאדיס אבבה, במטרה לעלות משם לישראל. הקסים והזקנים פנו לאגודה האמריקאית ליהודי אתיופיה (AAEJ) לממן את עלויות התחבורה ולאחר מכן הדיור והמזון, בזמן שהם ממתינים שישראל תארגן רכבת אווירית. פעילת AAEJ בשטח באותה תקופה, סוזן פולק, התקשרה לנשיא AAEJ, נייט שפירו, ואמרה: "זה יעלה מיליוני דולרים, ואנחנו לא יודעים כמה זמן נצטרך

נייט הרגיש שאין זמן להפסיד | צילום: הארכיון המקוון של AAEEJ

להחזיק את האנשים". נייט לא היסס לשנייה והשיב: "אל תדאגי לגבי הכסף, אני אטפל בזה. תאספי את האנשים". כך נולדה תכנית התחבורה, שבה כמעט 18 אלף יהודי אתיופיה מכ-300 כפרים עברו מגונדר, תיגריי וקווארה לאדיס אבבה במהלך שנת 1990. ה-AAEEJ מימן את הנסיעה, המסמכים, המזון, הטיפול הרפואי, הדיור והלימודים הזמניים, תוך שיתוף פעולה הדוק עם הסוכנות היהודית בנושא הזכאות לעלייה לישראל. כל זה לא היה מתאפשר ללא נייט שפירו כנשיא האגודה.

**אופיו הצנוע
ותמיכתו הנדיבה
בארגונים יהודיים
מקומיים צמצמו
את הביקורת
שהופנתה כנגדו**

מרכז חייו

נייט נולד ב-1936 בשיקגו, אילינוי. הוריו היו לסטר ועדנה שפירו והקרן הפילנתרופית שהוא הקים נקראה על שמו. בשנת 1958 קיבל תואר ראשון בכלכלה מאוניברסיטת נורת'ווסטרן. נייט ואשתו רנדי נשואים כמעט 60 שנה ויש להם שני בנים, בת ותשעה נכדים.

הוא למד לראשונה על יהודי אתיופיה ב-1978, לאחר שקרא מאמר של גראנום ברגר, מייסד ה-AAEEJ. נייט תרם ל-AAEEJ, הגביר בהדרגה את מעורבותו והקים

הוא התנגד להאשמת ישראל בגזענות, אבל דחף את הממשלה לפעול ביחס ליהודי אתיופיה

את המשרד הראשון של האגודה בשיקגו. רבים מעמיתיו העסקיים הצטרפו כתומכים. עד סוף 1979 נייט כיהן במועצת המנהלים ומימן משלחות לסודן, בשיתוף ברוך טג'ניה ופרדה אקלום, איתם קשר קשרי ידידות קרובים. יהודי אתיופיה הפכו למרכז חייו של נייט ב-15 השנים הבאות. הוא היה זמין 24/7 לכל מנהיג יהודי אתיופי שהייתה לו תכנית לעזור ולקהילה. נייט השקיע מזמנו ומכספו כדי לעזור לקהילה לשרוד ובסופו של דבר להגיע לישראל. אופיו הצנוע, כמו גם תמיכתו הנדיבה בארגונים יהודיים מקומיים, צמצמה את הביקורת שהופנתה כנגדו. באמצעות קשריו כתורם מרכזי לדמויות פוליטיות בארה"ב, נייט פנה לסנאטורים וחברי קונגרס והניע את הקמת ועדת הקונגרס בנושא יהודי אתיופיה, אשר לחצה על ישראל לפעול. הוא שכנע פקידי ממשל בכירים לשמש כמתווכים בין סודן וישראל לפני מבצע משה ב-1984. לאחר סיום מבצע משה הוא גייס את הסנאטור רודי בושביץ לעזור לחדש את העלייה בינואר 1985 במסגרת מבצע יהושע.

הקו הדק

נייט מעולם לא ביקש הוקרה אישית על מעשיו. כציוני נלהב הוא התנגד בתוקף להאשמת ישראל בגזענות ביחסה ליהודי אתיופיה. הוא דחף את ישראל להציב את יהודי אתיופיה גבוה יותר בסדר העדיפויות, אבל לא רצה לתדלק את אויבי המדינה. זה היה קו דק שהוא הילך במיומנות.

"בסופו של דבר", אמר נייט, "ישראל תעשה את הדבר הנכון. אנחנו רק צריכים להמשיך לדחוף לכיוון הזה".

נייט החליט למקצע את ניהול ה-AAEJ ושכר את לדינה שנפר ב-1984 ואת וויל ריקאנט ב-1986. סזון פולק הצטרפה לצוות ב-1986, אחרי 3 שנים ב-CAEJ (האגודה הקנדית ליהודי אתיופיה).

נייט הרגיש שאין זמן להפסיד בזמן

יהודי אתיופיה הפכו למרכז חייו של נייט
צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

נייט עם ד"ר רות וסטהיימר ב-1992 |
צילום: הארכיון המקוון של AAEEJ

נייט עם סנאטור קארל לוין |
צילום: הארכיון המקוון של AAEEJ

שיהודים מתים. הוא אומנם הכעיס לעיתים את ממשלת ישראל ואת הממסד היהודי האמריקאי, אבל איש לא הטיל ספק בכנותו. נייט אמר לעתים קרובות לצוות ולחברי הדירקטוריון: "הם לא חייבים לאהוב אותנו, אבל אנחנו צריכים לוודא שהם סומכים עלינו. המידע שלנו חייב להיות תמיד מדויק ולא מוגזם". ה-AAEEJ סיפק מידע אמין שהגיע מהפעילים בשטח, ונייט העביר את המידע

לפקידי ממשל בארה"ב, לאו"ם, לישראל, לסוכנות היהודית ואפילו לוותיקן. נייט עשה חיל בעסקיו, מה שאפשר לו להתרכז במה שנראה לו כעניינים חשובים יותר. הוא היה מעורב במגוון פעילויות, בעיקר כאלו הקשורות לזכויות אדם, אבל מפעל חייו היה הסיוע ליהודי אתיופיה. ■

**נייט הצליח מאוד
בעסקיו, ויכול
היה להתרכז במה
שנראה לו כעניינים
חשובים יותר**

בית לכל יהודי

הווארד לנהוף האמין שישראל מחויבת להיות מקלט ליהודים בעת צרה, כולל קהילת ביתא ישראל. הוא פרסם מאמרים וכתב מכתבים כדי לעודד עניין תקשורתי ולגייס תמיכה ממנהיגי העולם

הווארד לנהוף עם גראנום ברגר | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

הווארד (חיים) לנהוף היה פרופסור לביולוגיה ומדען בעל שם עולמי. הוא גם היה פעיל הומניטרי שהקדיש עשרות שנים מחייו לסיוע ליהודי אתיופיה ולמדינת ישראל. מעורבותו עם יהודי אתיופיה החלה ב-1974, כאשר פגש את רחמים אלעזר, סטודנט יהודי אתיופי שעלה לישראל בכוחות עצמו. הווארד שהה אז בישראל כפרופסור אורח במכון וייצמן, באוניברסיטה העברית ובטכניון. הייתה זו תחילתה של ידידות ושותפות לכל החיים למען עליית יהודי אתיופיה.

הווארד יצר קשר עם גראנום ברגר, והשניים החלו לפעול יחד במטרה לגרום לישראל למלא את משימתה להיות מקלט לכל היהודים. הווארד ערך נסיעות רבות לישראל, בשיתוף פעולה הדוק עם רחמים אלעזר ועם יוצאי אתיופיה אחרים.

עניין תקשורתי

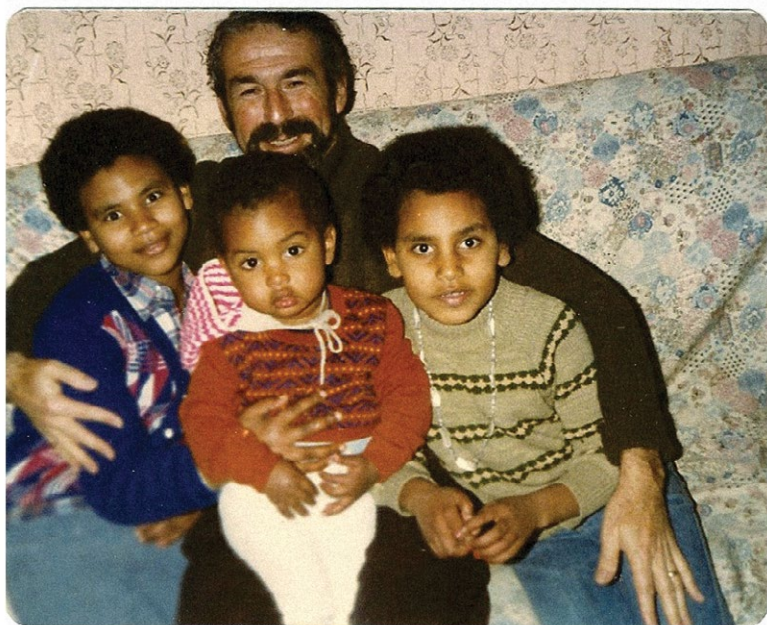
הווארד, שבסיסו בקליפורניה, שימש כמנהל האזור המערבי של AAJ וסגן הנשיא הלאומי בזמן שגראנום ברגר היה נשיא. כאשר גראנום נודה על ידי הקהילה היהודית האמריקנית הממסדית, השניים החליטו על שינוי מנהיגות. הווארד הפך ב-1978 לנשיא השני של AAJ ושימש בתפקיד עד 1982.

במהלך כהונתו כנשיא האגודה החלה AAJ לבצע משימות להעלאת יהודי אתיופיה לישראל. הארגון גם הפעיל לחץ על ישראל ועל ארגונים יהודיים אמריקאים לפעול למען היהודים באתיופיה והפליטים היהודים בסודן. פעילותו עוררה עניין תקשורתי רב בנושא.

מעורבותו עם
יהודי אתיופיה
החלה במפגש עם
רחמים אלעזר,
סטודנט יהודי
אתיופי שעלה
לישראל

הווארד עם רחמים אלעזר ב-1981 | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

הווארד מתחבר לדור העתיד | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

ב-1981 הווארד לנהוף ורחמים אלעזר נשאו את אחת מהרצאותיהם הרבות על יהודי אתיופיה באולם ריק כמעט בהיברו 'יוניון קולג' בירושלים. הם דיברו על התנאים באתיופיה, הממשל הצבאי המרקסיסטי, מחנות הפליטים העוינים בסודן והרצון להגיע לישראל. רק 4 אנשים נכחו בקהל באותו ערב, אחת מהם הייתה סוזן פולק. הווארד ורחמים עוררו השראה בסוזן לתרום, להתנדב ובהמשך גם להצטרף לצוות AAJ.

**במהלך כהונתו
כנשיא ה-AAJ
החלה האגודה
לבצע משימות
חילוץ להעלאת
יהודי אתיופיה
לישראל**

מכתבים למנהיגים

הווארד לנהוף נולד ב-1929 במסצ'וסטס לצ'ארלס וגולדי רובין לנהוף. הוא קיבל תואר דוקטור באנזימולוגיה מאוניברסיטת ג'ונס הופקינס. כסגן ראשון בחיל האוויר האמריקני, הוא מונה לתפקיד ממלא מקום ראש המדור לביוכימיה של המכון לפתולוגיה של הכוחות המזוינים בבית החולים וולטר ריד. לאחר מכן היה מנהל המעבדה לביולוגיה כמותית באוניברסיטת מיאמי.

כאשר ה-AAEJ סיים את פעילותו, הווארד הבין את הערך ההיסטורי של ארכיון המסמכים של הארגון

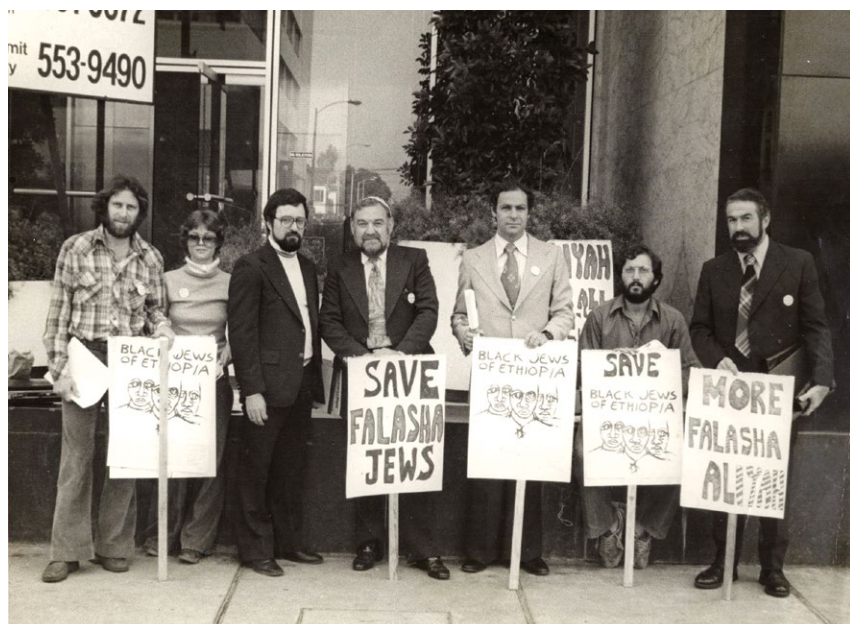
ב-1970 התמנה לפרופסור לביולוגיה באוניברסיטת קליפורניה אירוויין (UCI), שם יישאר במשך שלושת העשורים הבאים. הווארד מילא תפקידי מנהיגות שונים ב-AAEJ ועסק רבות בפרסום מאמרים ובכתיבת מכתבים. הוא היה כותב מכתבים פורה ולא היסס ליצור קשר עם מנהיגי העולם.

כאשר ה-AAEJ החליט לסיים את הפעילות ב-1993, הווארד השכיל להבין כי לארכיון המסמכים של הארגון, שהכיל מכתבים מראשי ממשלות ישראל, רבנים ראשיים, מנהיגי עולם ואישים בולטים אחרים, יש ערך היסטורי רב.

הווארד הוביל את החיפוש אחר מוסד בישראל שיקבל את 300,000 המסמכים, המכתבים, המפות והמאמרים, שנאספו ב-30 שנות פעילות. שום מוזיאון, ספרייה או אוניברסיטה ישראלית לא התעניינו. הווארד סיכם עם האגודה ההיסטורית היהודית האמריקאית (AJHS) על הנגשת הארכיונים לחוקרים. אלמנתו, סילביה, סיפקה תמיכה לדיגיטציה של 12,000 מסמכים, כדי שיהיו זמינים ברשת לכל. ב-2007 פרסם הווארד את ספרו האוטוביוגרפי בנושא יהודי אתיופיה: "יהודים שחורים, יהודים וגיבורים אחרים".

הווארד עם רחמים אלעזר ואליאס ברוך | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

הווארד (מימין) מפגין בלוס אנג'לס ב-1980 | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

"בשנת 2006 ביקרתי בלוס אנג'לס במסגרת תכנית של הליגה נגד השמצה. התארחתי בבית משפחה מקומית ולארוחת הערב הוזמן אורח נוסף - הווארד לנהוף", מספר שמואל ילמה. "אחרי היכרות קצרה נודע לו שאני אחיין של פרדה אקלום, והוא לא ידע את נפשו מרוב התרגשות. 'פרדה הוא גיבור של העם היהודי, והכרתי גם את סבתא שלך', אמר לי".

בסיום הארוחה התעקש הווארד לקחת את שמואל לביתו בשעת לילה מאוחרת ושם חשף בפניו ארכיון גדול ועשיר של מסמכים ואביזרים ממורשת הקהילה. "פריט אחד ריגש אותי במיוחד", מציין שמואל, "עבודת רקמה שסבתא שלי אברהם וורקו העניקה לו במתנה כשהוא ביקר אותה עם הגעתה ארצה בתחילת 1980. כיום זכיתי להוביל הוצאת ספר לזכרו ולזכר חבריו הגיבורים והפעילים, וזוהי עוד סגירת מעגל מרגשת".

בשנת 2011 הווארד הלך לעולמו והותיר אחריו את רעייתו ושני ילדיהם. ■

לעשות את ההבדל

המסירות של **אדית אוורט** הביאה להצלת אלפים מיהודי אתיופיה ועלייתם לישראל. אדית ממשיכה לתמוך עד היום בהשתלבות בני הקהילה בארץ

אדית והנרי אוורט. עבדו ללא לאות | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

אדית אוורט כיהנה במועצת המנהלים של האגודה האמריקאית למען יהודי אתיופיה (AAJ) משנת 1974 ועד לסגירתה ב-1993. אדית ובעלה הנרי (ז"ל) עבדו ללא לאות למען קהילת ביתא ישראל במשך 20 השנים הללו. אדית מעולם לא הפסיקה לתמוך בקהילה, גם עכשיו כשהיא בישראל.

קרן אוורט שבני הזוג הקימו כבר ב-1957 ממשיכה לסייע לקהילה. אדית תומכת באגודת יהודי אתיופיה בפעילות ההסברה שלה בישראל, בארגון טבקה שמגיש סיוע משפטי לישראלים יוצאי אתיופיה המתמודדים עם אפליה, בעמותת טק-קריירה להענקת כרטיס כניסה לעולם ההייטק, כמו גם

**אדית הפגינה בכל
אסיפה שנתית
של הפדרציות
היהודיות, עד
שהעלו את יהודי
אתיופיה לסדר היום**

אדית והנרי. לעשות את ההבדל
צילום: הארכיון המקוון של AAEP

בתוכניות חינוכיות בכפר הנוער ימין
אורד, מכינות קדם צבאיות המשלבות
יוצאי אתיופיה והרשימה עוד ארוכה.
בנוסף לפעילותה למען יהודי אתיופיה,
כאישה בעלת אמונה ציונית חזקה היא
תומכת בארגונים ישראלים ויהודיים
רבים נוספים.

קשר חם

אדית, בתם של מהגרים, גדלה בברוקלין
ובגיל 16 החלה ללמוד בברוקלין קולג'.
היא התמחתה בחינוך, הכירה את בעלה
הנרי ונישאה לו ב-1950. אדית לימדה
בבית ספר יסודי, סיימה את התואר השני
שלה במכללת המורים של אוניברסיטת
קולומביה, ילדה שני ילדים וב-1961 הפכה
למנתחת פיננסית בוול סטריט.
הנרי ואדית אוורט הקימו ביחד את

חברת ההשקעות שלהם ועבדו בצוותא במשך כמעט 50 שנה. הם הרחיבו את קרן
אוורט כדי לחולל שינוי מתמשך למי שהכי זקוק לכך בישראל ובעולם היהודי.
החל מאמצע שנות ה-70 אדית חשה שבני קהילת ביתא ישראל זקוקים מאוד
לתמיכה. היא פגשה את יונה בוגלה ולאחר מכן את ברוך טגנ'ה, שאיתו קשרה
קשרי ידידות חמים לכל החיים.

היא הפגינה בכל אסיפה כללית שנתית של הפדרציות היהודיות (ה-GA) עד
שהסכימו לאחר 3 שנים לכלול את יהודי אתיופיה בסדר היום. היא לחצה על
ממשלות ישראל מ-1979 עד 1991 להאיץ את העלייה. היא תמכה במאמצי יציאה
פרטיים לחילוץ משפחות אחת אחת, ועזרה למאות
מיהודי אתיופיה לעלות לישראל דרך אירופה באמצעות
מסמכי מלגות מזויפים.

הצלת חיים

היא הקדישה משאבים רבים למאמצי סיוע באתיופיה,
פעולות חילוץ מגונדר ועד אדיס ולאחר מכן קליטה

היא עזרה למאות
מיהודי אתיופיה
לעלות לישראל
דרך אירופה
באמצעות מסמכי
מלגות מזויפים

עולי מבצע שלמה מגיעים לישראל. אדית לחצה לזירוז העלייה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

בישראל. היא עזרה להקים את עמותת ישראל להלוואות חינוך ואת תכנית הדיור שאפשרה למאות עולים יוצאי אתיופיה לקנות את בתיהם הראשונים.

היא אירחה עשרות פגישות טרקלין עבור ארגונים של יוצאי אתיופיה ועזרה להקים את אגודת יהודי אתיופיה ואת עמותת טבקה במימון ראשוני. היא עודדה במיוחד מנהיגות אתיופיות ישראליות ודגלה במינויים שלהן כמנכ"ליות של ארגונים גדולים.

כיום, בגיל 92, אדית ממשיכה לעמוד בראש הקרן שלה ועוזרת לארגונים יהודיים המתמקדים בשוויון, דמוקרטיה וחינוך. מסירותה ליהודי אתיופיה הצילה את חייהם של מאות, אם לא אלפי אנשים. היא עדות לשינוי שאדם אחד יכול לחולל. "ללא קשר למשאבים של האדם, כל אחד יכול לעשות דברים שיכולים לעשות את ההבדל", היא אומרת. ■

אדית ב-2022. לא הפסיקה לתמוך בקהילה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

גם היום, בגיל 92, ממשיכה אדית לתמוך בארגונים יהודיים המתמקדים בשוויון, דמוקרטיה וחינוך

סרט משנה מציאות

הבמאי **שמחה יעקובוביץ'** נכנס לתחום בעקבות סרט שיצר על קהילת ביתא ישראל. הוא השתתף בהקמת האגודה הקנדית למען יהודי אתיופיה, כתב מאמרים רבים בנושא והיה בין פעילי העלייה הבולטים

שמחה יעקובוביץ'. סרט משנה מציאות | צילום: אלבום פרטי

שמחה יעקובוביץ' הוא עיתונאי ובמאי סרטים דוקומנטריים, שעסק רבות ביהודי אתיופיה והיה מפעילי העלייה המרכזיים.

הוא נולד בפתח תקווה להורים שורדי שואה יוצאי רומניה. ב-1962 עברה המשפחה להתגורר במונטריאול. ב-1974 הוא סיים לימודי פילוסופיה לתואר ראשון באוניברסיטת מקגיל במונטריאול, ואז חזר לישראל, התנדב בקיבוץ והתגייס לצה"ל. בהמשך חזר לקנדה והשלים תואר שני ביחסים בינלאומיים באוניברסיטת טורונטו.

**כיו"ר איגוד
הסטודנטים
היהודים בצפון
אמריקה היה
הראשון לתת
חסות למסע
ההרצאות של
יונה בוגלה**

כבן לניצולי שואה, שמחה הרגיש שאינו יכול לעמוד מנגד בזמן שיהודים מתים. במשך עשר שנים הוא הקדיש את כל זמנו לנושא זה. "אנשים אומרים שהם לא ידעו על השואה בזמן שהיא התרחשה, ועלינו לוודא שהם לא יוכלו להגיד את זה על יהודי אתיופיה", נהג לומר. בין השנים 1978 ל-1980 כיהן כיו"ר איגוד הסטודנטים היהודים בצפון אמריקה. ארגון זה היה בין הראשונים שפעלו לעליית יהודי אתיופיה. בין היתר עיצב הארגון את אחת הכרזות הראשונות שקראו לעלייה מאתיופיה

ונתן חסות למסע ההרצאות הראשון של יונה בוגלה בצפון אמריקה.

ב-1980 היה שמחה שותף להקמת האגודה הקנדית למען יהודי אתיופיה (CAEJ).

ב-1981 פרסם שלושה מאמרים בניו יורק טיימס הקוראים להצלת יהדות אתיופיה. מאמרים אלה הובילו לישיבת ממשלה ישראלית בנושא.

"יהודי אתיופיה נמצאים בסכנת הכחדה ונראה שמעט מאוד יהודים בישראל ובעולם מוכנים לפעול בעניין", כתב שמחה.

שמחה בצעירותו עם ברוך טג'ה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

שמחה על סט הצילומים באתיופיה | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

מהמסך למציאות

למרות חוסר ניסיונו בתחום הסרטים, הוא יצא ב-1983 לאתיופיה, סודן וישראל במטרה ליצור סרט על יהודי אתיופיה. למטרה זו הצליח לגייס צוות מקצועי במימון האו"ם. סרטו "פלאשה: גלות היהודים השחורים" מוזכר לעיתים כאחד הגורמים שהובילו למבצע משה.

הצילומים בסודן בוצעו תחת סכנת חיים. אומנם היה לשמחה דרכון קנדי, אך צוין בו מקום הלידה - ישראל. עובדה זו הייתה עלולה להעמיד אותו בסכנה אילו נחשפה. שמחה כמעט איבד את רגלו בעקבות זיהום שנגרם מנשיכת עכביש בזמן ששהה בגדריף. בהמשך הוא חלה במלריה ולא טופל עד כדי סכנת מוות, עד שפגש את באבו יעקב, שראה אותו רועד, הבין מייד במה מדובר ודאג שיקבל את הטיפול רפואי המתאים.

בשנת 1985 היה שמחה שותף בהקמת ארגון הרופאים הקנדיים לסיוע באפריקה (CPAR), שהעניק בין היתר סיוע רפואי לפליטים יהודים בסודן. הוא גם היה בין המארגנים המרכזיים של הפגנות שנערכו בישראל בקריאה לעליית יהודי אתיופיה.

**המאמרים
שכתב והסרטים
שיצר עוררו
דיונים ציבוריים
ומוזכרים בין
הגורמים שהובילו
לעליית יהודי
אתיופיה**

עם ברוך טג'ה. ידירות קרובה ופעילות משותפת | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

באמצע שנות ה-80' הפיק שמחה את הסרט התיעודי "העלייה שלא הסתיימה: אנטומיה של רכבת אווירית". בסרט זה הוא קרא למבצע עלייה נוסף, להעלאת היהודים שלא הגיעו לישראל במסגרת מבצע משה. חודשים אחדים לאחר מכן יצא לדרך מבצע יהושע לחילוץ היהודים שנותרו בסודן.

במשך השנים הרבה שמחה להשתתף בכנסים, דיונים ואירועים בנושא קהילת ביתא ישראל, שנערכו ברחבי העולם. בין הפרסים הבינלאומיים הרבים בהם זכה נמנים שלושה פרסי אמי עבור עיתונות חוקרת יוצאת מהכלל. ■

שמחה היה ממקימי ארגון הרופאים הקנדיים לסיוע באפריקה, שהעניק טיפול רפואי לפליטים יהודים בסודן

להשתתף בנס

ברברה ריבאקוב גורדון, מנכ"לית ארגון NACOEJ, ביקרה בכפרי ביתא ישראל ב-1981, ומאז ועד היום היא פועלת למען יהודי אתיופיה. "הרגשתי שאני פשוט לא יכולה להפנות להם גב"

ברברה עם ילדים יוצאי אתיופיה | צילום: NACOEJ

ברברה ריבאקוב גורדון נסעה לאתיופיה ב-1981 עם המשלחת האמריקנית הראשונה שיצאה לכפרים של ביתא ישראל. הקבוצה צעדה דרך הרי סמיאן הסלעיים בצפון אתיופיה כדי להגיע לכפרים המבודדים. "ראיתי שם עולם יהודי שנזנח", סיפרה לאחר מכן. "הרגשתי שאני פשוט לא יכולה להפנות להם גב ולנטוש אותם". משם נסעו חברי הקבוצה לישראל על מנת לדווח

לגורמי ממשל על מה שראו: עוני ומחלות מחרידים, לצד מחויבות מעוררת השראה לאמונתם היהודית.

בשנת 1982 קומץ גברים ונשים מסורים נפגשו בדירתה של ברברה בניו יורק כדי להקים את ועידת צפון אמריקה ליהדות אתיופיה (NACOEJ). הארגון סיפק סיוע לקהילת ביתא ישראל הנצורה בגונדר במשך שנים.

"מתברר שאפשר לעשות משהו גם כשמפחדים. הפחד הוא רק עוד משהו שצריך להתמודד איתו"

זמן רב חלף מאז, וכיום ברברה בת 82. על החוויות, ההתמודדויות והאתגרים שעברה באתיופיה בשנים ההן היא אומרת: "תמיד חשבתי שאם אתה מפחד ממשוהו, המשמעות היא שאתה לא יכול לעשות אותו. מתברר שאתה יכול, והפחד הוא רק עוד משהו שצריך להתמודד איתו".

חלק מההיסטוריה

כמייסדת ומנהלת ארגון NACOEJ, ברברה נקראה לאתיופיה במאי 1991 במטרה לקחת חלק במבצע שלמה. "ידעתי שאני משתתפת בנס", אמרה. היא ושני מתנדבים נוספים מהארגון עזרו בקליטת יותר מ-14,000 מיהודי אתיופיה בשגרירות ישראל באדיס אבבה, בדרך לרכבת האווירית ההיסטורית שהעלתה אותם לישראל בתוך 36 שעות. חברי צוות NACOEJ עזבו את המדינה במטוס האחרון שיצא משם.

כיום, תחת הנהגתה של ברברה, ל-NACOEJ יש יותר מ-50,000 תומכים. הארגון סייע בהצלת אלפים מיהודי אתיופיה מרעב, מלחמת אזרחים ורדיפות. במשך השנים היא נסעה תכופות לישראל, אתיופיה וסיירה ברחבי ארצות הברית, קנדה ואנגליה בשליחות למען יהודי אתיופיה. היא זכתה בתואר "גיבורת השנה שלא זכתה להוקרה" בשנת 1986 מטעם מגזין "השבוע היהודי בניו יורק", קיבלה אות הוקרה ממועצת העיר ניו יורק ב-2004, ובשנת 2010 הוענק לה פרס מטעם קרן קוהון על פעילותה למען כלל ישראל.

אין דרך טובה יותר לסכם את פעילותה של ברברה מאשר המילים שלה עצמה: "להיות חלק מהסיפור הזה ולדעת שהיה לי תפקיד ממלא אותי בתחושת השתאות". ■

מחויבות מעוררת השראה
לאמונה היהודית | צילום:
הארכיון המקוון של AAEJ

ברברה ריבאקוב גורדון
| צילום: NACOEJ

**ברברה נקראה
לאתיופיה כדי
לקחת חלק
במבצע שלמה.
"ידעתי שאני
משתתפת בנס",
אמרה**

הבר בחלונות הגבוהים

הסנאטור **רודי בושביץ** תמך ביהודי אתיופיה לאורך כל שנות כהונתו. הוא הקים ועדה מיוחדת בקונגרס ונסע לאתיופיה כשליחו של הנשיא. "זו הייתה מצווה גדולה", אמר

בושביץ באו"ם. תמיכה איתנה | צילום: משרד החוץ האמריקאי

רודולף (רודי) בושביץ היה סנאטור אמריקאי בשנות ה-80', אשר נודע כידיד ישראל, הדוגל בזכויות אדם ובחופש הגירה ליהודי אתיופיה וברית המועצות. בושביץ נולד בגרמניה ב-1930, וכשהיה בן שלוש נמלטה משפחתו מגרמניה הנאצית והתיישבה בניו יורק, ניו יורק. הוא למד באוניברסיטת ג'ונס הופקינס בבולטימור ולמד מנהל עסקים ומשפטים באוניברסיטת ניו יורק.

בנובמבר 1978 נבחר לסנאט של ארצות הברית מטעם המפלגה הרפובליקנית וכיהן כסנאטור עד 1990.

כאשר ביל הלפרן מה-AAEJ פנה לרב שפירו מבית הכנסת טמפל ישראל, במטרה

50 שנה לאחר
השואה ניהלתי
מו"מ לשחרור
הקהילה היהודית
באתיופיה, כשליחו
של הנשיא"

הסנאטור בושביץ עם נייט שפירו | צילום: הארכיון המקוון של AAEL

הסנאטור בושביץ זכה להכרה מיוחדת על פועלו למען הקהילה מהנשיא בוש בטקס בבית הלבן

להיעזר בו בגיוס כספים למען יהודי אתיופיה, הרב שפירו אמר לו: "האדם היחיד שאני מכיר שיאמין לך ומוכן לגייס מימון לכל מטרה יהודית הוא רודי בושביץ". בושביץ עצמו הגדיר את המילים הללו: "אחד הדברים הכי נחמדים שמישהו אמר עלי אי פעם".

לאחר ששמע על הסוגייה, הקים סנאטור בושביץ את ועדת הקונגרס ליהודי אתיופיה. הוא גייס כ-50 חברי

סנאט נוספים לתמוך בקהילה ובזכותה לעלות לישראל.

כאשר מבצע משה הסתיים עקב הדלפות לעיתונות, הסנאטור שלח מכתב לנשיא רונלד רייגן, והנשיא מינה את סגנו ג'ורג' בוש לשמש כשליחו. בוש יצא לישראל ב-1986 כדי להיפגש עם מנהיגי הקהילה ועם עולי מבצע יהושע.

הסנאטור בושביץ היה איתן בתמיכתו ביהודי אתיופיה לאורך כל שנות כהונתו. ב-1991 הוא נסע לאתיופיה כשליח מיוחד של הנשיא ג'ורג' בוש ועמד בראש הצוות הדיפלומטי האמריקאי שביקש לארגן את הצלת קהילת ביתא ישראל. "זו הייתה מצווה גדולה", כדברי בושביץ.

"50 שנה לאחר השואה ניהלתי משא ומתן לשחרור הקהילה היהודית הקטנה באתיופיה, כשליחו של נשיא המעצמה היחידה בעולם", שחזר בושביץ. "זו

**"הייאוש של
מנגיסטו שכנע
אותו לברוח,
ויורשיו אפשרו
למטוסים
ישראליים לנחות
באתיופיה"**

לא הייתה הקהילה היהודית הגדולה של אירופה, אלא קהילה ענייה עם אלפי יהודים שחורים בסכנה גדולה, בזמן שמהפכה פרצה באתיופיה, והם היו צפויים להיות הקורבנות הראשונים."

בושביץ מתאר כיצד הושגה פריצת דרך במו"מ המורכב לעליית היהודים: "ממשלתו של מנגיסטו הייתה על סף הפלה. הייאוש שלו עזר לנו לשכנע אותו לברוח מאתיופיה, ויורשיו אפשרו מייד למטוסים ישראליים

לנחות על אדמת אתיופיה".

הסנאטור בושביץ זכה להכרה מיוחדת על פועלו למען הקהילה מהנשיא בוש בטקס בבית הלבן. הוא נשאר ידיד קרוב של הקהילה והמשיך לתמוך בעבודתם של ניט שפירו וידידי יהדות אתיופיה.

"ניסיתי לעשות מצוות כפי שהשם דורש", הסביר בושביץ כעבור שנים מה הניע אותו לפעולה. ■

הסנאטור באירוע הסברה לפקידי הממשל האמריקאי | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

יוצאים לשטח

פעילי AAJE לא עסקו רק בגיוס כספים ותמיכה ציבורית. הם גם יצאו לאתיופיה ולסודן, לעיתים תוך סיכון חייהם. אלה הסיפורים של ארבעה מהם, ויש עוד רבים וטובים

פוסטר של AAJE שקורא לפעולה | צילום: הארכיון המקוון של AAJE

פעילים רבים בצפון אמריקה ובמדינות רבות נוספות התגייסו למען יהודי אתיופיה, וקצרה היריעה מלהזכיר את כולם. נציין בכל זאת ארבעה פעילים בולטים נוספים של ארגון AAJE: לדנה שנפר (ז"ל), הנרי גולד, אביס מילר וסנדי לידר (ז"ל).

הקדישה את חייה

לדנה שנפר (ז"ל) הייתה מאנשי הצוות המרכזיים של AAJ במשך עשור. היא זייפה אישורי יציאה עבור יהודי אתיופיה שנלכדו תחת המשטר הצבאי המרקסיסטי ותמכה ביוזמות של עולים שהגיעו לישראל לחזור לאתיופיה ולהוציא גם את משפחותיהם. היא שבה לאתיופיה ב-1990 בשליחות AAJ והשתתפה במבצע שלמה, שאותו הגדירה נס.

למרות האתגרים הרבים עימם התמודדה בפעילותה, נודעה כאישה שתמיד שומרת על שמחת חיים ואווירה אופטימית. לדנה, שעבדה בחיל השלום באתיופיה בשנות ה-60, נישאה לגבר אתיופי ולמדה לדבר אמהרית. לאחר שבעלה נהרג במלחמה היא חזרה לארה"ב והקדישה את חייה לסיוע ליהודי אתיופיה. היא נפטרה בספטמבר 2022 בגיל 80 והותירה אחריה שני בנים.

לדנה שנפר
בגונדר
צילום:
הארכיון
המקוון
של AAJ

עם הפליטים במחנות

הנרי גולד הוא קנדי שהיה שותף להקמת קבוצת סיוע רפואי בתחילת שנות ה-80 במטרה להיכנס למחנות הפליטים בסודן ולעזור ליהודי אתיופיה.

רפואי שפעל במספר מדינות אפריקאיות, אבל במוקד פעילותו היו מחנות הפליטים אום-רקובה, ואד-אל-היל וגדריף.

הנרי עבד במחנות הפליטים במשך חודשים ארוכים, לפעמים במחשבה שהוא עצמו לא ישרוד את התנאים הקשים. הוא התריע בפני ממשלות העולם שיש לעזור ליהודים לעזוב לישראל ודחף את הרשויות הישראליות לזרז את מאמציהן בזמן שמאות מיהודי אתיופיה מתו סביבו. בפעולותיו אלו סייע להצלת חיים רבים.

הנרי גולד
במסע
אופניים
צילום:
באדיבות
TDA רכיבה
גלובלית

לשחרר את הקהילה

הרב **אביס מילר**, שהתגייסה בכל ליבה לעזרת יהודי אתיופיה, הייתה אחת הרבניות האקטיביסטיות הראשונות. בניגוד לעצת הממונים עליה, היא גייסה כספים עבור AAJ ונסעה בעצמה לאתיופיה. היא לחצה על ממשלת ישראל לפעול ועל הממשד היהודי האמריקאי להתבטא ולדרוש את שחרור הקהילה. היא עמדה מול שלטונות הממשל האתיופי ועזרה לתווך בשחרור אסירות יהודיות.

למעלה: אביס מילר עם משפחה יהודית
למטה: אביס בביקור בישראל ב-1989 |
צילומים: הארכיון המקוון של AAJ

סנדר לבן ישן

סנדי לידר (ז"ל) היה רואה חשבון אמריקאי, פעיל בארגון השלום בניז'ר שהתאהב ביבשת אפריקה. הוא שיתף פעולה עם פרדה אקלום והנרי רונברג כדי להוציא יהודים מסודן בין השנים 1981 ל-1984. בשנים אלו ערך נסיעות רבות מקניה למחנות הפליטים בסודן בטנדר לבן ישן, כדי להוציא ברכבו קבוצות קטנות של יהודים. סנדי עבד עם ברוך טגנה וטספאי אדרג'ו והצטרף למועצת המנהלים של AAEP כדי להדריך את הנציגים כיצד להתמודד עם הבירוקרטיה האתיופית.

כשעלתה היוזמה להעברת יהודי גונדר לאדיס ב-1989, הוא היה בין האנשים הבוודדים שהאמינו שהרעיון הנועז עשוי להצליח.

סנדי לידר
בסודן
צילום:
הארכיון
המקוון של
AAEP

תקווה אינה אשליה

הסיפור ההרואי של עליית יהודי אתיופיה חושף
במלוא העוצמה את האתוס הציוני והסולידריות
היהודית. שיתוף הפעולה בין יהודים אתיופים
ואמריקאים מלמד שחלקי הפאזל יוצרים את התמונה
השלמה ♦ הרב ד"ר שרון שלום

מגילת העצמאות קובעת ש"מדינת ישראל תהא פתוחה
לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות". על אף ששערי המדינה
היו פתוחים לרווחה כמעט לכולם, נראה שהם נותרו נעולים
בפני יהודי אתיופיה. הרבנות הטילה ספק ביהדותם.
סבא שלי, כמו כל סבא וסבתא מיהודי אתיופיה, נהג
לשבת איתנו מתחת לעץ ולספר לנו את חלומו לעלות
לירושלים, תוך כדי ציטוט מספרי נביאי ישראל. "אמר
לְבֵית יִשְׂרָאֵל... וְלִקְהָתִי אֲתֶכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֲתֶכֶם אֶל אֶדְמַתְכֶם... בְּיָמֵי הַהֵמָּה
יָלְכוּ בֵּית יִהוּדָה עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן
עַל הָאֲרֶץ אֲשֶׁר הִנַּחְלֵתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם".

שאלתי באחת ההזדמנויות: סבא, מתי כל זה יקרה?
הוא ענה: ממש עכשיו, עוד מעט. מאוחר יותר הבנתי
שגם סבא שלו הבטיח לו אותו דבר בדיוק. כל דור מסר
לדור הבא את אותה הבטחה. אחרי 2,500 שנה של
חלומות, געגועים וכיסופים אנחנו פה בארץ ישראל.
חלומי של סבי התגשם.

הפילוסוף פרידריך ניטשה לא צדק כשאמר שהתקווה
היא אשליה. הסיפור של העם היהודי ב-100 השנים

שרון שלום. להרחיב את
גבולות המבט | צילום:
אלבום פרטי

**אנשים מלאי
תעוזה הרחיבו
את גבולות
התפיסה העצמית
היהודית ופתחו
את שערי העלייה**

האחרונות מלמד אותנו אחרת. "עוד לא אבדה תקוותנו".
חידוש הריבונות היהודית בארץ ישראל אחר 2,000 שנות רדיפות ופוגרומים הוא מהסיפורים המופלאים ביותר. דומה שאחד הסיפורים הייחודיים בשנים האחרונות הוא עלייתם של יהודי אתיופיה. בזכות אותה עלייה מדינת ישראל הפכה למזיאון של יהודים החיים במקום אחד ומייצגים תקופות ותרבויות שונות. באחד מביקוריי בקהילה היהודית בארצות הברית רב הקהילה הציג אותי בהתרגשות רבה בצטטו כתבה פרו-ישראלית שהתפרסמה מייד אחרי מבצע שלמה בטיים מגזין: Israel's rescue of Ethiopian Jews was the first time in the annals of recorded history that white people went into Africa to bring blacks out for freedom and not slavery!

יש לי תודעה של יהודי אוטונומי, ומעולם לא קישרתי את עצמי או את אתיופיה למילה עבדות. הציטוט מבטא תפיסה צרה ודיכוטומית הנובעת מראייה קטועה ומקוטעת של המציאות. בתפיסה כזאת התמונה הכוללת מתפספסת. מעולם לא הייתי עבד, והקהילה היהודית האתיופית הייתה היחידה מכל קהילות ישראל שהייתה לה אוטונומיה מדינית מחוץ לגבולות ארץ ישראל מאז חורבן בית המקדש השני.

אחרי 2,500 שנה של חלומות, געגועים וכיסופים אנחנו פה בארץ ישראל. חלומו של סבי התגשם

גבולות האהבה

בשנים האחרונות מתחילה להישמע אמירה ש"יהודי אתיופיה הם הגיבורים האמיתיים של סיפור העלייה". אין ספק שהגבורה באה לידי ביטוי בכל אחד מהם באופן מיוחד, מהקטן לגדול. אותם גיבורים וגיבורות הצליחו להביס את הפחד ולהרחיב את גבולות האהבה.

הסיפור ההרואי של יהודי אתיופיה חושף במלוא העוצמה את האתוס הציוני ואת הסולידריות היהודית. דוגמה טובה לכך היא חלקם של יהודי צפון אמריקה בסיוע לעלייה. מסירותם מעוררת השתאות והערצה.

במאמר זה איני נוגע בחלקה של מדינת ישראל, אלא מתמקד בפעילים האמריקאים ובגיבורי העלייה היהודים האתיופיים. הם חברו יחדיו וקשרו את גורלם איש עם רעהו ורעותו. פעילותם המשותפת הצליחה להרחיב את גבולות העם היהודי. זוגיות זו מדגימה כיצד אהבת ישראל מסוגלת לנצח את כל הפחדים ולפתוח שערי תקווה באופטימיות שמעוררת השראה בכל מי שדוגל בציונות, שוויון וערכות הדדיות.

יהודי אתיופיה הם הגיבורים האמיתיים | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

השער הנעול

הסופר היהודי פרנץ קפקא באחד מסיפוריו הידועים "לפני החוק" מתאר את דמותו של בן כפר פשוט היושב לפני שער החוק ומבקש רשות כניסה. שומר הסף מזהירו כי ישנם שומרים נוספים אחריו, וכל אחד מהם חזק מקודמו. מאוכזב מהקשיים הלא צפויים מחליט בן הכפר לשבת ולהמתין בצד השער, בתקווה שיום אחד הוא ייפתח. מפעם לפעם הוא מנסה לשדל ולרכך את לבו של השומר בתחבולות ובהפצרות שונות כדי שיאפשר לו לעבור, אך ללא הועיל. כך חולפות להן השנים, בן הכפר מזדקן, והשער נותר סגור. בערוב ימיו מגייס בן הכפר את שארית כוחותיו, פונה אל השומר ומבקש לדעת כיצד ייתכן שאיש מלבדו מעולם לא ביקש רשות לעבור בשער. "כניסה זו נועדה רק לך", עונה לו השומר, "ועכשיו אני עומד לסגור אותה".

מפעם לפעם היו ניסיונות לשדל ולרכך את לבם של שומרי הסף בתחבולות ובהפצרות שונות, אך ללא הועיל. השומר גרר רגליים והמציא תירוצים. הפחד הביס את האהבה, והשער נותר סגור.

הסיפור של יהודי אתיופיה שונה בתכלית מהרוח הקודרת שאופפת את המשל הקפקאי. אנשים מלאי תעוזה ולב יהודי גדול הצליחו להרחיב את גבולות התפיסה

העצמית היהודית והביאו לפתיחת שערי העלייה. זה לא סיפור על אדישות, אלא על יוזמה. לא פחד, אלא אהבה.

זהו סיפורם הבלתי יאמן של יהודים אתיופים "משוגעים" ויהודים אמריקאים "משוגעים", שנאבקו ביחד למען עליית יהודי אתיופיה.

ישנם גיבורים רבים ממיטב בניו ובנותיו של העם היהודי - מאירופה, אוסטרליה, אפריקה וכמובן ממדינת ישראל, שידועים ושאינם ידועים בתפקידם המרכזי בעליית יהודי אתיופיה. הם סיכנו את חייהם, את משפחתם ואת ממונם רק בשביל דבר אחד - לעזור ליהודים.

הסיפור של יהודי אתיופיה, אם כן, הופך בזכות אומץ ואהבה, בניגוד לרוח הפסימית שאופפת את המשל הקפקאי, לסיפור הצלחה המבטא שוויון וערבות הדדית יהודית.

סוד הנצחיות

עם ישראל מתריס כנגד תפיסת הברירה הטבעית שרק החזק שורד. על פי תאוריה זו עם ישראל אמור היה להיעלם לפני זמן רב. כדי להבין מהו עם ישראל, עלינו ללמוד קודם מה הוא אינו. הוא אינו נכחד, אינו חולף, אינו חי על פי חוקי הקיום הטבעיים הנוגעים לעמים אחרים. הוא חי חיים על-טבעיים, שחותם הנצח טבוע בהם.

ההיסטוריון הצרפתי ג'ורג' פרידמן כתב: "יש לעם היהודי היסטוריה שאינה כמו של כל העמים. כתבתי פעם שהיהודים הם 'תאונה של היסטוריה', משהו שאיננו תואם את הכללים המקובלים של ההיסטוריה".

כך כתב הסופר האמריקאי מרק טוויין: "המצרים, הבבלים והפרסים עלו ומילאו את העולם בשאון הדר ויפעה, עד שהועם הזוהר והם שקעו ועברו מן העולם.

היוונים והרומאים הלכו בעקבותיהם, עוררו רעש עצום - ונעלמו. עמים אחרים הופיעו, נשאו ברמה את לפידם לזמן מה, אך הוא נשרף באש של עצמו, ועתה הם יושבים בצל, או אבדו בכלל. היהודי ראה את כולם, היכה את כולם, והוא היום מה שהיה מאז. אינו מראה סימני שקיעה, לא תשישות של זקנה, אין האטה בכישוריו ועירנותו לא קתה. כולם בני תמותה בעולם, מלבד היהודים. כל הכוחות חולפים - אך הוא נשאר. מה סוד נצחיותו?".

אינני יודע, אבל גם לי יש הרבה שאלות.

**בזכות אומץ ואהבה
הפך הסיפור של
יהודי אתיופיה
לסיפור הצלחה
המבטא שוויון
וערבות הדדית**

חלום העלייה לישראל התגשם | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

שאלות פתוחות

מה גרם לבליינש אייך, שגרה בשלווה ובשקט מול נוף עוצר נשימה בכפר אוזבה, לעזוב הכל בשביל לעלות לארץ ישראל? ומה גרם לה להפוך את ביתה לבית פתוח לכל מי שהיה זקוק לעזרה, לסייע ליהודים רבים במציאת מקום מגורים ולחתום על ערבויות ליציאתם מאתיופיה?

מה הביא את צהייה יצחק אליאס, מראשוני הצעירים שהצליחו להגיע לירושלים, לעבור דרך ארוכה ומפותלת כאן בארץ ובכל זאת להפוך לאחד מנושאי הדגל הבולטים במאבק לעליית ביתא ישראל לארץ ולהכרה ביהדותם? מה נתן את הכוחות ואת היוזמות לאברהם ירדאי, שמאז שהצליח להתגנב ארצה בספינת דייגים לא הפסיק להיאבק למען זכותם של שאר בני הקהילה לחיות בישראל בכבוד ובשוויון?

מה הביא את פסהה מהרט להבריש יהודים מעבר לגבול סודן תוך סיכון חייו וחיי משפחתו ולהפוך לאחד מגיבורי העלייה?

מה הביא את רחמים אלעזר לצאת למסע מתוך תחושת שליחות לעשות למען המשפחה והקהילה? חרף האיומים הוא המשיך בפעילותו עבור הקהילה בכל האמצעים והגיע מהכפר הקטן באתיופיה עד הבית הלבן בארה"ב.

מה הניע את משה באבו יעקב לעזוב את משפחתו באתיופיה ולצאת למסע מורכב לארץ ישראל? הוא הגיע לבדו כנער צעיר לארץ ומייד עמד בסכנת גירוש. הוא היה מוכן להקריב את כבודו ולעבור השפלה של גיור לחומרא, רק בשביל להיות גשר לאחיו ואחיותיו לעליית הקהילה.

מה הביא את זימנה ברהני לפעול למען אחיו ואחיותיו יהודי אתיופיה בכל מקום - באתיופיה, בסודן וב ישראל, ולהפוך לאחד מחלוצי המאבק לעליית ביתא ישראל? מה הביא את אדיסו מסאלה להגיע לישראל ולהפוך לאחד ממובילי המאבק לעלייה והשתלבות? מה דחף אותו להפוך לחבר כנסת בפרלמנט הישראלי? מה הפך את אדמס מיכאל צ'קולה לאחד הפעילים לעידוד עלייה מאתיופיה לישראל? מה גרם לו להיאבק נגד המיסיון ולפעול במחנות בסודן, להגיע לישראל ולבחור לחיות חיי צניעות?

מה דחף את ברהנו ירדו, חרף אמונתו הנוצרית, לצאת לעזרת ישראל ולהיות שותף באירועים ההיסטוריים? הוא הקים רשת של פעילים נוצרים ויהודים, תוך סיכון חייו ופרנסתו, במטרה לעזור לצעירים בני הקהילה היהודית במסעם לישראל. מה הביא את סוזן פולק האמריקאית לצאת מהבית הבטוח והשקט, תוך כדי קריאת הנני, להגיע לאתיופיה ולהתחיל לפעול? היא פעלה להעברת יהודי אתיופיה מגונדר לאדיס אבבה, וכך הניחה את הקרקע למבצע שלמה. היא לא הלכה לישון במלון חמישה כוכבים, אלא בחרה לישון יחד עם כל היהודים במחנה, ובכך גם סיכנה את בריאותה. ואכן, היא חלתה, הוטסה לארה"ב עם זיהום חמור ונשארה במיטה במשך ארבעה חודשים. כל צעד שהיא עשתה מלמד על אהבה שניצחה את הפחד.

מה הביא את הנרי רזנברג לצאת מעולם הנוחות שלו באמריקה למסע לאתיופיה, כדי לבחון את מצבם של היהודים? הוא עזר להוציא מאות יהודים אתיופיים מסודן דרך קניה. הנרי היה אדם צנוע, שמעולם לא ביקש קרדיט על מחויבותו הגדולה לעם היהודי.

מה הביא את נייט שפירו, מייד לאחר שהוא קרא מאמר של גראנום ברגר מייסד ה-AAEJ, לקשור את גורלו עם הקהילה היהודית האתיופית? ומה הביא את גראנום ברגר לעבוד למען יהודי אתיופיה במשך 40 שנה? מה הביא את אדית אוורט לפעול בדרכים שונות באתיופיה ובארץ?

מה הביא את הווארד לנהוף שהיה פרופסור לביולוגיה ומדען בעל שם עולמי,

**מדינת ישראל
זקוקה ליהודי
התפוצות באותה
מידה שיהודי
התפוצות זקוקים
למדינת ישראל**

2,500 שנה של כיסופים | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

להפוך לפעיל הומניטרי שהקדיש עשרות שנים מחייו לסיוע ליהודי אתיופיה ולמדינת ישראל, ולצעוד יד ביד מתוך שיתוף גורל עם יהודי אתיופיה? מה הביא את שמחה יעקובוביץ', עיתונאי ובמאי סרטים דוקומנטריים מקנדה, להקדיש את חייו ליהודי אתיופיה ולפתוח דלתות באוניברסיטאות ובקהילות היהודיות?

מה דחף את ברברה גורדון, שמרגע שהיא נחשפה לסיפור של יהודי אתיופיה בחרה לקשור את גורלה בגורלם והפכה לאחת מפעילות העלייה המרכזיות? מה הביא את וויל ריקאנט לעמוד בצמתים מרכזיים ולקחת חלק באירועים הדרמטיים שהובילו למבצע שלמה, ולהמשיך לאחר מכן לתמוך בהשתלבות יהודי אתיופיה בישראל?

מה הביא את הסנאטור רוני בושביץ' לראות בסיוע ליהודי אתיופיה מצווה גדולה ולהפוך לאחד התומכים המרכזיים של הקהילה לאורך כל שנות כהונתו? כל אלו רק דוגמאות אחדות מבין גיבורים רבים. סימן שאלה גדול מרחף מעל הסיבות שהביאו אותם להרחיב את גבולות האחריות שלהם. זהו סודו של העם היהודי, שחינך תמיד לאחריות. היהדות מדגישה את מרכזיותו של האדם כבעל זכויות, אך בראש ובראשונה כבעל חובות. כך או כך נראה שיש יותר שאלות מאשר תשובות.

סולידריות שוויונית

פה יכולה לעלות השאלה האם עליית יהודי אתיופיה הייתה ממניעים ציוניים. דוד משה ביטון עמד על ההבחנה בין ציונות לשיבת ציון: "מאחר וידוע כי בכוחם של מושגים ומילים לחולל מציאות, אני מבקש להציע כי המושג 'ציונות' והנרטיב ההיסטורי המלווה אותו, מצמצמים את הסיפור היהודי של הדורות האחרונים ומדירים ממנו קבוצות מסוימות. שימוש בשם 'שיבת ציון', כשמו של בית הכנסת של סבי, יכול לתקן עיוות היסטורי ואף לייצר צדק תרבותי. בדברים הבאים אנסה לפרק ולהרכיב מחדש את המושג 'ציונות' ומושגים רווחים אחרים הקשורים לנרטיב הציוני".

עוד טען ביטון שההיסטוריוגרפיה הציונית הרגילה אותו לחשוב שסבא שלו המרוקאי אינו חלוץ וציוני. זאת למרות שסבא שלו רבי יחיא בוחבוט מהעיר בני-מלאל שבמרוקו היה אוהב ציון והקים את קהילת שיבת ציון. מתוך כך הוא מבקש לטעון שהמונח "שיבת ציון" מגדיר את יהודי מרוקו טוב יותר מהמונח "ציונות". ביטון גם ציין: "לצד השפה הציונית הרווחת, המונח הרחב 'שיבת ציון' שאני מציע, מאפיין תופעה של רצף ולא של מהפכה, של מהלך היסטורי ולא רק של תנועה אידיאולוגית".

נהוג לטעון שהסולידריות היהודית הלאומית פועלת בשלושה מישורים: המקומי, הלאומי והבינלאומי, והיא מורכבת בעת ובעונה אחת מפעילות פרטית ומפעילות ציבורית מאורגנת.

גורם חדש נכנס לזירה ב-1948: מדינת ישראל כגוף ריבוני. נוצר מערך היסטורי חדש בתולדות ישראל, שמשמעותו מחויבות הדדית כפולה: מחויבותם של יהודי התפוצות לאחיהם במצוקה ולמדינת ישראל ומחויבותה של מדינת ישראל ליהודי התפוצות.

נאום של מרווין ארינגטון, נשיא מועצת העיר אטלנטה, שיקף את התגובה האוהדת בעולם לעליית יהודי אתיופיה כדוגמה לסולידריות יהודית מודרנית. היא עוררה התלהבות יהודית מחודשת ורוממה את רוח הציונות. היא הפריכה את הטענה שישראל והציונות הן גזעניות.

וכך נאם לאחר מבצע שלמה: "הישראלים הוכיחו לעולם שיש ויש אחוות אדם. לבעלי הממון אין קושי לשלוח את כספם להאכיל את הרעבים באפריקה במשך כמה שבועות. ישראל לא הסתפקה בכך. ישראל חקרה ובדקה והגיעה לשורש הבעיה המיידית, וקיבלה על עצמה לשבור את מעגל הרעב על ידי העברת אלפי האנשים הללו למולדם החדשה, שבה יוכלו לבנות חיים חדשים ולפרנס את עצמם. כל זה

ההבטחה לעלות לירושלם עברה מדור לדור | צילום: הארכיון המקוון של AAEJ

לבדו היה ראוי לציון מיוחד. אך ישראל עשתה יותר מכך... כפי ששום קבוצת אנשים לא עשתה מעולם, אזרחי ישראל הוכיחו ששומרי אחינו אנחנו ושקרבת משפחה עולה על הבדלי גזע. אומה קטנטנה בת שלושה מיליון איש הראתה לעולם שאנו יכולים לחיות על פי האידיאלים הנשגבים ביותר שלנו."

צבי סגל (ז"ל), ניצול שואה ממחנה אושוויץ, חבר בקהילת קדושי ישראל שבה אני משמש רב, נהג לצטט את סבתו הי"ד שנספתה בשואה: "אלוקים הוא אחד ואני אפס, אבל שנינו ביחד עשר".

הרחבת גבולות

אין ספק שבתולדות עליית יהודי אתיופיה לישראל היו רגעים שמחים ועצובים, זמנים קשים ופחות קשים, פעמים שנחשפנו לאגואיזם ולאלטרואיזם. אבל אף אחד לא יכול להכחיש את העובדה שעליית יהודי אתיופיה העצימה את אופיה של ישראל כמקום שמייצג תקופות ותרבויות שונות. למרבה הפלא, בני העם שהתפזר יותר מכל עם אחר לפני אלפי שנים, אשר חי בכל פינות העולם, התאחדו לגוף אחד. תפקידן של הקהילה היהודית האמריקאית וקהילת יהודי אתיופיה בתהליך העלייה ראוי להערכה מיוחדת. אסור להתעלם מתפקיד זה, התופס מקום חם בלב הקהילה ובאתוס הציוני. אין זה שיח שבוחן מי שווה יותר ומי שווה פחות, מי יותר גיבור ומי פחות.

הסולידריות היהודית, כפי שהיא משתקפת דרך שיתוף הפעולה של פעילים יהודים אתיופים ויהודים אמריקאים, מוכיחה שאנו זקוקים לכל הכוחות. כל חלקי הפאזל יוצרים את התמונה הרחבה של הסולידריות היהודית. כדברי ד"ר חיים פרי, "כאשר מדברים על הרחבת גבולות התפיסה העצמית היהודית, אין להזניח את תפקידה של הקהילה היהודית האמריקאית". עלייתם של יהודי אתיופיה מלמדת אותנו שמדינת ישראל זקוקה ליהודי התפוצות באותה מידה שיהודי התפוצות זקוקים למדינת ישראל. במילים אחרות, ככל שיהודי התפוצות חזקים יותר, מדינת ישראל בטוחה יותר, וככל שישראל חזקה יותר, יהודי התפוצות בטוחים יותר.

הקשר החזק שהתפתח בין הגיבורים משני המקומות מלמד אותנו שסוד ההצלחה הוא היכולת להרחיב את גבולות המבט. "ואהבת לרעך כמוך", רבי עקיבא דרש, "זה כלל גדול בתורה". ואני מוסיף: זה הכלל הגדול וכל התורה כולה היא רק הערת שוליים לכלל הזה. המילה "כמוך" משמעותה אינה שתהיה מסוגל לאהוב אנשים שדומים לך, אלא שתהיה לך מסוגלות להביט דרך עיני האחרים השונים ממך. "ירושלים עיר שעושה כל ישראל חברים". מתוך כך נוכל לפרש את המילה "חברים" באותה משמעות של "כמוך". מצד אחד "כל ישראל חברים", ללא כל היררכיה, ומנגד "ירושלים לא נתחלקה לשבטים" (יומא י"ב). ירושלים שייכת לכולם במידה שווה.

מה הופך אותנו להיות "אנחנו הישראלים", "אנחנו היהודים"? ודאי שלא צבע העור וגם לא הדת היהודית. בלשונו של פרופ' אבי שגיא: "הפנייה זה לזה בחמלה, דאגה ואכפתיות. סולידריות זו הופכת את כאבו של הזולת לכאבי, את סבלו לסבלי ושמחותיו לשמחותיי".

לגיבורים בהצדעה

היהודים מתקבצים, מתחברים והופכים לבשר אחד, אבל בשום אופן לא בדעה אחת, ואפילו לא בדת אחת. ישראלי יכול להיות בן/בת לכל הדתות ויהודי מכל הזרמים. ניצב בפנינו אתגר גדול להכיר אלה את אלה.

אומר האהוב לאהובתו או היא אומרת

קסים מפנינים למען הכרה ועלייה
| צילום: הארכיון המקוון של AAJ

מפגינים בירושלים. ביתא ישראל רוצים לחזור הביתה | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

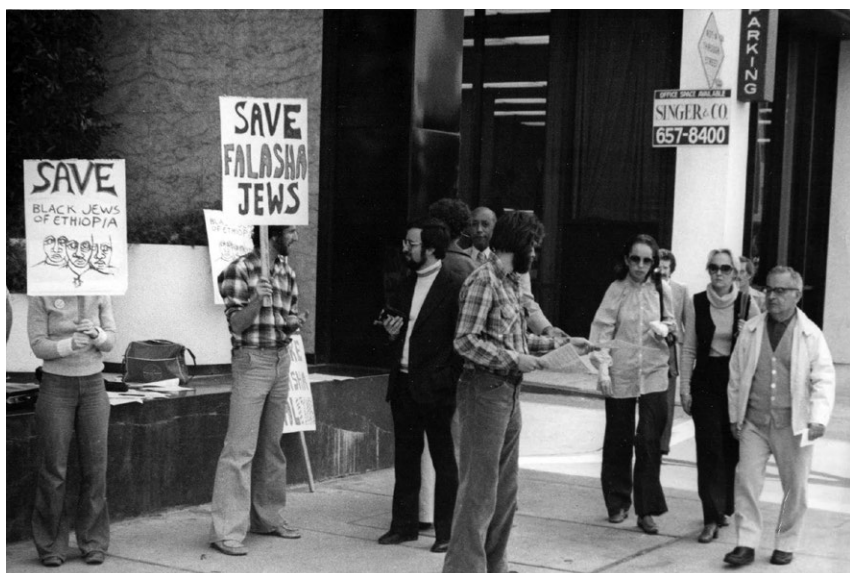
לו (על פי המדרש): כשאהבתנו הייתה עזה יכולנו לשכב יחד על חודה של חרב. לא היה לנו צר משום שהייתה אהבה בינינו. עכשיו, כשפסקה או נחלשה אהבתנו, ארמון גדול אינו מספיק לנו.

היה היו שני אחים שאהבו איש את רעהו וקיבלו בירושה מאביהם חלקת אדמה. האחד היה נשוי ומטפל בילדים, ואילו השני רווק. כך חיו ועיבדו איש את חלקת שדהו. והנה הגיעה שעת הקציר והם קוצרים את השיבולים במשך היום, ובלילה ישנים בשדה מעמל היום, כמנהג הימים ההם.

ובלילה באות המחשבות לאח הרווק: אחי נשוי ויש לו ילדים, הוצאותיו מרובות משלי. ודאי הוא צריך אלומות שיבולים יותר ממני. אקום ואעביר אליו בשקט בלי שירגיש אלומות שיבולים, וכך יוכל להתפרנס בכבוד. קם בלילה האח הרווק והעביר 10 אלומות שיבולים אל ערימת האלומות של אחיו וחזר לישון.

עוד באותו לילה נדדה שנתו של האח הנשוי: אחי עדיין רווק, לא זכה כמוני להקים משפחה. ודאי צורך לו בכסף רב, מי יודע אם יספיקו לו האלומות לדאוג לצרכי חתונה ובית. קם האח הנשוי והעביר בשקט 10 אלומות שיבולים לערימה של אחיו הרווק.

למחרת בבוקר התפלא כל אחד מן האחים לראות שלא חסרה לו אף אלומת שיבולים. כך נהגו האחים גם למחרת. בלילה השלישי נפגשו שני האחים בחצי הלילה באמצע הדרך, עם אלומות השיבולים שרצו להעביר איש אל אחיו. מספרים

מפגנים בארה"ב. הצילו את יהודי אתיופיה! | צילום: הארכיון המקוון של AAJ

כי במקום בו נפגשו שני האחים קמה העיר ירושלים. לפני כשנה שמואל ילמה, מייסד פורום ירוסלם והעומד בראשו, הציע בשיתוף המרכז הבינלאומי לחקר יהדות אתיופיה של הקריה האקדמית אונו לתכנן במשותף ערב הצדעה למנהיגות הרוחנית, הקסים. נעניתי כמוצא שלל רב. באותו ערב נחשפנו למקום החשוב שתופסת ההנהגה הרוחנית של הקסים בחיינו. הבנו שהקהילה בהנהגת הקסים לא הולכת להיעלם. נהפוך הוא, היא הולכת להפוך לתרופה לפצעי החברה הישראלית ולשמש גשר בין חלקי העם הזה. גם הפעם שמואל הציע לי לקחת חלק בערב הצדעה לאותם גיבורים יהודים אתיופים ויהודים אמריקאים. גם הפעם הייתה לי הזכות להכיר את שמואל כאדם וכאיש עבודה מנוסה, המצליח לרתום אל העגלה שותפים רבים. ערב זה נועד להעניק הכרה, הוקרה והצדעה לגיבורי ישראל. מעשיהם וגבורתם יהיו חקוקים על לוח לבנו לעד. הם לימדו אותנו לדבר זה עם זה במקום לדבר זה על זה. מעשיהם מקרבים אותנו לבניין בית המקדש. ■

תודה מכל הלב

הכנס החמישי של פורום ירוסלם, שעוסק בסיפור שלא סופר על עליית ביתא ישראל, לא היה מתאפשר ללא הסיוע האדיב והמעורבות של אנשים רבים וטובים באמצע הדרך, מישראל ומצפון אמריקה. יבואו כולם על התודה והברכה:

- **חברי הוועד המנהל של ארגון ידידי יהודי אתיופיה (FEJ):**
סוזן פולק - נשיאה, נייט שפירו - נשיא לשעבר, ברברה גפין - נשיאה לשעבר, ג'רי פריס - גזבר, וויל ריקאנט - סגן נשיא, פטר ברר - חבר ועד, דיאנה ריצ'לר - חברת ועד.
- **קרן רש"י:** מיכל כהן - מנכ"לית, יעל בלה-אבני - סמנכ"לית תכניות.
- **התאגיד הממלכתי - המרכז למורשת יהדות אתיופיה:** ד"ר שמחה גטהון - יו"ר, נפתלי אברהם - מנכ"ל, יוסי מנגיסטו - מנהל פרויקטים.
- **הסוכנות היהודית לארץ ישראל:** שלי קידר - מנהלת היחידה לחיבור העם היהודי, פנינה אג'ניהו - מנהלת שותפויות ביחד, היחידה לחיבור העם היהודי.
- **ההסתדרות הציונית העולמית:** סלביו חוסקוביץ - חברת הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית וראש המחלקה למפעלים ציוניים, ערן ברקוביץ - מנהל המחלקה למפעלים ציוניים.
- **פדרציית סן פרנסיסקו:** ברק לוזון ואסתר בירו.
- JNF USA: Russel Robinson, CEO
- ROI Community: Schusterman Initiative
- Israel at heart: Joey Low, CEO
- **המרכז הבינלאומי לחקר יהדות אתיופיה בקריה האקדמית אונו:**
הרב ד"ר שרון שלום - יו"ר, נילי ונציה - מנהלת.
- **מעוז:** שמרית ביינהורן - מנכ"לית, טלי יסמני - מנהלת הרשת, אורית גוטמן - מובילת רשת, רועי ליברטי - מוביל ידע ואסטרטגיה.
- **בינה - הבית של היהדות הישראלית:** ניר ברוידא - מנכ"ל, ג'וליה טוביאס - קשרי חוץ.

-
- **ארץעיר:** אורי כרמל - מנכ"ל, סשה קירגינצב ומור איזמילובסקי סדן - ליווי יזמים.
 - **Black and White Films:** עלמוורק וקובי דוידאן.
 - **פרויקט ירוס - הרצאות וסיורים על יהודי אתיופיה:** נפתל אקלום - מייסד ומנכ"ל.
 - **המועצה הרוחנית "זרע אהרון כהנת":** קס סמאי מהרט.
 - **סינמטק תל אביב:** דינה פלד - מנכ"לית, טוני תרין - מנהלת כנסים ואירועים.
 - **ג'ינג'ית הפקות ויח"צ:** מוריה דרורי בן עטר - מפיקה.
 - עורכת הדין רוני פנטנש מלכאי ואשת התקשורת ד"ר צגה מלקו.
 - **בית הנשיא:** יצחק הרצוג - נשיא המדינה, דניה לשד - יועצת לנשיא.
 - **חברי הוועדה המייעצת לכנס:** סוזן פולק, וויל ריקאנט, אשר אליאס, נפתלי אקלום, משה באבו יעקב, רחמים אלעזר, אורית יששכר, יוסי מנגיסטו.

יחד נעשה ויחד נצליח!
שמואל ילמה - מייסד ומוביל פורום ירוסלם

גיבורים אמיתיים

גיבורים מקהילת ביתא ישראל ופעילים חברתיים מצפון אמריקה נאבקו ביחד למען עליית יהודי אתיופיה, לעיתים תוך סיכון חייהם. הם הפגינו ברחובות, גייסו תמיכה ציבורית, לחצו על השלטונות ופעלו בשטח באתיופיה, בסודן, בקניה, בג'בוטי ובעוד מדינות. הם לא נכנעו לקשיים, לא נבהלו מאיומים ולא התייאשו מהתנגדויות. סיפוריהם מעוררי ההשראה מחזקים ערכים כמו ציונות, שוויון, ערבות הדדית ואקטיביזם חברתי. זהו נכס תרבותי יקר מפז המפיח חיים חדשים בסיפורה של החברה הישראלית ושל העם היהודי כולו.

The Untold Story of Beta Israel Aliyah: How Ethiopian Heroes and North American Activists Burst Open the Gates (1965-1993)

